

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ-ΚΟΙΝ. ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Πτυχιακή Εργασία

Θέμα: Η μάθηση στο χώρο του Μουσείου - Μια πειραματική εφαρμογή στο Μουσείο Κανελλοπούλου

Φοιτήτρια: Χρυσούλα Παράσχου

Επιβλέποντες καθηγητές: κ. Μ. Μούλιου,
κ. Αλ. Μαζαράκης Αινιάν

ΒΟΛΟΣ 2004

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 4257/1
Ημερ. Εισ.: 28-12-2004
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΙΑΚΑ
2004
ΠΑΡ

*Αφιερώνεται,
στους γονείς μου
και στην αδερφή μου*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παρατηρώντας το χαλαρό ενδιαφέρον των ανθρώπων γύρω μου για τα σπουδαία κατάλοιπα της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας παρακινήθηκα να μελετήσω αρχικά, τους λόγους αυτής της αδιαφορίας και στη συνέχεια να αναζητήσω τρόπους και νέες προτάσεις που θα μπορούσε το μουσείο, ένας από τους πιο σημαντικούς πολιτιστικούς φορείς, να εφαρμόσει έτσι ώστε να επιτύχει την σύσφιξη των σχέσεων του με το κοινό, προσφέροντας εμπειρίες και δράσεις που θα ανατρέπουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις πολλών μελών μιας κοινωνίας γι' αυτό . Παράλληλα, η αποκρυστάλλωση γνώσεων, κατά τα χρόνια φοίτησης σ' ένα Πανεπιστήμιο Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας με βοήθησε σημαντικά να υποστηρίξω τη συγγραφή της παρούσας εργασίας με θέμα *τη μάθηση στο μουσείο*.

Ξεκινώντας τη παρούσα εργασία, θα ήθελα να εκφράσω πρώτα από όλα, τις θερμότερες ευχαριστίες μου στη βασική επόπτρια της εργασίας καθηγήτρια κ. Μούλιου, για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση καθώς και στον κ. Μαζαράκη Αινιάν, επίσης υπεύθυνο επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας μου για τη συνεργασία του. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Μουσείο Κανελλοπούλου και συγκεκριμένα την κ. Γεωργακά που μου έδωσε την άδεια και τη δυνατότητα να πραγματοποιήσω την έρευνά μου .

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους κοντινούς μου ανθρώπους που συνέβαλαν περισσότερο ή λιγότερο άμεσα στην ολοκλήρωση της εργασίας μου: την οικογένεια μου και τους φίλους μου (Γιώργο, Λαμπρινή, Μαρία, Νικολέττα, Κατερίνα, Ντίνα, Ιωάννα, Μαρία)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	6
1.0. Οι άξονες της εργασίας	6
1.1. Η δια βίου εκπαίδευση	8
1.2. Οι τρέχουσες επιστημολογικές απόψεις	9
1.3. Η συμβολή του Inspiring Learning For ALL	11
Κεφάλαιο 2 : Θεωρίες μάθησης και επικοινωνίας στο χώρο του μουσείου	14
2.0. Εισαγωγή	14
2.1 . Θεωρίες για τη γνώση	16
2.2. Θεωρίες για τη μάθηση	18
2.3. Εκπαιδευτικές Θεωρίες	19
2.4. Η Θεωρία των Πολλαπλών Ευφυϊών.....	25
2.5. Θεωρίες Επικοινωνίας.....	26
2.6. Θεωρίες Επικοινωνίας στο Μουσείο.....	28
2.7. Επίσκεψη στο μουσείο- διαδραστική εμπειρία.....	31
2.8. Το Μοντέρνο και το Μεταμοντέρνο Μουσείο	34
2.9. Επίλογος	36
Κεφάλαιο 3: Ζητήματα αξιολόγησης.....	37
3.0 Εισαγωγή	37
3.1 Έρευνα κοινού.....	38
3.2 Ο Ορισμός της αξιολόγησης.....	40
3.3. Γιατί χρειάζεται η αξιολόγηση;	41
3.4. Στάδια αξιολόγησης.....	42
3.4.α. Η προκαταρκτική αξιολόγηση	43
3.4.β. Η διαμορφωτική αξιολόγηση.....	44
3.4.γ. Η συνολική / διορθωτική αξιολόγηση	45
3.5 Μέθοδοι αξιολόγησης.....	45
3.5.α. Παρατήρηση / παρακολούθηση της κίνησης και συμπεριφοράς των επισκεπτών.....	46
3.5.β. Συζητήσεις σε μικρές ομάδες (focus groups)	47
3.5.γ. Ταχυδρομική έρευνα	47
3.5.δ. Βιβλίο επισκεπτών	48
3.5.ε Δομημένα ερωτηματολόγια	49
3.5 στ Δομημένες ή αδόμητες συνεντεύξεις	51
3.5 ζ. Τύποι συνεντεύξεων.....	54
3.6. Ζήτημα Μεθοδολογίας.....	55
3.7. Επίλογος	55
Κεφάλαιο 4: Η έρευνα στο Μουσείο Αλεξάνδρας και Παύλου Κανελλοπούλου	57
4.0. Εισαγωγή	57
4.1. Γιατί επιλέχθηκε το Μουσείο Κανελλοπούλου	61
4.2. Παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος	63
4.3. Η μέθοδος της έρευνας για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.....	66
4.4. Η μεθοδολογία της συλλογής δεδομένων.....	67

4.5. Η μεθοδολογία κωδικοποίησης και ανάλυσης δεδομένων.....	72
Κεφάλαιο 5: Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας	75
5.0. Αποτελέσματα ερωτηματολογίου μαθητών	75
5.1. Αποτελέσματα ερωτηματολογίων δασκάλων	82
5.2. Μέθοδοι έρευνας για την εμπειρία των επισκεπτών στο Μουσείο Κανελλοπούλου.....	85
5.3. Αποτελέσματα έρευνας αξιολόγησης της διαδικασίας μάθησης στους επισκέπτες	86
Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	97

Κεφάλαιο 1:Εισαγωγή

1.0. Οι άξονες της εργασίας

Ανακαλώντας στη μνήμη μας τα ονόματα και τις ιδιότητες των εννέα Μουσών, ας ξεχωρίσουμε τη Μούσα Κλειώ, την προστάτιδα της ιστορίας και κατ' επέκταση των έργων που πρέπει να μείνουν «ες αεί κτήματα», όπως τα αντικείμενα του μουσείου. Μουσείο δεν είναι όμως, μόνο τα αντικείμενα, είναι οτιδήποτε υπάρχει στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του ανθρώπου και έχει κατακτήσει τη διαχρονικότητα μαζί με τον πανανθρώπινο θαυμασμό.

Η χρήση του όρου μουσείο με τη σημερινή του έννοια, καθιερώνεται κατά το 19^ο αιώνα, τουλάχιστον στα πλαίσια των ελληνικών γεωγραφικών ορίων, οπότε αρχίζει να θεωρείται ο κατεξοχήν κατάλληλος χώρος για τη φύλαξη τοπικών αρχαιοτήτων και άλλων αντικειμένων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, με απώτερο σκοπό τη διδασχή και την επαφή του κοινού με το αυθεντικό, το μοναδικό, το ωραίο και το συμβολικό. (Γκαζή 1999:39)

Σύμφωνα με το ορισμό που έδωσε το 1974, το Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων, το ICOM (International Council of Museums), « Μουσείο είναι ένα ίδρυμα μη κερδοσκοπικό, στην υπηρεσία της κοινωνίας, μόνιμο, ανοικτό στο κοινό το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του με σκοπό τη μελέτη, την παιδεία και τη ψυχαγωγία»¹

Το Μουσείο, λοιπόν, είναι ένα ανοικτό ίδρυμα είτε ιδιωτικό είτε δημόσιο, που καλωσορίζει όλο το κοινό ανεξάρτητα από φύλο, ηλικία, κοινωνική θέση. Το μουσείο επίσης στοχεύει στη συντήρηση, επιμέλεια, ερμηνεία και παρουσίαση των συλλογών του σε όλες τις ομάδες κοινού. Δηλαδή, οι συλλογές των μουσείων είναι προσιτές σε όποιον επιθυμεί να τις περιηγηθεί. Αναφερόμενοι στην πρόσβαση, στη πιο σημαντική πρόκληση του σύγχρονου μουσείου, ας σημειώσουμε επίσης, ότι πρέπει να αρθούν τα εμπόδια που ευνοούν την απομάκρυνση του κοινού από το μουσείο και δυσχεραίνουν, με κάθε τρόπο τη συμμετοχή του σε αυτό.

¹ Καταστατικό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) άρθρο 2

Τέτοια εμπόδια μπορεί να είναι φυσικά (απουσία ανελκυστήρων και κυλιόμενων σκάλων για τη πρόσβαση ανθρώπων με κινητικά προβλήματα), πνευματικά (αδιαφορία για τους επισκέπτες που είτε δεν μιλούν τη γλώσσα της χώρας όπου βρίσκεται το μουσείο είτε έχουν νοητικές δυσκολίες), πολιτισμικά (π.χ. ενδεχόμενη αναφορά περιστατικών φυλετικών διακρίσεων) και κοινωνικά (πιθανή αδυναμία χαμηλόμισθων, άνεργων, συνταξιούχων, μειονοτήτων να διαθέτουν το αντίτιμο του εισιτηρίου για την είσοδο τους στο χώρο του μουσείου). Τέλος, ακόμα και η γενική εικόνα ενός μουσείου με αφιλόξενο περιβάλλον και με προσωπικό που χαρακτηρίζεται από αγένεια και ψυχρότητα, αποτελεί σίγουρα ένα επιπλέον εμπόδιο στην πρόσβαση του κοινού και τελικά, συντελεί στην προβολή μιας αρνητικής εικόνας του μουσείου προς τα έξω, με αποτέλεσμα τη τελική απομάκρυνση της κοινωνίας από αυτό.²

Η παρούσα εργασία, με αφορμή τον παραπάνω ορισμό και το ερευνητικό πρόγραμμα “Inspiring Learning For All” , που θα εξηγήσουμε παρακάτω τη σημασία του, προσδοκεί με άξονες την επικοινωνία και τη μάθηση στο χώρο του μουσείου, να προτείνει νέες ιδέες που θα ενισχύσουν το κοινωνικό πρόσωπο του μουσείου. Παράλληλα, πραγματοποιείται η πιλοτική έρευνα στο Μουσείο Κανελλοπούλου, με σκοπό να εξακριβωθεί η δυνατότητα εφαρμογής των θεωριών που αναλύονται και παρουσιάζονται παρακάτω (Κεφάλαιο 2^ο).

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στο πώς η επικοινωνιακή πολιτική ενός μουσείου καθορίζει τη ταυτότητά του. Ακόμη και τα μουσεία που εντάσσονται τυπικά σε μια γενικότερη κατηγορία, όπως για παράδειγμα τα μουσεία τέχνης, σπάνια συμφωνούν ως προς τους στόχους, τους τρόπους παρουσίασης των εκθεμάτων και γενικότερα το μοντέλο λειτουργίας τους. Ένας από τους στόχους του μουσείου, σύμφωνα με τον ορισμό του ICOM, είναι η αμφίδρομη επικοινωνία, ανάμεσα στις ιδέες, στις αξίες, στις κρίσεις και στις πεποιθήσεις των δύο πόλων, του πομπού (προσωπικό των εκθέσεων) και δέκτη (επισκέπτες) του μουσείου, με όχημα τα

² Στην ιστοσελίδα [http:// www.inspiringlearningforall.gov.uk/utilities/glossary/default.aspx](http://www.inspiringlearningforall.gov.uk/utilities/glossary/default.aspx) (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 09/2004)

μουσειακά αντικείμενα, (Hooper-Greenhill 1994, Merriman, Λαπούρτας-Δημητρακάκη 1999:87-94)

Το μουσείο, στα πλαίσια του εκδημοκρατισμού του, επιχειρεί ένα δυναμικό άνοιγμα στα μέλη της κοινωνίας, διεκδικώντας παράλληλα και μια ισχυρή θέση στο χώρο της πολιτισμικής βιομηχανίας. Στην προσπάθειά του, μάλιστα, να είναι ανταγωνιστικό και να μη δημιουργεί την εντύπωση ενός αυστηρού και κουραστικού χώρου προβολής και μελέτης της ιστορίας του πολιτισμού, οργανώνει τους χώρους, τις υπηρεσίες του και παρουσιάζει τα εκθέματα του με τρόπο που όχι μόνο να φανερώνει το ψυχαγωγικό χαρακτήρα του, αλλά και να διεκδικεί να καταλάβει μια θέση στην κοινωνική ζωή ή και ακόμα να αποτελεί ζωτικό τμήμα της βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου.

Οι προσδοκίες των μουσείων, φαίνεται πως ενισχύονται και από την τάση των κρατικών πολιτιστικών και εκπαιδευτικών φορέων σε διάφορες χώρες να ενθαρρύνουν τη «δια βίου εκπαίδευση», που στοχεύει στην ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής και την αύξηση της γνώσης και των δεξιοτήτων, τόσο για τις επαγγελματικές προοπτικές όσο και για την κάλυψη προσωπικών αναγκών.

1.1. Η δια βίου εκπαίδευση

Η δια βίου εκπαίδευση προσεγγίζεται από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες. Η πρώτη αντιμετωπίζει τη δια βίου μάθηση ως ένα σημαντικό εφόδιο για την αντιμετώπιση των συνεχών απαιτήσεων στον εργασιακό χώρο. Αυτό αντανακλάται και στην επίσημη εκπαίδευση η οποία προσαρμόζει τα μαθήματα του σχολείου σύμφωνα με τις τρέχουσες απαιτήσεις της κοινωνίας με σκοπό να προετοιμάσει τους μαθητές για τον μελλοντικό επαγγελματικό στίβο. Συνεπώς, μέσα από αυτό το πρίσμα, η μάθηση εκλαμβάνεται ως προϊόν.

Η δεύτερη προσέγγιση στηρίζεται στην ατομική πρωτοβουλία και βλέπει τη δια βίου εκπαίδευση ως μέσο κάλυψης των εσωτερικών αναγκών του ατόμου, που προκύπτουν στη διάρκεια της ζωής του. Αναγνωρίζει ότι το άτομο έχει την έμφυτη επιθυμία να εμπλουτίζει τη ζωή του με εμπειρίες για να ικανοποιεί τις πολιτισμικές, κοινωνικές, πνευματικές, φυσικές και

συναισθηματικές ανάγκες του. Και επομένως σε αυτή την περίπτωση, η μάθηση δεν αντιμετωπίζεται ως ένα παράγωγο-προϊόν αλλά ως ία απαραίτητη διαδικασία για την κατάκτηση της μάθησης (Clarke 2001: 7-8).

Η σύγχρονη πολύπλοκη πραγματικότητα απαιτεί την ανάπτυξη όλων των πτυχών της προσωπικότητας των ανθρώπων, κυρίως των νέων, για να είναι ικανοί να επεξεργάζονται, να κατανοούν κριτικά και να αξιοποιούν γόνιμα τις πολυσύνθετες εκφάνσεις της. Σε έναν κόσμο στον οποίο κυριαρχούν οι φευγαλέες εικόνες της πολυπολιτισμικής παγκόσμιας πραγματικότητας, η καλλιέργεια κριτικής γνώσης και σκέψης, αλλά και η καλλιέργεια δεξιοτήτων για την ανάγνωση και ερμηνεία της εικόνας και του υλικού πολιτισμού μπορεί να θεωρηθεί απαραίτητη για τη διαμόρφωση κριτικών και δημιουργικών ατόμων. (Νάκου 2001: 180)

Όπως θα γίνει αντιληπτό στη συνέχεια, οι παραπάνω προσεγγίσεις συσχετίζονται με δύο διαφορετικές θεωρίες διδασκαλίας και μάθησης καθώς στην πρώτη κάποιος άλλος αποφασίζει τι θα μάθει το άτομο ή το ευρύ παθητικό κοινό (θεωρία Συμπεριφορισμού), ενώ στη δεύτερη το ίδιο το άτομο καθορίζει τι θα μάθει (θεωρία Κονστρουκτιβισμού). Σύμφωνα με τον ερευνητή P. Clarke (2001), οι ιθύνοντες των μουσείων θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους και τις δύο προσεγγίσεις για τη δια βίου μάθηση έτσι ώστε οι προτάσεις τους, τα σχέδιά τους και οι εργασίες τους να βρίσκουν ανταπόκριση και να στηρίζονται οικονομικά αλλά και ηθικά από όλους τους πολίτες (Clarke 2001:8).

1.2.Οι τρέχουσες επιστημολογικές απόψεις

Με αφορμή την αναφορά μας στο συμπεριφορικό και κονστρουκτιβιστικό μοντέλο μάθησης, ας σημειωθεί ότι στην εποχή μας συνυπάρχουν γενικά διαφορετικές κοσμοθεωρίες, διαφορετικές επιστημολογικές απόψεις που, εν συντομία, μπορούμε να τις διακρίνουμε σε παραδοσιακές, μοντέρνες και μεταμοντέρνες.

Σύμφωνα με τις παραδοσιακές επιστημολογικές απόψεις, η πραγματικότητα θεωρείται απλή, μονοδιάστατη και δεδομένη. Κατά συνέπεια, η απόλυτη γνώση της είναι εφικτή. Η γνώση αντιστοιχεί στην ίδια την πραγματικότητα, την αλήθεια της οποίας κατακτά κανείς με τη συσσώρευση

«αντικειμενικών» γνωστικών στοιχείων, χωρίς την παρεμβολή των σκεπτόμενων υποκειμένων. Μέσα σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, διαφορετικές εναλλακτικές επιστημονικές απόψεις δεν μπορούν να είναι αποδεκτές, καθώς η γνώση της πραγματικότητας είτε αξιολογείται ως ορθή, είτε ως λανθασμένη.

Με βάση, τις μοντέρνες επιστημονικές απόψεις, η επιστημονική αλήθεια και γνώση της πραγματικότητας μπορεί να είναι πολλαπλή γιατί διαμορφώνεται με βάση τη διάδραση των σκεπτόμενων υποκειμένων με το αντικείμενο που μελετούν με βάση τα ερωτήματα που θέτουν και το εννοιολογικό σύστημα που χρησιμοποιούν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, διαφορετικές εναλλακτικές επιστημονικές απόψεις μπορούν να είναι αποδεκτές γιατί, μεταξύ άλλων, η γνώση και η αλήθεια δεν προϋποθέτουν την ιδέα της απόλυτης αντιστοιχίας με έναν δεδομένο, μονοδιάστατο κόσμο.

Οι μεταμοντέρνες, τέλος, επιστημολογικές αντιλήψεις αρνούνται την έννοια της επιστημονικής αλήθειας καθώς τόσο η αλήθεια όσο και η πραγματικότητα εννοούνται ως ιδεολογικές, ρητορικές και μεταφορικές έννοιες. Δεν υπάρχει μια πραγματικότητα, καθώς κάθε υποκείμενο την αντιλαμβάνεται διαφορετικά. Έτσι, με βάση τις διαφορετικές ιδεολογικές αντιλήψεις της πραγματικότητας, διαμορφώνονται διαφορετικές ιδεολογικές επιστημονικές αλήθειες, και κατ'επέκταση διαφορετικές ρητορικές κατασκευές της αλήθειας και της πραγματικότητας. (Κόκκινος 2002: 118)

Άλλωστε, οι παραπάνω επιστημολογικές απόψεις, όπως θα διαπιστωθεί και στη συνέχεια της παρούσας εργασίας, θα επηρεάσουν τις εκπαιδευτικές, επικοινωνιακές και μουσειολογικές θέσεις, που θα παρουσιάσουμε. Συγκεκριμένα, στο δεύτερο κεφάλαιο θα συζητήσουμε για τις θεωρίες περί μάθησης και επικοινωνίας, ενώ παράλληλα θα περιγράψουμε συνοπτικά τους τύπους των μουσείων όπως αυτά διαχωρίζονται με βάση τις επιστημονικές απόψεις που ακολουθούν.

Λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό του ICOM, σύμφωνα με τον οποίο τα μουσεία είναι ιδρύματα «στην υπηρεσία της κοινωνίας», και όχι αποκλειστικά των συλλογών τους, αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα μια ουσιαστικότερη γνωριμία του κοινού, επισκεπτών και μη, και ένας βαθύτερος προβληματισμός γύρω από τη σημασία που μπορεί να έχουν οι συλλογές για το κοινό αυτό. Στο

σημείο αυτό, γίνεται λόγος για την έρευνα κοινού και την αξιολόγηση (3^ο Κεφάλαιο). Η κριτική αποτίμηση της σχέσης που αναπτύσσεται, εντός των μουσειακών εκθέσεων μεταξύ του κοινού και του μουσείου, αποτελεί σημείο αναφοράς για τη «συνάντηση» των αναγκών των επισκεπτών και των στόχων του Μουσείου.

Ωστόσο, ας μη ξεχνάμε ότι βασικό ρόλο στην παρούσα εργασία τον κατέχει η αξιολόγηση και γενικότερα, η κατάκτηση της μάθησης στο χώρο του μουσείου. Πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια της κατανόησης της διαδικασίας της μάθησης αποδείχθηκε το πλούσιο υλικό της ιστοσελίδας του προγράμματος : Inspiring Learning For All.³

1.3.Η συμβολή του Inspiring Learning For ALL

Το Inspiring Learning For All, που πραγματοποιείται υπό την αιγίδα του Resource (κυβερνητικός οργανισμός της Μ. Βρετανίας για τα Μουσεία, Αρχεία και Βιβλιοθήκες) ή MLA όπως πρόσφατα μετονομάστηκε, διαθέτει, μέσω της ιστοσελίδας του, συμβουλευτικό υλικό προς τους πολιτιστικούς οργανισμούς που ενδιαφέρονται να βρουν τρόπους για την ανάπτυξη και τη βιώσιμη λειτουργία τους , ενώ παράλληλα είναι πρόθυμοι να υιοθετήσουν έναν πιο αποτελεσματικό εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Με άλλα λόγια, έργο του είναι, να πραγματοποιεί έρευνα και να καταθέτει προτάσεις για το πώς ένας πολιτισμικός οργανισμός (Μουσεία, Βιβλιοθήκες ή Αρχεία) μπορεί να γίνει προσιτός έτσι ώστε να ενεργοποιεί και να υποστηρίζει τη μάθηση. Παρατηρώντας κανείς απλά τον τίτλο, κατανοεί ότι πρόκειται για μία συστηματική και άριστα οργανωμένη εργασία που στοχεύει στην έμπνευση και τη στροφή προς τη μάθηση. Καθόσον μάλιστα, η μάθηση είναι μια αρκετά περίπλοκη υπόθεση, η συμβολή του Inspiring Learning For All φαίνεται να είναι πολύ σημαντική αφού αναλαμβάνει να αξιολογήσει την επίδραση της μάθησης σε μουσεία, βιβλιοθήκες ή ακόμα και σε αρχεία.

*Museums,
Archives
and
Libraries
Council*

³ Στην ιστοσελίδα [http:// www. inspiringlearningforall.gov.uk](http://www.inspiringlearningforall.gov.uk) .(ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 09/2004)

Βασικός σκελετός του LIRP είναι τα πέντε γενικά μαθησιακά αποτελέσματα (GLO), τα οποία θα εξηγήσουμε αναλυτικότερα παρακάτω (4^ο κεφάλαιο). Σύμφωνα με το Inspiring Learning For All, η μάθηση λαμβάνει χώρα όταν κάποιος παρακινείται ή εμπνέεται να προβεί σε προσωπική αλλαγή. Εδώ, ο όρος μάθηση (learning), αντιδιαστέλλεται με σαφήνεια από τον όρο εκπαίδευση (education), ο οποίος χρησιμοποιείται μόνο για να περιγράψει τη διαδικασία μάθησης στην επίσημη εκπαίδευση. Αντίθετα, ο όρος μάθηση (learning) στο Inspiring Learning For All επικεντρώνεται στην εμπειρία και στην ελεύθερη επιλογή του μαθητευόμενου, οι οποίες μπορούν να τον οδηγήσουν στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων και να συμβάλλουν στην πνευματική του καλλιέργεια.

Ακόμα και σήμερα, είναι διάχυτη η πεποίθηση ότι κάποιος μαθαίνει στο μουσείο, μόνο, αν συμμετέχει με την ομάδα του (συνήθως σχολική) σε συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα. Υποτιμάται, όμως, η ικανότητα των μουσειακών αντικειμένων και εκθεμάτων, να διεγείρουν τη συναισθηματική νοημοσύνη μέσα από τη βίωση μιας εμπειρίας στην οποία το κοινό συμμετέχει με όλες τις αισθήσεις του, χάρη στην υλική υπόσταση των αντικειμένων. Εξάλλου και η αυθεντικότητά ενός αντικειμένου είναι αρκετά δυνατός λόγος για να προκαλέσει την περιέργεια, το ενδιαφέρον ακόμα και τη συγκίνηση ενός ατόμου. (Fontana 1996)

Παράλληλα, στο μουσειακό χώρο ο κάθε άνθρωπος επιλέγει να μαθαίνει με διαφορετικούς τρόπους (learning styles). Για παράδειγμα, κάποιος προτιμά να μαθαίνει διαβάζοντας, ο άλλος αλληλεπιδρώντας με άλλους ανθρώπους και κάποιος άλλος αγγίζοντας απλά τα αντικείμενα. Επίσης, ο καθένας επιθυμεί να μάθει κάτι διαφορετικό (learning agendas) ανάλογα με το προσωπικό του υπόβαθρο. Το ερώτημα όμως που παραμένει είναι: Τί έχει μάθει, στην πραγματικότητα, ο επισκέπτης, μετά την εμπειρία του από το μουσειακό οργανισμό; Τα αποτελέσματα της μάθησης είναι εξίσου διαφορετικά. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν αύξηση γνώσεων, ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων και ικανοτήτων και ενεργοποίηση επιθυμίας για περαιτέρω μάθηση. Βέβαια, συχνά, οι μαθητευόμενοι (learners) χρησιμοποιούν τα μουσεία, (αρχαία ή και βιβλιοθήκες) για να εμπλουτίσουν γνώσεις που ήδη έχουν αποκτήσει.

Ουσιαστικά, ο ρόλος του Inspiring Learning είναι να παρέχει στα μουσεία (αρχαία και βιβλιοθήκες) ένα μοντέλο για την επίτευξη της μάθησης. Μετά την αποκρυστάλλωση του όρου της μάθησης, τα πέντε στοιχεία του προγράμματος Generic Learning Outcomes (GLO) (Βασικά μαθησιακά αποτελέσματα) δίνουν λύσεις στα προβλήματα που αφορούν στη συλλογή και ερμηνεία παρουσίαση ενδείξεων της μάθησης, με απώτερο σκοπό την αξιολόγηση. Αναλυτικότερα, στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας, θα παρουσιάσουμε τα πέντε «μετρήσιμα» αποτελέσματα της μάθησης του GLO.

Μετά από όλη αυτή τη σχετική αναφορά για τις κατευθύνσεις που παρέχει το Inspiring Learning For All, ακολουθεί το πρακτικό μέρος, η έρευνα, δηλαδή που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Κανελλοπούλου με σκοπό να διαπιστωθεί αν μια αξιολόγηση, σύμφωνα με τα «βασικά μαθησιακά αποτελέσματα (GLO)» μπορεί να εφαρμοσθεί. Μετά την τεκμηρίωση της επιλογής της μεθοδολογίας (κεφάλαιο 4), ακολουθεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας που μας βοηθά να κατανοήσουμε πώς το ερευνητικό πρόγραμμα μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή και να προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα. Η έρευνα που έγινε με αφορμή τη παρούσα εργασία, συγκέντρωσε δεδομένα, μέσα από τη μέθοδο του ερωτηματολογίου, τόσο από οργανωμένες ομάδες μαθητών στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος του Μουσείου όσο και από μεμονωμένους επισκέπτες του Μουσείου.

Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης πιλοτικής έρευνας μπορούν να θεωρηθούν ως επισφαλής, λόγω κάποιων αδυναμιών της, όπως για παράδειγμα η λήψη μη επαρκούς δείγματος. Ας σημειωθεί όμως, ότι η έρευνα αυτή πραγματοποιείται στα πλαίσια μιας πτυχιακής εργασίας με στενά χρονικά όρια και σε καμιά περίπτωση δε φιλοδοξεί να διατυπώσει νέες επιστημονικές απόψεις και θεωρίες. Απλά και μόνο αποτελεί μία μελέτη μικρής κλίμακας, με ελλείψεις αλλά και με δυνατότητες να συμπληρωθεί και να ολοκληρωθεί στο μέλλον. Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η αφύπνιση των υπεύθυνων του μουσείου προς την κατεύθυνση της αξιολόγησης και συγκεκριμένα της αξιολόγησης της μάθησης, με σκοπό να επιτευχθεί η δημιουργία ενός πρόσφορου και εποικοδομητικού χώρου μουσειακής μάθησης και επικοινωνίας.

Κεφάλαιο 2 : Θεωρίες μάθησης και επικοινωνίας στο χώρο του μουσείου

2.0. Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι τα περισσότερα μουσεία, τουλάχιστον στην Ελλάδα, αφιερώνουν το χρόνο τους στις συλλογές τους, στη συντήρηση, στη μελέτη και στην έκθεση των αντικειμένων, αγνοώντας τις επιθυμίες και τις απόψεις του τελικού αποδέκτη τους, του κοινού τους. Μόλις τα τελευταία χρόνια, οι άνθρωποι των μουσείων και η επιστήμη της Μουσειολογίας έστρεψαν το ενδιαφέρον τους από τα αντικείμενα στους επισκέπτες, αξιοποιώντας τα μουσεία ως χώρους όπου η κοινωνία μπορεί να επωφεληθεί και να μάθει μέσα από τις εκθέσεις. Έτσι, τα μουσεία διεκδικούν να εξασφαλίσουν επιπλέον κονδύλια για να υποστηρίξουν δραστηριότητες που εξυπηρετούν εκπαιδευτικούς σκοπούς (π.χ. δημιουργία εξειδικευμένου προσωπικού, κατασκευή μουσειοσκευών). (Miles, Alt...1988:2)Εύλογα όμως προκύπτουν ερωτήματα όπως: Τί είναι μία εκπαιδευτική έκθεση; Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά της; Τί πρέπει να περιέχει;

Στο παρακάτω κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε ακριβώς, στηριζόμενοι σε εκπαιδευτικές και επικοινωνιακές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί τα τελευταία χρόνια, να σκιαγραφήσουμε τον εκπαιδευτικό ρόλο του σύγχρονου μουσείου. Το μουσείο σήμερα στα πλαίσια της δια βίου εκπαίδευσης που επιβάλλει η σύγχρονη εποχή, δέχεται πιέσεις προκειμένου να δικαιολογήσει τη διαχείριση δημοσίων και ιδιωτικών κονδυλίων, να αποδείξει τον κοινωνικό του ρόλο και να βελτιώσει την απόδοσή του σε σχέση με άλλους τομείς του ελεύθερου χρόνου. Με άλλα λόγια, είναι απαραίτητο να αποδείξει περισσότερο από κάθε άλλη φορά την κοινωνική του αξία έτσι ώστε να μπορεί να παρέχει τα εχέγγυα για οικονομική υποστήριξη. Έτσι, οι παραπάνω προκλήσεις ωθούν το μουσείο να επαναπροσδιορίσει τον εκπαιδευτικό του ρόλο και να διευρύνει το κοινό στο οποίο θέλει να απευθυνθεί(target group). (Hooper-Greenhill1994:3, Merriman 1999)

Παλαιότερα, η μάθηση στο μουσείο αφορούσε αποκλειστικά ομάδες όπως μαθητές σχολείου και τουρίστες. Σήμερα, αντίθετα, το μουσείο γίνεται

πλέον αποδεκτό ως οργανισμός εκπαιδευτικός που προσφέρει μάθηση σε πολλές ομάδες επισκεπτών, οι οποίοι ελεύθερα επιλέγουν να γευτούν και να απολαύσουν το πολιτιστικό αγαθό που τους παρέχεται.

Έπειτα, τα τελευταία χρόνια, το μουσείο δε διστάζει να παραδεχτεί ότι οι επισκέπτες δεν είναι η παθητική, ομοιογενής μάζα ανθρώπων, ή αλλιώς το «ευρύ κοινό» (general public) αλλά βλέπει τους επισκέπτες ως άτομα με τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, τις διαφορετικές προτιμήσεις μάθησης και τις κοινωνικές και πνευματικές τους ιδέες και προκαταλήψεις. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των επισκεπτών του μουσείου είναι ότι αντιλαμβάνονται τα πράγματα με το δικό τους τρόπο. Παράλληλα, το μουσείο σέβεται την προσωπική ερμηνεία του κάθε επισκέπτη και την λαμβάνει υπόψη με σκοπό ν' αντλήσει στοιχεία για την αξιολόγηση του έργου του. Το παλιό παθητικό «ευρύ κοινό» έχει εξελιχθεί σε νέους ενεργούς επισκέπτες. (Hooper- Greenhill 1994:67).

Συγκεκριμένα, τα τελευταία τριάντα χρόνια ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων έχει βρεθεί στη πρώτη γραμμή των προτεραιοτήτων ενός μουσείου μαζί με άλλες δραστηριότητες του (π.χ. δημοσιεύσεις, επιμέλεια, εκδηλώσεις). Οι πρακτικές της μουσειακής εκπαίδευσης αφορούν τόσο στην άμεση διδασκαλία (face to face teaching) όπως είναι οι εκθέσεις, τα εργαστήρια, οι συζητήσεις, οι δραματικές αναπαραστάσεις κ.ά όσο και στις εξ αποστάσεως εφαρμογές μάθησης όπως είναι οι εκπαιδευτικοί φάκελοι, οι μουσειοσκευές, τα προγράμματα νέων τεχνολογιών (π.χ. CD-ROM, οι δραστηριότητες μέσω του Διαδικτύου κ.ά). Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού έργου του μουσείου είναι η επιμόρφωση του προσωπικού του πάνω σε θέματα που αφορούν τις θεωρίες της μάθησης, τις πρακτικές διδασκαλίας αλλά και ζητήματα που άπτονται της μελέτης της κοινωνίας και του πολιτισμού. (Hooper- Greenhill 1994:4)

Παρά τη ζωτική σημασία της μάθησης στην εκπαιδευτική διαδικασία, η ανάλυση των τρόπων με τους οποίους επιτελείται και των παραγόντων που την επηρεάζουν, παραμένει συγκεχυμένη και ασαφής. Καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας, δεχόμαστε όλοι μας ένα σταθερό και πολύμορφο ρεύμα εμπειριών, που μπορούν ενδεχομένως να βοηθήσουν στην κατάκτηση της μάθησης ή αλλά και να χαθούν χωρίς να αφήσουν ούτε ένα ίχνος. Τι είναι αυτό άραγε που κάνει ορισμένα πράγματα να τα αποβάλλουμε από τη μνήμη μας ενώ άλλα όχι; Γιατί

ένα συγκεκριμένο συμβάν ενεργοποιεί τη μάθηση σε ένα άτομο, ενώ δεν ασκεί καμία επίδραση σε κάποιο άλλο; Γιατί μαθαίνει κανείς πιο εύκολα από ένα δάσκαλο παρά από κάποιον άλλο; Πώς μπορούμε να βρίσκουμε νόημα στην εμπειρία μας και να εφαρμόζουμε αποτελεσματικά τη γνώση, όταν αντιμετωπίζουμε άγνωστες καταστάσεις και προβλήματα; Ερωτήματα σαν και αυτά αποτέλεσαν εναύσματα για την διεξαγωγή μελετών κυρίως από ψυχολόγους, οι οποίοι προσπάθησαν να φτιάξουν ένα μοντέλο που απαντά ή έστω που προσεγγίζει ικανοποιητικά τα συγκεκριμένα ερωτήματα περί μάθησης. (Fontana 1996:179)

Διάφορες θεωρίες, κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, αποπειράθηκαν να εκφράσουν τις εκδοχές τους γύρω από το ζήτημα της μάθησης και κυρίως 1)σε τι συνίσταται και 2)πώς κατακτάται η μάθηση. Πιο συγκεκριμένα απαντούν στο ερώτημα «τι χρειάζεται να μάθει κανείς και πώς θα το μάθει». (Moussouri 2002:15). Έτσι κάθε εκπαιδευτική θεωρία αποτελείται από δύο συστατικά μέρη: τις θεωρίες γνώσης και τις θεωρίες μάθησης. (Hooper-Greenhill 1999)

2.1 . Θεωρίες για τη γνώση

Η χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής σε ένα μουσείο προϋποθέτει την ύπαρξη μιας ξεκάθαρης αντίληψης για το τι σημαίνει μάθηση και πως μαθαίνουμε. Θεωρείται, δηλαδή, ότι η μάθηση είναι προσθετική ή ότι είναι μια ενεργός διαδικασία που μπορεί να μεταμορφώσει αυτόν που μαθαίνει;

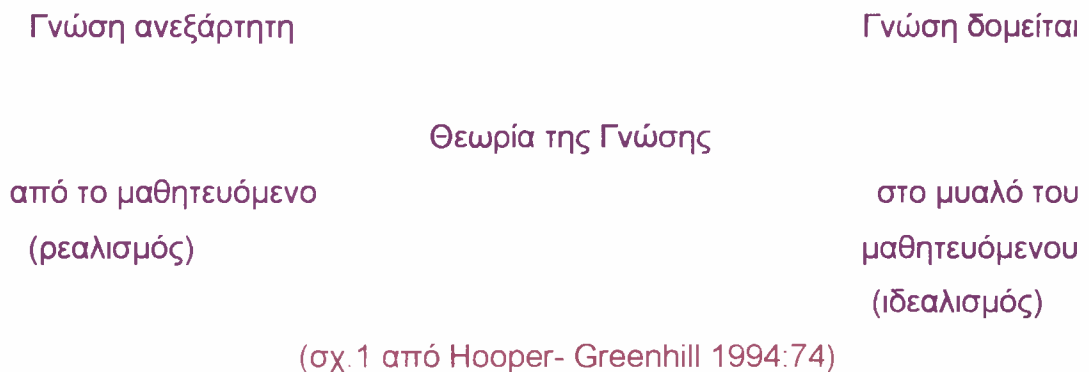
Στο χώρο της εκπαίδευσης στο μουσείο, μεγάλη επιρροή ασκούν τις τελευταίες δεκαετίες οι κονστρουκτιβιστικές θεωρίες. Ο G. Hein (Hein G. στο Hooper- Greenhill 1994:73-78), κύριος υποστηρικτής αυτής της θεωρίας στο χώρο των μουσείων, εξηγεί πώς το μουσείο μπορεί να ακολουθήσει το κονστρουκτιβιστικό μοντέλο στη πράξη.

Οι θεωρίες για τη γνώση ή διαφορετικά επιστημολογίες μπορούν να οριοθετηθούν μεταξύ δύο πόλων: το ρεαλισμό και τον ιδεαλισμό. Ο όρος «ρεαλισμός» ή διαφορετικά θετικισμός χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ομάδα θεωριών σύμφωνα με τις οποίες ο «πραγματικός κόσμος» υπάρχει ανεξάρτητα από τα σκεπτόμενα υποκείμενα και επομένως η γνώση είναι αντικειμενική και εφικτή. Η γνώση μετρίεται, συγκεκριμενοποιείται και μεταδίδεται

στον μαθητευόμενο, ο οποίος θεωρείται « κενό δοχείο προς πλήρωση». Μέσα σε αυτό το σύστημα, η γνώση συνδέεται με τη συσσώρευση αντικειμενικών στοιχείων. Ο Πλάτωνας ήταν ο πρώτος πρεσβευτής της παραπάνω θεωρίας διατυπώνοντας τη θέση του μέσα από τον «Κόσμο των Ιδεών» και υποστηρίζοντας ότι η γνώση απαιτεί σοβαρό πνευματικό κόπο για να γίνει κτήμα του μαθητευόμενου. (Hooper-Greenhill 1994:73)

Αντίθετα, ο όρος « ιδεαλισμός» χρησιμοποιείται για να υποστηρίξει ότι η αλήθεια και η πραγματικότητα μπορεί να έχουν πολλαπλή σημασία γιατί εξαρτώνται από το εννοιολογικό σύστημα με βάση το οποίο διατυπώνονται. Παράλληλα, η γνώση ενυπάρχει στο μυαλό των ανθρώπων και οικοδομείται απ' αυτόν που μαθαίνει. Η γνώση, με άλλα λόγια είναι πολλαπλή, ιστορικά εξαρτημένη, υποκειμενική και στηρίζεται στην ερμηνεία. Όσοι ενστερνίζονται την άποψη αυτή, αντιλαμβάνονται την κατάκτηση της γνώσης ως σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο μαθητευόμενο και το κοινωνικό περιβάλλον. Παράλληλα, ο ρόλος του δασκάλου κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός καθώς με τη βοήθεια του μαθαίνει ο μαθητευόμενος πώς να μαθαίνει.

Παρακάτω αποτυπώνεται σχηματικά, σύμφωνα με το G. Hein, (στο Hooper –Greenhill 1994:74) τα δύο άκρα της θεωρίας για τη γνώση

Οι επιστημολογικές θέσεις είναι αυτές που καθορίζουν τις αποφάσεις ενός μουσείου σχετικά με το ποια αντικείμενα εκθέτει και με ποιο τρόπο τα εκθέτει. Σύμφωνα με τη ρεαλιστική θέση, η οργάνωση των εκθέσεων καθορίζεται από τη φύση του θέματος που παρουσιάζεται και δεν επηρεάζεται από τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών ή τις πιθανές ερμηνείες τους. Αντίθετα οι εκθέσεις που οργανώνονται με βάση την ιδεαλιστική θέση, είναι «ανοικτές» σε διαφορετικές

ερμηνείες και αφήνουν χώρο για διαφορετικά συμπεράσματα και απόψεις, σχετικά με το υλικό που παρουσιάζει η έκθεση. (Hooper- Greenhill 1999)

2.2. Θεωρίες για τη μάθηση

Οι θεωρίες για το πώς μαθαίνουν οι άνθρωποι μπορούν όπως οι θεωρίες για τη γνώση να οργανωθούν με βάση δύο διαμετρικά αντίθετα θέσεις. Από τη μία μεριά βρίσκεται η αντίληψη ότι η μάθηση στηρίζεται στη συλλογή και στην αφομοίωση πληροφοριών και πραγματοποιείται κατά τρόπο επαυξητικό. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης, που σκιαγραφούν όπως θα δούμε και παρακάτω τη συμπεριφορική θέση (behaviourist position), πιστεύουν ότι η μάθηση βασίζεται στη συσσώρευση αντικειμενικών πληροφοριών και επομένως είμαστε “ tabula rasa” , που ο δάσκαλος «γεμίζει» με πληροφορίες. Αυτή η θεωρία της μάθησης κυριάρχησε για πολλά χρόνια στην επίσημη εκπαίδευση, η οποία αποσκοπεί στην κάλυψη και αναπαραγωγή συγκεκριμένης και αυστηρά οροθετημένης διδακτέας ύλης και τη συναντάμε ακόμα και σήμερα. Ο πιο γνωστός υποστηρικτής αυτής της άποψης είναι ο Locke. (στο Hooper- Greenhill 1994:74, Νάκου 2001:187)

Η άλλη αντίληψη για τη μάθηση υποστηρίζει ότι η γνώση δεν παρέχεται αλλά δομείται από τα σκεπτόμενα υποκείμενα. Οι περισσότερες από τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης δίνουν έμφαση στην ενεργό συμμετοχή αυτού που μαθαίνει. Επίσης αποδέχονται ότι η μάθηση δεν είναι μια προσθετική διαδικασία, αλλά μια διαδικασία μετασχηματισμού «νοητικών σχημάτων», που στηρίζεται στην ενεργό συμμετοχή αυτού που μαθαίνει. Αυτή η άποψη για τη μάθηση εκφράζεται κυρίως από το έργο του Piaget. (στο Hooper- Greenhill 1994:74)

Παρακάτω, παραθέτουμε το αντίστοιχο σχεδιάγραμμα για τις θεωρίες περί μάθησης, σύμφωνα πάντα με το G. Hein. (στο Hooper- Greenhill 1994:74)

Η μάθηση είναι
επαυξητική

Η μάθηση
κατασκευάζει

Θεωρία μάθησης

και προσθέτει
πληροφορίες σ' «ένα

έννοιες

άδειο δοχείο»

(σχ. 2 από Hooper- Greenhill 1994:74)

Οι διαφορετικές παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές θεωρίες και πρακτικές διαμορφώνονται σε σχέση με τον επιστημολογικό προσανατολισμό του εκάστοτε εκπαιδευτικού οργανισμού. Έτσι, η αποδοχή της αντίληψης ότι η μάθηση είναι το αποτέλεσμα της μετάδοσης- αφομοίωσης πληροφοριών οδηγεί στη κατάτμηση του θέματος σε τμήματα που είναι εύκολο να αφομοιωθούν. Έτσι η έμφαση δίνεται στο αντικείμενο της μάθησης. Στην αντίθετη περίπτωση, η αποδοχή της θέσης ότι η μάθηση είναι ενεργός διαδικασία σημαίνει ότι η έμφαση δίνεται σε αυτόν που μαθαίνει. Κατά συνέπεια ο μαθητής είναι σε θέση να καθορίσει και να ελέγξει τι και πώς μαθαίνει. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να δοθεί έμφαση στα διαφορετικά στυλ ή τυπολογίες της μάθησης. Τέλος, παρατηρούμε ότι, παράλληλα με τις ευρύτερες επιστημολογικές διαφοροποιήσεις, ως προς τη γνώση, οι αντίστοιχες διαφορετικές παιδαγωγικές θεωρίες και πρακτικές μετατοπίζουν το κέντρο του ενδιαφέροντος τους από το περιεχόμενο της διδασκαλίας στη μαθησιακή διαδικασία, από το αντικείμενο της γνώσης προς το υποκείμενο της γνώσης. (στο Hooper- Greenhill 1994:74, Νάκου 2001:188)

2.3. Εκπαιδευτικές Θεωρίες

Οι διαφορετικές παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές θεωρίες διαμορφώνονται μεταξύ των παραπάνω δύο ακραίων επιστημολογικών θέσεων για τη γνώση και τη μάθηση, για αυτό και παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία. Μπορεί κάποιος να έχει υιοθετήσει, για παράδειγμα, είτε μια ρεαλιστική είτε μια ιδεαλιστική θεωρία γνώσης και όμως να πιστεύει ότι η μάθηση είναι μια παθητική διαδικασία αφομοίωσης πληροφοριών. Είναι, επίσης, δυνατό να πιστεύει είτε ότι οι μαθητές είναι παθητικοί δέκτες πληροφοριών, είτε ότι κτίζουν ενεργά γνώσεις και να θεωρεί ότι η γνώση είναι ανεξάρτητη απ' αυτόν που μαθαίνει.

Έτσι ο G. Hein, κατατάσσει τις διαφορετικές παιδαγωγικές θεωρίες και τις αντίστοιχες προσεγγίσεις της εκπαίδευσης σε τέσσερις διακριτούς τύπους, με βάση τις θέσεις τους ως προς τη γνώση και τη μάθηση και την αντίστοιχη διδακτική μέθοδο που υιοθετούν. (Νάκου 2002:188)

Η εκπαιδευτική θεωρία του Διδακτισμού (Didacticism)

Αυτή η διδακτική θεωρία έχει επικρατήσει στην επίσημη εκπαίδευση. Η διδακτική ύλη παρουσιάζεται με λογική σειρά ενώ έμφαση δίνεται στις βασικές αρχές που παρουσιάζονται μέσα από παραδείγματα και επαναλήψεις. Η παρουσίαση της ύλης γίνεται διαδοχικά, από την πιο απλή ιδέα προς την πιο περίπλοκη. Ο δάσκαλος από τη μεριά πρέπει, αρχικά, να καταλάβει ο ίδιος το αντικείμενο που θα διδάξει και έπειτα να το παρουσιάσει κατάλληλα έτσι ώστε οι μαθητές του να καταφέρουν να το μάθουν. Οι αρχές του Διδακτισμού συμπίπτουν με εκείνες του Θετικισμού έτσι όπως διαμορφώθηκαν κατά τη περίοδο του Διαφωτισμού στο Δυτικό κόσμο. (στο Hooper- Greenhill 1994:74)

Τα μουσεία, που οργανώνουν τις εκθέσεις τους βάσει της θεωρίας του διδακτισμού, είναι συνήθως τα «παραδοσιακά» μουσεία, τα οποία παρουσιάζουν εκθέσεις γραμμικές (με αυστηρή αρχή, μέση και τέλος). Τα « παραδοσιακά» μουσεία επικεντρώνουν όλο το ενδιαφέρον τους στις συλλογές τους και αγνοούν το κοινό τους. Χαρακτηριστικό είναι επίσης το στοιχείο ότι παρέχουν ακαδημαϊκή πληροφόρηση μέσω λεζάντων, και αυτό για ορισμένα μόνο αντικείμενα. Η επικοινωνία είναι μονόγραμμη και σχεδόν καθόλου εποικοδομητική για εκείνους που δεν έχουν προηγούμενη γνώση για το θέμα της έκθεσης και τα αντικείμενα. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, που μπορεί να συνοδεύουν μια τέτοια έκθεση, έχουν αυστηρά καθορισμένους στόχους, και η «ιστορία» που παρουσιάζουν, προβάλλεται ως η «μόνη αληθινή ιστορία». Αποτέλεσμα: έλλειψη ενδιαφέροντος, έλλειψη προσοχής και κατ' επέκταση, η δυσκολία στην κατάκτηση της μάθησης. Εύλογα μπορεί να καταλάβει κανείς γιατί, συνήθως, οι άνθρωποι δεν αισθάνονται άνετα σε αυτού του τύπου τα μουσεία και αποφεύγουν να τα επισκεφθούν. (Κόκκινος- Αλεξάκη 2002:122)

Η Εκπαιδευτική θεωρία της Ανακάλυψης(Discovery)

Η εκπαιδευτική θεωρία της ανακάλυψης συμφωνεί με την παραδοσιακή επιστημολογική αρχή της αντικειμενικής γνώσης, αλλά παράλληλα υποστηρίζει ότι η μάθηση είναι μία ενεργητική διαδικασία. Με αυτή την έννοια, η εκπαιδευτική θεωρία της ανακάλυψης συμφωνεί με την παραδοσιακή εκπαιδευτική θεωρία του διδακτισμού ως προς τη γνώση, αλλά διαφοροποιείται ως προς τη μάθηση. Εδώ

η έμφαση δίνεται σ' αυτόν που μαθαίνει, παρά στο αντικείμενο της μάθησης. Το ενδιαφέρον περνά από τη διδασκαλία στη μάθηση.

Η μάθηση που βασίζεται στην ανακάλυψη συνδυάζεται συνήθως με σωματική δράση. Οι μαθητευόμενοι επιθυμούν να κάνουν και να βλέπουν παρά να διδάσκονται από άλλους με αποτέλεσμα πολλές φορές να προκύπτουν λανθασμένες εντυπώσεις καθώς ο καθένας ερμηνεύει τον κόσμο ανάλογα με το προσωπικό και πνευματικό του υπόβαθρο. Η δράση, με άλλα λόγια, δεν συνεπάγεται πάντα με την ύπαρξη πνευματικής δράσης. Η θεωρία της ανακάλυψης υποστηρίζει ότι η επαφή του μαθητευόμενου με το κατάλληλο υλικό (hands on-experience) θα τον οδηγήσει σε «σωστά» συμπεράσματα σχετικά με το πώς λειτουργούν τα πράγματα. Με άλλα λόγια, παρέχονται στους μαθητευόμενους κατάλληλο υλικό, ώστε με διάφορες δραστηριότητες, ασκήσεις δράσης να ανακαλύπτουν μόνοι την προκαθορισμένη γνώση. Αυτό σημαίνει ότι τα συμπεράσματα είναι εκ των προτέρων καθορισμένα. Μπορεί κανείς άραγε, να ισχυριστεί ότι έχει ανακαλύψει κάτι όταν δεν υπάρχει περιθώριο λάθους;

Τα μουσεία που οργανώνονται με βάση τη θεωρία της ανακάλυψης, παρουσιάζουν εκθέσεις που δίνουν τη δυνατότητα για ανακάλυψη, συσχετισμό και σύγκριση. Οι επισκέπτες παροτρύνονται να ανακαλύψουν μόνοι τους το μήνυμα της έκθεσης, αξιοποιώντας διάφορα μέσα και αξιολογώντας τις δικές τους ερμηνείες σε σχέση με τη προκαθορισμένη ερμηνεία του μουσείου. (στο Hooper- Greenhill 1994:75, Νάκου 2001:190)

Η Εκπαιδευτική Θεωρία του Συμπεριφορισμού (Behaviourism)

Η Εκπαιδευτική θεωρία του Συμπεριφορισμού έχει κοινή θεωρία μάθησης με τη διδακτική θεωρία, αλλά δεν υποστηρίζει την ύπαρξη μιας αντικειμενικής αλήθειας. Η βασική σύλληψη της συγκεκριμένης θεωρίας στηρίζεται στο ότι η μάθηση συνοδεύεται από αλλαγές στην συμπεριφορά του μαθητευόμενου. Παράλληλα, υπάρχουν εναλλακτικοί τύποι γνώσης της πραγματικότητας. Η μάθηση στηρίζεται στη διδασκαλία, ανεξάρτητα από τη δομή του αντικειμένου της μάθησης και τις ιδιαιτερότητες των μαθητευομένων. Ο ρόλος του δασκάλου, από την άλλη μεριά είναι σημαντικός και αναλαμβάνει να διαμορφώσει σειρές από ερωτήσεις –ερεθίσματα που σχετίζονται με τους στόχους της μάθησης. Τέλος, το

αντικείμενο της γνώσης χωρίζεται σε ξεχωριστά επίπεδα που μαθαίνονται διαδοχικά για να παράγουν έπειτα την πιο σύνθετη γνώση.

Τα χαρακτηριστικά της θεωρίας μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Διαδοχικά βήματα οδηγούν προς ένα προκαθορισμένο στόχο εκμάθησης
- Ερωτήσεις που εξετάζουν την πρόοδο είναι κυρίως κλειστού τύπου και οι απαντήσεις τους είναι προκαθορισμένες.
- Θετικοί έπαινοι για τις σωστές απαντήσεις ενώ αρνητικές επισημάνσεις για τις λανθασμένες απαντήσεις.

Ο Συμπεριφορισμός έχει μακρά ιστορία σε πολλές μορφές εξ' αποστάσεως μάθησης, όπου ο δάσκαλος με τον μαθητή δεν είναι πρόσωπο με πρόσωπο και είναι κατάλληλος για την εκμάθηση on-line και γενικότερα για την μάθηση μέσω υπολογιστή(αν βεβαίως ελαχιστοποιηθούν τα προβλήματα που υπάρχουν). Από την άλλη μεριά , η θεωρία αυτή παρουσιάζει προβλήματα. Αρχικά, η διαδικασία που διαιρεί το αντικείμενο της μάθησης σε βήματα δεν ταιριάζει σε όλα τα είδη μάθησης και επιπλέον δεν ανταποκρίνεται σε όλους τους τύπους νοημοσύνης. Η διατήρηση του κινήτρου και του ενδιαφέροντος για ένα μάθημα δεν είναι πάντα εφικτή και η ενδεχόμενη αποτυχία μπορεί να δημιουργήσει αρνητική στάση απέναντι στη μάθηση. Η επιθυμία του μαθητευόμενου για μάθηση σ' ένα περιβάλλον όπου οι λανθασμένες απαντήσεις προκαλούν αρνητική κριτική και επίπληξη, προφανώς εξασθενεί. (Clarke 2001:10-11)

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, τα μουσεία οργανώνονται και πάλι γραμμικά αλλά δημιουργούν και κατάλληλες συνθήκες για την πρόκληση ερεθισμάτων, που οδηγούν στη βιωματική προσέγγιση των μουσειακών αντικειμένων και στη μαθησιακή εμπειρία. Τα μουσεία που υιοθετούν τη θεωρία του Συμπεριφορισμού παρουσιάζουν τα αντικείμενα σε σχέση με το κοινωνικό τους πλαίσιο και αποσκοπούν στο να διευκολύνουν την προσέγγιση και την κατανόησή τους, από το ευρύ κοινό. Επίσης, επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους τόσο στα αντικείμενα όσο και στο κοινό τους, διαμορφώνοντας έντονο παιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. (Κόκκινος- Αλεξάκη 2002:123)

Η Εκπαιδευτική θεωρία του Κονστρουκτιβισμού (Constructivism)

Ο Κονστρουκτιβισμός άσκησε μεγάλη επιρροή στο χώρο του μουσείου. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, η γνώση θεωρείται ότι δημιουργείται μέσα από μια σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο μαθητευόμενο και το κοινωνικό του περιβάλλον. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενα παραδοσιακά μοντέλα, όπως αυτό της θετικιστικής θεωρίας της γνώσης, το οποίο θεωρεί ότι υπάρχει αντικειμενική εξωτερική πραγματικότητα, την οποία μπορεί κανείς μπορεί να παρατηρήσει, να μετρήσει και να αποκτήσει σταδιακά. Ο Κονστρουκτιβισμός, αντίθετα, θεωρεί ότι ο ρόλος του δασκάλου είναι να διευκολύνει και να καταστήσει δυνατή τη διαδικασία της ενεργητικής μάθησης. Επιπλέον, δεν αναγνωρίζει ότι υπάρχει αντικειμενική γνώση αλλά πολλές απόψεις, πραγματικότητες και αλήθειες. (Οικονόμου 2003: 86, Hooper- Greenhill 1999:47)

Η μάθηση στον Κονστρουκτιβισμό δομείται από τα σκεπτόμενα υποκείμενα και είναι μία ενεργητική, ατομική και κοινωνική διαδικασία. Η κονστρουκτιβιστική μάθηση είναι επίσης ρευστή και έχει ποικίλα αποτελέσματα ενώ παράλληλα αναγνωρίζει ότι είναι απαραίτητη η ενεργός συμμετοχή του μαθητή στη διαδικασία της μάθησης.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης θεωρίας είναι τα εξής:

- Αναγνώριση ότι το φυσικό, προσωπικό και κοινωνικό πλαίσιο επιδρά στη μαθησιακή διαδικασία του μαθητευόμενου. Αυτό συνεπάγεται ότι ο καθένας ερμηνεύει τον κόσμο διαφορετικά.
- Η μάθηση είναι ολιστική, επηρεάζει δηλαδή, παράλληλα τη γνωστική, προσωπική, φυσική, συναισθηματική, κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη του ατόμου. Δεν περιορίζεται όπως στο μοντέλο του συμπεριφορισμού σε αλλαγές στην εμφανή συμπεριφορά.
- Οι μαθητευόμενοι κάνουν επιλογές γύρω από τη μάθηση. Η διαδικασία δεν είναι γραμμική αλλά μορφοποιείται από τον μαθητευόμενο μέσα σε ένα πειθαρχημένο αλλά και ευέλικτο πρόγραμμα από το δάσκαλο.
- Οι ερωτήσεις συνήθως έχουν το ρόλο να παρακινούν, προκαλούν και να επιτρέπουν στους μαθητευόμενους να συγκρίνουν τις απόψεις τους με άλλες απόψεις και να αξιολογούν μόνοι τους το αποτέλεσμα της μάθησης. Αντιθέτως

στο συμπεριφορισμό ,τα αποτελέσματα της μάθησης συγκρίνονται με τα προκαθορισμένα αποτελέσματα.

- Οι ερωτήσεις συνήθως είναι ανοικτού τύπου αποδεχόμενες όλες τις απαντήσεις

- Η διδασκαλία «χτίζει» τη μάθηση πάνω στις εμπειρίες και στα ενδιαφέροντα του μαθητευόμενου και δεν αδειάζει γνώση σε ένα άδειο δοχείο όπως αντιμετωπιζόταν κάποτε ο μαθητής. (Clarke 2001:12-13)

Παράλληλα, ο Κονστρουκτιβισμός αντιμετωπίζει και αρκετές δυσκολίες στην εφαρμογή του. Πρώτα από όλα, όσον αφορά στην εξέλιξη της μάθησης, σε σύγκριση με το συμπεριφορικό μοντέλο, στον κονστρουκτιβισμό χρειάζεται να συγκρίνεται το κάθε επίπεδο με την έναρξη της μάθησης για να γίνει φανερή η πρόοδος της μάθησης. Αυτό δεν είναι εύκολο ακόμα όταν οι εμπλεκόμενοι στη μάθηση είναι παρόντες (δάσκαλος, μαθητής) πόσο μάλλον αν είναι η εφαρμογή του μοντέλου στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως μάθησης. Επιπλέον, η δόμηση της μαθησιακής εμπειρίας απαιτεί φαντασία και ευελιξία όπως διάφορα μαθησιακά μονοπάτια που να ικανοποιούν όλες τις κατηγορίες μαθητευόμενων και να διαθέτουν κίνητρα για την πηγή της μάθησης.

Για να εξομαλύνουμε τις δυσκολίες συμπεραίνουμε ότι η επικοινωνία με το απευθυνόμενο κοινό (target group) είναι απαραίτητη. Η προκαταρκτική και η διαμορφωτική αξιολόγηση εξυπηρετούν στη συλλογή πληροφοριών οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους εμπνευστές των προγραμμάτων. Εκείνοι, έπειτα δεν θα πρέπει να διστάζουν στο να προχωρούν σε αλλαγές κατά τη διάρκεια της διαμόρφωσης του προγράμματος. (Clarke 2001:12-13)

Τα μουσεία που υιοθετούν τη θεωρία του Κονστρουκτιβισμού οργανώνουν εκθέσεις που δίνουν δυνατότητα θέασης από διαφορετικές οπτικές γωνίες, ενθαρρύνοντας και υποστηρίζοντας διαφορετικούς τρόπους ερμηνείας. Με άλλα λόγια, τα μουσεία εστιάζουν το ενδιαφέρον τους κυρίως στην εξυπηρέτηση του κοινού τους. Για να ανταποκριθούν στις πολύπλευρες ιδιαίτερες ανάγκες και επιδιώξεις των διαφορετικών ατόμων και ομάδων, οι εκθεσιακοί χώροι παρέχουν πολλές παράλληλες υπηρεσίες που προάγουν τη μάθηση. Οι επισκέπτες, παράλληλα, δεν αντιμετωπίζονται σαν ένα

ομοιόμορφο κοινό, αλλά ως διαφορετικές κοινωνικές ομάδες με διαφορετική πολιτισμική και ιδεολογική ταυτότητα. (Κόκκινος-Αλεξάκη 2002 : 124).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων που έχουν ως θεωρητική βάση τον Κονστρουκτιβισμό, παρέχουν υλικό και βοηθούν τους συμμετέχοντες να πειραματιστούν, να κάνουν συσχετισμούς και να φτάσουν σε συμπεράσματα, αξιοποιώντας το προσφερόμενο υλικό σε συνδυασμό με τις προσωπικές τους εμπειρίες και οδηγούμενοι σε πολλαπλές και ποικίλες ερμηνείες. Άλλωστε, οι επισκέπτες μπορούν να μάθουν καλύτερα όταν κατασκευάζουν ενεργητικά τη γνώση στο μυαλό τους σε εκθέσεις οι οποίες είναι προσιτές σωματικά, κοινωνικά και διανοητικά στον κάθε επισκέπτη. (Οικονόμου 2003:86)

Τέλος, το μουσείο που ακολουθεί το κονστρουκτιβιστικό μοντέλο μπορεί να είναι ένας τόπος που παρέχει διάφορους τρόπους άντλησης πληροφοριών όπως, για παράδειγμα, χώρους με πληροφοριακό ή εκπαιδευτικό υλικό ενεργά συνδεδεμένες με τα εκθέματα ή με ηλεκτρονικά προγράμματα που δίνουν περισσότερες πληροφορίες για την εποχή, τα αντικείμενα ή τα καλλιτεχνικά ρεύματα ή ακόμα και με τις ανοιχτές επισκέψιμες αποθήκες ή συνεργασίες με άλλους συμπληρωματικούς οργανισμούς, όπως αρχεία και βιβλιοθήκες, ώστε ο επισκέπτης που επιθυμεί να γνωρίσει περισσότερα να συνεχίσει την εξερεύνηση του θέματος με άλλους τρόπους. (Οικονόμου 2003:89-90)

2.4.Η Θεωρία των Πολλαπλών Ευφυϊών

Σημαντική επιρροή στο χώρο των μουσείων αλλά και άλλων χώρων μάθησης έχει επίσης ασκήσει και η θεωρία των πολλαπλών ευφυϊών που συμπληρώνει και επεκτείνει σε ορισμένα σημεία την κονστρουκτιβιστική θεωρία παρά έρχεται σε αντίθεση με αυτή. Εμπνευστής της θεωρίας είναι ο καθηγητής H. Gardner, ο οποίος υποστηρίζει ότι δεν αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο με τον ίδιο τρόπο, γιατί διαθέτουμε διαφορετικούς τρόπους-διαφορετικά είδη νοημοσύνης για να κατανοούμε τους άλλους και την πραγματικότητα. Ο Gardner διακρίνει επτά διαφορετικούς τύπους ευφυΐας: τη γλωσσική, τη λογική/μαθηματική, τη μουσική, τη χωρική, τη σωματική/κινησιακή, τη

διαπροσωπική (π.χ. κοινωνικές δεξιότητες) και την ενδοπροσωπική (π.χ. διαίσθηση). (Οικονόμου 2003:91, Νάκου 2001:206)

Η θεωρία αυτή απορρίπτει τις παραδοσιακές απόψεις της Ψυχολογίας ότι υπάρχει δηλαδή ένας μόνος παράγοντας που προσδιορίζει την ευφυΐα (fixed single IQ). Υποστηρίζει, αντίθετα, ότι κάθε τύπος της νοημοσύνης συνδέεται με ιδιαίτερες ικανότητες αντίληψης και κατανόησης της πραγματικότητας, που απαιτούν ωστόσο αντίστοιχα ιδιαίτερες μορφές άσκησης έτσι ώστε οι έμφυτες κλίσεις να εξελιχθούν σε ανεπτυγμένες δεξιότητες και ικανότητες. Παρόλα' αυτά, το σύστημα εκπαίδευσης στην κοινωνία μας σήμερα επικεντρώνεται συνήθως και επιβραβεύει κυρίως τη γλωσσική και τη λογική/ μαθηματική ευφυΐα σε βάρος των άλλων. Επιπλέον, δεν βοηθά τους μαθητές να αναπτύσσουν πολύπλευρα την προσωπικότητά τους, υποχρεώνοντας μάλιστα ορισμένους να αποτύχουν στο σχολείο, εφόσον δεν καλλιεργούνται οι τομείς στους οποίους έχουν ιδιαίτερες κλίσεις. (Νάκου 2001:207-208)

Το μουσείο μπορεί να προσφέρει πολύτιμες ευκαιρίες για δραστηριότητες που ενεργοποιούν όλα τα είδη ευφυΐας, επιτρέποντας σε κάθε επισκέπτη να ακολουθήσει το δικό του ρυθμό και ενδιαφέροντα. Για αυτό το λόγο, το μουσείο δεν θα πρέπει να λησμονά ότι απευθύνεται σε πολλές και ποικίλες αισθήσεις που έχει η κάθε μία διαφορετικές ανάγκες και να προβάλλει τα θέματα του με τρόπους που να ελκύουν όλους τους τύπους νοημοσύνης. Τέλος, αν και η θεωρία του Gardner έχει κυρίως εφαρμοστεί σε εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων με μαθητές, είναι εμφανές ότι προσφέρει απεριόριστες δυνατότητες για την γενικότερη ερμηνευτική προσέγγιση του μουσείου, ακόμα και όταν απευθύνεται σε ενήλικους επισκέπτες. (Οικονόμου 2003:92)

2.5. Θεωρίες Επικοινωνίας

Η εκπαιδευτική θεωρία όχι μόνο συνδέεται με τις επικοινωνιακές προσεγγίσεις αλλά και αποτελεί μέρος της ευρύτερης λειτουργίας της επικοινωνίας στο χώρο του μουσείου. Επομένως, η έννοια της επικοινωνίας δεν περιορίζεται στις δραστηριότητες που μπορούν να οργανωθούν από ένα μουσειακό οργανισμό αλλά αποτελεί τη βάση της ιδεολογίας του μουσείου

επηρεάζοντας έτσι όλες τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε όλα τα στάδια και επίπεδα της διαχείρισης και διοίκησης του ιδρύματος. Για αυτό το λόγο, στη συνέχεια κρίνεται απαραίτητο για την ολοκλήρωση της εικόνας που προβάλλει ένα μουσείο να γίνει αναφορά τόσο στα μοντέλα επικοινωνίας όσο και στη σχέση, γενικότερα, που διέπει το μουσείο με το κοινό του.

Μετά τη δεκαετία του 1960, πολλά μουσεία συνειδητοποιούν τη σημασία της επικοινωνίας και καταβάλλουν προσπάθειες να ανοίξουν τις «πόρτες» τους σ' ένα ευρύτερο κοινό, καταρρίπτοντας την προκατάληψη που παρουσίαζε τα μουσεία μαυσωλεία γνώσης για τους λίγους προνομιούχους. Σύμφωνα με το Merriman(1999:43) πολλοί παράγοντες οδήγησαν στην παραπάνω τάση. Πρώτος παράγοντας ήταν « η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου κοινωνικού ρόλου του μουσείου στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και εξέλιξης της κοινότητας». Παράδειγμα αποτελεί η διοργάνωση της έκθεσης «Παρακαλώ αγγίξτε» (Please touch) που οργάνωσε το Βρετανικό μουσείο το 1986 καλώντας τους επισκέπτες να αγγίξουν τα αντικείμενα, σε μια προσπάθεια να εξουδετερώσουν τις δυσκολίες που κρατάνε μακριά από το μουσείο, άτομα με φυσική αναπηρία (τυφλοί) ή άνθρωποι με μειωμένη όραση. Παράλληλα, κάποια μουσεία επεκτείνουν τις δραστηριότητες «εκτός των τειχών» τους και συγκεκριμένα σε χώρους μεγάλης προσέλευσης πολιτών όπως είναι τα εμπορικά κέντρα, οι οίκοι ευγηρίας, οι φύλακες, τα μουσεία (Merriman 1999, Οικονόμου 2002:75-76)

Ένας δεύτερος παράγοντας είναι η απαίτηση για περισσότερη υπευθυνότητα στη διαχείριση δημοσίων κονδυλίων καθώς τα δημόσια τουλάχιστον πολιτιστικά ιδρύματα χρηματοδοτούνται κυρίως από το φορολογούμενο πολίτη. Έτσι τα μουσεία πιέστηκαν να αποδείξουν την ωφελιμότητά τους για το ευρύτερο δυνατό φάσμα του πληθυσμού. Οι επισκέπτες αποκτούν το πρώτο λόγο στη λειτουργία των μουσείων, εφόσον τίθεται εξ ορισμού στην υπηρεσία της κοινωνίας(Οικονόμου 2003: 75-76).

Ο εκδημοκρατισμός αυτός συνοδεύτηκε και διευκολύνθηκε, όπως θα δούμε και παρακάτω, από την ανάπτυξη των μελετών της μουσειακής επικοινωνίας. Οι μελέτες αυτές αποσαφήνισαν ότι το κοινό δεν είναι μία αδιαφοροποίητη μάζα αλλά, αντίθετα, αποτελείται από διαφορετικές στάσεις, αντιλήψεις, προσδοκίες και συμπεριφορές. (Falk and Dierking 1992,)

Τέλος, στις αλλαγές συνέβαλλε, σύμφωνα και πάλι με το Merriman ο «αυξημένος ανταγωνισμός από τους άλλους τομείς του πολιτισμικής ψυχαγωγίας.» Η εμφάνιση της κοινωνίας του ελεύθερου χρόνου (leisure time society) ώθησε τα μουσεία να δώσουν έμφαση στην επικοινωνιακή τους διάσταση, καθώς οι προτεινόμενες μορφές διασκέδασης ανεβάζουν τον ανταγωνισμό. Με άλλα λόγια, τα μουσεία για να διατηρήσουν τα έσοδά τους από τους επισκέπτες, δεδομένου ότι η επιδότηση από το δημόσιο δεν είναι επαρκής, προχώρησαν σε έρευνες κοινού για να κατανοήσουν τις ανάγκες των επισκεπτών και προσέφεραν διάφορες άλλες ελκυστικές υπηρεσίες για να εξασφαλίσουν την οικονομική τους βιωσιμότητα. (Merriman 1999:43-44)

Αυτοί οι παράγοντες, λοιπόν, ώθησαν τα μουσεία να εστιάσουν την προσοχή τους στην κατανόηση των αιτιών που προσελκύουν (ή όχι) τον κόσμο από τα μουσεία και γενικότερα, σε όλα αυτά τα μέσα που βοηθούν το μουσείο να ελκύσει ένα ευρύτερο και κοινωνικά αντιπροσωπευτικότερο κοινό. (Merriman 1999:43-44)

2.6.Θεωρίες Επικοινωνίας στο Μουσείο

Τα απλά μοντέλα επικοινωνίας, δέχονται την επικοινωνία ως απλή μετάδοση ενός μηνύματος από ένα μέρος σε ένα άλλο. Παράλληλα, αντιλαμβάνονται την επικοινωνία ως μια καθαρά γραμμική πράξη. Ωστόσο, δεν αρκεί η πρόθεση της μετάδοσης ενός μηνύματος, αλλά ούτε και η απλή πράξη της μετάδοσης. Θα πρέπει επίσης να είμαστε σε θέση να ελέγξουμε αν το μήνυμα έχει γίνει κατανοητό. Εδώ εισάγεται η έννοια της ανατροφοδότησης (feedback). Δηλαδή η δυνατότητα αλλαγής ή επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου του μηνύματος, μέσα από τις αντιδράσεις του δέκτη.

Όσον αφορά στα μουσεία, μπορούμε να αναγνωρίσουμε δύο ευρείες προσεγγίσεις επικοινωνίας, το μεταδοτικό και το πολιτισμικό μοντέλο. Ο πρώτος που εφάρμοσε μοντέλα επικοινωνίας στον κόσμο των μουσείων ήταν ο Duncan Cameron στα τέλη της δεκαετίας του 1960⁴. Ο Cameron χρησιμοποίησε το απλό μοντέλο επικοινωνίας έχοντας υπόψη την επικοινωνία ως απλή μετάβαση ιδεών από μια γνωστική πηγή σε έναν

⁴ Όπως παραπέμπεται από: Hooper Greenhill 1999:15,69

υπόβαθρο κλπ. Είναι μια μέθοδος που απευθύνεται στο «ευρύ κοινό» και εφαρμόζεται ακόμη σε πολλά μουσεία και πινακοθήκες αυξάνοντας τις πιθανότητες αποτυχίας της έκθεσης, λόγω του ασύνδετου συσχετισμού της θεωρίας της επικοινωνίας και της εκπαίδευσης. Επαναφέροντας στη μνήμη μας τις εκπαιδευτικές θεωρίες, διαπιστώνουμε ότι αυτό το μοντέλο στηρίζεται σε μια ρεαλιστική και θετικιστική επιστημολογία και σε μια θεωρία της μάθησης που στηρίζεται στη θεωρία της συμπεριφοράς. (Hooper Greenhill 1994:69, Hooper-Greenhill 1999, Οικονόμου 2003:80-82)

Η δεύτερη όψη της επικοινωνίας, η οποία είναι ευρύτερη από την πρώτη, είναι η πολιτισμική όψη. Σύμφωνα με την (Hooper Greenhill 1994:9) «η επικοινωνία νοείται ως διαδικασία συμμετοχής και συσχετισμού. Η επικοινωνία εκλαμβάνεται ως σειρά διαδικασιών και συμβόλων μέσω των οποίων η πραγματικότητα παράγεται, συντηρείται, διορθώνεται και μεταβάλλεται». Η πραγματικότητα, δηλαδή, δεν είναι πάγια αλλά αποκτά ύπαρξη μέσω της επικοινωνίας. Εκφράζοντας τα πιστεύω και τις αξίες μας μέσα από πολιτισμικά σύμβολα, πλάθουμε την πραγματικότητα, η οποία συνεχώς ορίζεται μέσα από τις διαπραγματεύσεις των «ερμηνευτών» (ομάδες που μοιράζονται τους ίδιους κώδικες επικοινωνίας οι οποίοι δεν επιβάλλονται αυθαίρετα, αλλά διαμορφώνονται μέσα από τη διαπραγμάτευση και το διάλογο). Υπό το πρίσμα της άποψης, ότι η επικοινωνία γίνεται αντιληπτή ως πολιτισμική διαδικασία, γίνονται δεκτές πολλαπλές ερμηνείες, αντί μιας και μοναδικής, οι οποίες είναι διαπραγματεύσιμες και που δικαιολογημένα θεωρούνται υποκειμενικές (Hooper-Greenhill 1994:72)

Στα πλαίσια της πολιτισμικής όψης της επικοινωνίας, η Hooper-Greenhill (1994:40-43) διατυπώνει την «ολιστική» προσέγγιση (holistic approach), η οποία βλέπει την επικοινωνία στο μουσείο ως μια σύνθετη διαδικασία. Στο μοντέλο αυτό, ο επιμελητής της έκθεσης αντικαθίσταται από μια ομάδα επαγγελματιών (μουσειοπαιδαγωγοί, σχεδιαστές, συντηρητές...) που επικοινωνούν, ενώ ο επισκέπτης δεν είναι παθητικός δέκτης, άλλα κατασκευάζει ενεργά τα δικά του νοήματα με βάση τις προηγούμενες εμπειρίες, γνώσεις και κοινωνικό μορφωτικό του υπόβαθρο. Στη μέση υπάρχει ο χώρος που περιλαμβάνει όλα τα μέσα επικοινωνίας του μουσείου, από τις εκθέσεις μέχρι το κτίριο, το προσωπικό και το πωλητήριο. Αυτός ο

χώρος, όπου οι ερμηνείες των ανθρώπων του μουσείου, συναντιούνται με τις ερμηνείες των επισκεπτών αποτελεί έναυσμα έρευνας για πολλούς μελετητές, όπως θα δούμε και παρακάτω, που εξετάζουν την εμπειρία της επίσκεψης. (Οικονόμου 2003:80-82, Hooper-Greenhill 1994:40-43)

2.7.Επίσκεψη στο μουσείο- διαδραστική εμπειρία

Ο τρόπος μάθησης (learning style) ως υπογραμμίσουμε ότι μεταβάλλεται από άτομο σε άτομο. Η μάθηση καθορίζεται εν μέρει από τις γενετικές οδηγίες και τους τύπους νοημοσύνης αλλά πρωτεύοντα ρόλο παίζει το περιβάλλον. Αυτή την επίδραση του περιβάλλοντος προσπαθούν να αποδείξουν ο Falk και η Dierking, μέσα απ' το διαδραστικό μοντέλο της εμπειρίας (1991) και αργότερα της μάθησης (2000).

Αρχικά, οι μελετητές πριν από 13 χρόνια περίπου (1991), προσπάθησαν να αναλύσουν τα μέρη της μουσειακής εμπειρίας. Επιθυμία τους ήταν να ανιχνεύσουν τις προσδοκίες του επισκέπτη και να απαντήσουν σε ερωτήματα όπως; Για ποιο λόγο έρχονται οι επισκέπτες στο μουσείο; Τι περιμένουν απ' αυτό; πώς συμπεριφέρονται; και πώς επικοινωνούν κατά τη διάρκεια της παραμονής στο χώρο των εκθέσεων αλλά και στους άλλους χώρους του μουσείου (βιβλιοθήκη, καφετέρια, πωλητήριο); Μετά από καιρό τι θα θυμούνται πιο πολύ; Όλα αυτά συνθέτουν το διαδραστικό μοντέλο εμπειρίας (the interactive model of experience) του οποίου τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα, διευκολύνουν την καλύτερη αξιολόγηση του μουσείου και κατ' επέκταση τη βελτίωσή του.

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο, οι παράγοντες που επηρεάζουν τη συνολική εμπειρία της επίσκεψης στο μουσείο εντάσσονται σε τρία πλαίσια αναφοράς; Το προσωπικό, το κοινωνικό και το φυσικό.

Το προσωπικό πλαίσιο αναφοράς (personal context) του κάθε επισκέπτη περιλαμβάνει μια ποικιλία από προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες που αφορούν το μουσείο. Επίσης ενσωματώνει τα ενδιαφέροντα, τα κίνητρα και τις ανησυχίες. Τέλος, στο προσωπικό επίπεδο εντάσσονται και προσδοκίες που έχει κανείς πριν την επίσκεψη. Οι προσδοκίες, ως τονίσουμε, αποκαλύπτουν το προσωπικό υπόβαθρο του επισκέπτη, βοηθούν στην κατανόηση της αντίληψης του μουσείου και ενθαρρύνουν την αξιολόγηση. Οι προσδοκίες με

τη σειρά τους επηρεάζονται από προηγούμενες εμπειρίες, από πηγές πληροφόρησης (έντυπα σε εφημερίδες, διαφημίσεις) και το προκαθορισμένο πρόγραμμα (agenda).

Το κοινωνικό πλαίσιο (social context) από την άλλη απαρτίζεται από την κοινωνική ομάδα με την οποία πραγματοποιείται η επίσκεψη (οικογένεια, σχολική ομάδα) καθώς και από το μη γνωστό κόσμο που μας περιβάλλει (άλλοι επισκέπτες, υπάλληλοι μουσείου). Το κοινωνικό μας περιβάλλον αλληλεπιδρά με το προσωπικό και επηρεάζει τις πληροφορίες και τις γνώσεις που θα αποκτήσουμε. Γνωρίζοντας το κοινωνικό πλαίσιο μπορούμε να προβλέψουμε τη συμπεριφορά του επισκέπτη.

Τέλος το φυσικό πλαίσιο (physical context) αναφοράς, σχετίζεται με την αρχιτεκτονική του μουσείου, το σχεδιασμό και την παρουσίαση εκθέσεων/ προγραμμάτων και την ατμόσφαιρα του χώρου (design, φωτισμό, οσμές).

Οι κύκλοι του διαγράμματος μπλέκονται ο ένας στον άλλον και αυτή η αλληλεπίδρασή τους κτίζει τη μουσειακή εμπειρία του επισκέπτη. Οι κύκλοι δεν είναι απαραίτητο να είναι της ίδιας διαμέτρου. Αυξομειώνονται αναλόγως την οπτική γωνία του κάθε επισκέπτη.

Πρόσφατα, το παραπάνω μοντέλο μεταγράφηκε σε μια νεότερη προσέγγιση, πάλι από τους ίδιους τους μελετητές, Falk και Dierking (2000). Το περιβαλλοντικό μοντέλο της μάθησης (the contextual model of learning) αποτελείται από τρία αλλητάλληλα πλαίσια: το προσωπικό(personal), το κοινωνικοπολιτισμικό(sociocultural) και το φυσικό. Το μοντέλο αυτό τοποθετεί στον πυρήνα των εμπλεκόμενων πλαισίων την μάθηση και όχι την έννοια της εμπειρίας. Η μάθηση αντιλαμβάνεται πλέον από τους μελετητές ως διαδικασία και προϊόν αλληλεπίδρασης των τριών πλαισίων.

Ο Falk και η Dierking βελτιώνουν και εμβαθύνουν το προηγούμενο μοντέλο με σκοπό να μάθουν το μυστικό της κατάκτησης της μάθησης (2000). Η μάθηση λοιπόν επηρεάζεται από οκτώ παράγοντες.

Το προσωπικό περιβάλλον του κάθε επισκέπτη περιλαμβάνει:

1) τα κίνητρα για την επίσκεψη και τις προσδοκίες απ' αυτήν. Όταν οι προσδοκίες δεν εκπληρώνονται η μουσειακή εμπειρία φορτίζεται αρνητικά και η εμπειρία χάνεται. Τα μουσεία έχουν περισσότερες πιθανότητες να κάνουν

πετυχημένες εκθέσεις όταν γοητεύουν και ενθαρρύνουν την έμφυτη επιθυμία για μάθηση.

2) Τη προϋπάρχουσα γνώση, τα πιστεύω και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών. Όταν ο επισκέπτης διαθέτει όλα αυτά, όχι μόνο στο μουσείο αλλά και σε άλλους χώρους μάθησης, γίνεται περισσότερο δεκτικός στη νέα μαθησιακή εμπειρία.

3) Τις δυνατότητες επιλογών μέσα στο χώρο του μουσείου. Τα άτομα όταν επιλέγουν τι και πότε θα μάθουν, νιώθουν ότι ελέγχουν τη μάθησή τους. Αυτό ενισχύει το αίσθημα αυτοπεποίθησής και κάνει το χώρο του μουσείου κάτι παραπάνω από φιλικό.

Οι κοινωνικοί και πολιτιστικοί παράγοντες, έχουν σχέση με ;

4) Την κοινωνική ομάδα με την οποία πραγματοποιείται η επίσκεψη. Για παράδειγμα, οι γονείς βοηθούν τα παιδιά να καταλάβουν και να κωδικοποιήσουν σωστά τις νέες τους εμπειρίες. Απ' τη μεριά τους, τα παιδιά κάνουν τους γονείς να δουν τον κόσμο με «νέο» μάτι. Οι συμμαθητές σχολείου ενδυναμώνουν τους κοινωνικούς δεσμούς τους όταν μοιράζονται κοινές εμπειρίες και γνώσεις. Μ' άλλα λόγια η κουλτούρα και γενικότερα οι πολιτιστικές αξίες επηρεάζουν την κοινή μάθηση.

5) Την επίδραση από τους μη γνωστούς που βρίσκονται στο μουσείο. Οι ξεναγοί, οι μουσειοπαιδαγωγοί, οι άλλοι επισκέπτες επηρεάζουν τη μουσειακή μαθησιακή εμπειρία, πότε προς το καλύτερο πότε προς το χειρότερο. Γι' αυτό το προσωπικό πρέπει να είναι πολύ προσεκτικό καθώς παίζει καθοριστικό ρόλο στην επανάληψη ή μη της μουσειακής επίσκεψης.

Το φυσικό πλαίσιο αναφοράς σχετίζεται με την :

6) Αρχιτεκτονική του μουσείου και γενικότερα τον εύκολο προσανατολισμό. Όταν ο επισκέπτης εισέρχεται στο μουσείο και νιώθει σαν τον Θησέα στον λαβύρινθο η επίσκεψη έχει επισκιαστεί εκ των προτέρων.

7) Το σχεδιασμό και την παρουσίαση εκθέσεων /design. Ο επισκέπτης περιμένει να έρθει κοντά σε αντικείμενα που θα διεγείρουν όλες τις αισθήσεις του, θα προκαλέσουν εντύπωση και θα καταγραφούν στη μνήμη. Ο σχεδιασμός λοιπόν πρέπει να στηρίζεται στα αντικείμενα και όχι σε άλλα τεχνικά μέσα (πληροφοριακά συστήματα, βίντεο κλπ.). Αυτά τα μέσα πρέπει

να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία που θα αναδείξουν με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο τις εκθέσεις.

8) Ενίσχυση και επέκταση των δραστηριοτήτων και εκτός. Όπως προαναφέραμε το μουσείο οφείλει να προσεγγίσει το κοινό και εκτός του χώρου του μουσείου. Σκοπός του σ' αυτή την περίπτωση είναι αφ' ενός να θέλξει ενδεχόμενους επισκέπτες και αφ' ετέρου να ενδυναμώσει την εμπειρία και τη γνώση των επισκεπτών που έχουν ήδη γνωρίσει το μουσείο.

Τα παραπάνω μοντέλο, μας διευκολύνει να κατανοήσουμε ταυτόχρονα την πολυπλοκότητα της μάθησης και της εμπειρίας στο χώρο του μουσείου. Επίσης, μας βοηθά στην καταγραφή της πολιτιστικής βάσης των επισκεπτών έτσι ώστε να μπορέσουμε να προβλέψουμε τις προσδοκίες τους και συμπεριφορές τους μέσα στο μουσείο.

2.8. Το Μοντέρνο και το Μεταμοντέρνο Μουσείο

Πριν κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό, ας συνδέσουμε τις θεωρίες επικοινωνίας με τις μουσειακές εκθέσεις που οργανώνουν τα μουσεία, για να κατανοήσουμε ότι τα μουσεία δεν διαφοροποιούνται μόνο ως προς το περιεχόμενο τους, ως το « τι εκθέτουν» αλλά και ως προς το « πώς το εκθέτουν». (Νάκου 2001:131). Κάθε μουσειακός οργανισμός ενστερνίζεται και εφαρμόζει ένα από τα παραπάνω επικοινωνιακά μοντέλα για να επικοινωνήσει με το κοινό του. Έτσι, το μουσείο που συμφωνεί με το μεταδοτικό μοντέλο στηρίζει την έκθεση του σε έναν μελετητή που ορίζει το μήνυμα, επιλέγει τα αντικείμενα, γράφει τα κείμενα ενώ ο σχεδιαστής σχεδιάζει απομονωμένος και ο μουσειοπαιδαγωγός αποτελεί το νοηματικό νήμα για το κοινό, το οποίο παραμένει παθητικός αποδέκτης.

Από την άλλη, το μουσείο που συμφωνεί με το πολιτισμικό μοντέλο επικοινωνίας μετατρέπεται σε διαδραστικό μουσείο όπου ο επιμελητής της έκθεσης συνεργάζεται με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς ακόμα και ομάδες κοινού σε όλη τη διάρκεια προετοιμασίας της έκθεσης. Η ανατροφοδότηση και η αξιολόγηση, που αποτελούν την ειδοποιό διαφορά με το πρώτο μοντέλο επιφέρουν αλλαγές και τροποποιούν το αρχικό μήνυμα ανάλογα με τις ανάγκες. Κάθε ένα από τα παραπάνω μοντέλα μουσείων

αντιπροσωπεύει και ένα διαφορετικό φιλοσοφικό ρεύμα: το μοντέρνο και το μεταμοντέρνο αντίστοιχα. (Hooper-Greenhill 1999:47, Νάκου 1999:47).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Hooper-Greenhill (1999:47), τα μουσεία ,στη σημερινή τους μορφή είναι δημιουργήματα του Διαφωτισμού, ιδρύματα που είδαν το φως την περίοδο που σήμερα χαρακτηρίζουμε ως «Μοντέρνα Περίοδο». Κατά τη Μοντέρνα περίοδο, η λογική εκτοπίζει την προκατάληψη και την υποκειμενική γνώση και οδηγεί στην ελευθερία και πρόοδο ενώ η γνώση οικοδομείται με στέρεο τρόπο και είναι αντικειμενική όπως και η ομορφιά και η αλήθεια. Η δημιουργία ιδρυμάτων, όπως μουσείων αποσκοπεί αφενός στην παρουσίαση μιας «οικουμενικής έγκυρης και βάσιμης εικόνας του κόσμου» και αφετέρου επιδιώκει την κοινωνική βελτίωση των πολιτών μέσω της επαφής τους με τα μεγάλα έργα τέχνης. Τα παραδοσιακά μουσεία όπως έχει επικρατήσει να ονομάζονται, συμπλέουν με θεωρίες και μοντέλα σαφώς πιο παραδοσιακές.(Hooper-Greenhill 1999:43)

Το παραδοσιακό αυτό πλαίσιο δεν αφήνει περιθώρια για εναλλακτικές αλήθειες, για αυτό και τα παραδοσιακά μουσεία επικεντρώνουν όλο το ενδιαφέρον τους στα ίδια τα αντικείμενα (object oriented) και στην «αντικειμενική» ιστορία που αφηγούνται αδιαφορώντας για το κοινό, για τους τρόπους σκέψης, τις παραστάσεις, τις προηγούμενες γνώσεις και τις διανοητικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και άλλες ιδιαιτερότητες του. Σύμφωνα με την Νάκου, «το κοινό καλείται να γνωρίσει τα αντικείμενα ως μαρτυρίες της μιας και μη αμφισβητήσιμης ακαδημαϊκής αλήθειας όπως αυτή «αντικειμενικά» παρουσιάζεται στο μουσείο».(Νάκου 2001:133)

Τέλος, το παραδοσιακό μουσείο, από το 1700 περίπου (εποχή της νεοτερικότητας) μέχρι τις μέρες μας, δίνει προτεραιότητα στη συντήρηση και επιμέλεια των αντικειμένων, στην αξία του έργου τέχνης και στην αναγκαιότητα για εμπλουτισμό των συλλογών με νέα έργα τέχνης.

Από την άλλη μεριά, το μεταμοντέρνο μουσείο ή διαφορετικά το «νέο μουσείο», εμπνέεται από μία εποχή όπου η γνώση είναι ιστορικά εξαρτημένη και σχετίζεται με αυτό που θεωρείται για κάθε εποχή λογικό, ενώ οι απόλυτες αλήθειες του Μοντερνισμού έχουν αντικατασταθεί από ρευστότητα, κριτική διάθεση , υποκειμενικότητα και διάλογο (Hooper-Greenhill 1994:49).

Τα «μεταμοντέρνα μουσεία» επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην εξυπηρέτηση ατομικών, ομαδικών, κοινωνικών και πολιτισμικών αναγκών. Το κοινό δεν θεωρείται μία ομοιογενής οντότητα άλλα γίνεται αντιληπτό ως πολλές διαφορετικές ομάδες και άτομα με διαφορετική κοινωνική, πολιτισμική, μορφωτική και ιδεολογική προέλευση και με διαφορετικές επιδιώξεις ικανότητες, ανάγκες και προσδοκίες. Παράλληλα, τα αντικείμενα παρουσιάζονται στα μουσεία με τρόπους που επιτρέπουν πολλαπλές εναλλακτικές χρήσεις και ερμηνείες.

Σύμφωνα με τις μεταμοντέρνες μουσειολογικές αντιλήψεις που θέλουν τα μουσεία να επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους κυρίως στην εξυπηρέτηση του κοινού τους (people oriented), ακόμα και διάφοροι παραδοσιακά κλειστοί για τους επισκέπτες χώροι των μουσείων, όπως εργαστήρια και αποθήκες, αρχίζουν και ανοίγουν για το κοινό. Οι υπεύθυνοι του μουσείου αποσκοπούν, έτσι να ενθαρρύνουν το κοινό να συμμετέχει ενεργητικά σε διάφορες διαδικασίες. Για το σκοπό αυτό, συχνά οργανώνονται συζητήσεις μεταξύ του κοινού και των υπευθύνων μουσείου και ορισμένες φορές το κοινό καλείται να συμμετάσχει στην προετοιμασία των εκθέσεων ή καλείται να φέρει στο μουσείο τις δικές του συλλογές και να τις εκθέσει. (Νάκου 2001:131-145)

Τέλος, συμπεραίνουμε ότι το μουσείο στην πορεία του στο χώρο και στο χρόνο λειτούργησε σαν καθρέφτης της εκάστοτε κοινωνίας που το διαχειρίστηκε καθώς αντανakλά τις πνευματικές αναζητήσεις, τα φιλοσοφικά ρεύματα και τις εξελίξεις που σημειώνονται στους κόλπους της κάθε κοινωνίας. (Σκαλτσά 2001:237)

2.9. Επίλογος

Όλες οι θεωρίες της επικοινωνίας και της εκπαίδευσης που αναφέραμε εδώ προτείνουν τρόπους για την καλύτερη σχέση μεταξύ μουσείου και επισκεπτών και για την αποτελεσματική δημιουργία μηνυμάτων. Τι θέλει να μάθει το κοινό; Τι το ενδιαφέρει; Πώς θα το μάθει αυτό; Πώς γενικότερα το κοινό μαθαίνει; Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να απαντώνται μέσω της χρήσιμης διαδικασίας της αξιολόγησης για να μάθει το μουσείο αν ικανοποιεί τους αρχικούς του στόχους. (Hooper-Greenhill 1994:19)

Κεφάλαιο 3: Ζητήματα αξιολόγησης

3.0 Εισαγωγή

Πολλοί υπεύθυνοι των μουσείων, ακόμα και στις μέρες μας, διστάζουν και αποφεύγουν την διαδικασία της αξιολόγησης του Οργανισμού τους επικαλούμενοι προφάσεις όπως η έλλειψη χρόνου, προσωπικού και χρημάτων. Όμως, η διαρκής ανάγκη για εκδημοκρατισμό έχει ωθήσει τα μουσεία να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το κοινό τους και να τολμήσουν το βήμα προς την αξιολόγηση. Επομένως, για την επιτυχή διεκπεραίωση της εκπαίδευσης και της επικοινωνίας που αποτελούν τις δυο από τις βασικότερες λειτουργίες του μουσείου για την εκπλήρωση του κοινωνικού του ρόλου, προϋποτίθεται η διεξαγωγή έρευνας κοινού (audience research) και η αξιολόγηση των εκθέσεων και προγραμμάτων.

Η έρευνα κοινού θα εξακριβώσει τα κίνητρα, τις προσδοκίες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών ενώ η αξιολόγηση θα αποδειχθεί πολύτιμο εργαλείο για τη βελτίωση της απόδοσης και της λειτουργίας του μουσείου. Η αξιολόγηση και η έρευνα κοινού, με άλλα λόγια, γεφυρώνουν το χάσμα που κυριαρχούσε στο παρελθόν ανάμεσα στις προσδοκίες και τις ανάγκες των επισκεπτών και στους στόχους του μουσείου. (Μουσούρη 1999:56, Swift 2001:36)

Σύμφωνα με το νέο αυτό πλαίσιο που προβάλλει, οι επαγγελματίες των μουσείων ξεκινούν αρχικά να αναρωτιούνται «ποιοί είναι οι επισκέπτες μας;» και με την πρόοδο των ερευνών αντλούν πληροφορίες όχι μόνο για τους επισκέπτες αλλά και για τους μη επισκέπτες. Οι πληροφορίες για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των μη επισκεπτών πέρα από το ό,τι προβληματίζουν το μουσείο για την εικόνα του, τις παροχές του και τα μηνύματα που εκπέμπει, βοηθά τον οργανισμό να ενισχύσει το κοινωνικό του προφίλ ανοίγοντας δίαυλο επικοινωνίας με όλη την κοινωνία (Bogun-Korn :1999)

Αφού έχει καθορίσει το δημογραφικό προφίλ των επισκεπτών του, το μουσείο κατέχει αρκετά στοιχεία για να εκτιμήσει αν οι εκθέσεις και οι άλλες

εκπαιδευτικές δραστηριότητες ανταποκρίνονται στις ανάγκες, στις δυνατότητες, τα ενδιαφέροντα, και τις προσδοκίες των επισκεπτών.

Στο παρακάτω κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε όλα αυτά τα ζητήματα με ιδιαίτερη προσοχή καθώς έπειτα στο δεύτερο μέρος της εργασίας, θα παρουσιαστεί η πιλοτική εφαρμογή της αξιολόγησης που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Κανελλοπούλου.

3.1 Έρευνα κοινού

Αρχικά, πληροφορίες όπως : ηλικία, φύλο, περιοχή κατοικίας, κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο και εκπαίδευση αποτελούν τα βασικά δημογραφικά στοιχεία που καθορίζουν το προφίλ των επισκεπτών ενός μουσείου. Αν αυτά τα στοιχεία τώρα, συγκριθούν με δημογραφικά στοιχεία του ευρύτερου πληθυσμού της περιοχής ή ακόμη της χώρας που βρίσκεται το μουσείο προκύπτει μία χρήσιμη εικόνα για το πόσο αντιπροσωπευτικό είναι το κοινό του μουσείου. Κατ' επέκταση μπορεί να προσδιοριστεί ποιες ομάδες το επισκέπτονται. Παράλληλα, η έρευνα μπορεί να προσφέρει στοιχεία σχετικά με τους λόγους της επίσκεψης, τα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις, τις επιθυμίες, τις προσδοκίες των επισκεπτών.

Η έρευνα, όπως θίξαμε και στην εισαγωγή, μπορεί να επεκταθεί και σε ομάδες ανθρώπων που δε συνηθίζουν να επισκέπτονται τα μουσεία. Το μουσείο διερευνώντας από τη μια μεριά τους λόγους που οι «μη επισκέπτες» δεν τα επισκέπτονται και από την άλλη τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους, χτίζει την εικόνα ενός οργανισμού που ενδιαφέρεται να προσελκύσει νέες ομάδες επισκεπτών. (Μουσούρη 1999)

Μετά την έρευνα για την πολύπλευρη εμπειρία στο χώρο, ο John Falk (1998) αναλύει μελετώντας ο ίδιος την αμερικάνικη κοινωνία, τους λόγους που οδηγούν στην απόφαση για το αν θα επισκεφτεί ή δε θα επισκεφτεί κάποιος ένα μουσείο. Σύμφωνα με τον ερευνητή, οι μελέτες που βασίζονται μόνο σε συλλογή δημογραφικών στοιχείων δεν επαρκούν. Γι' αυτό το λόγο, παρουσιάζει τέσσερις βασικές κατηγορίες μεταβλητών- τις δημογραφικές, ψυχολογικές, προσωπικές- πολιτιστικές και περιβαλλοντικές- που θεωρεί ότι επηρεάζουν τη λήψη σχετικών αποφάσεων.

Αρχικά, οι δημογραφικές μεταβλητές, που επηρεάζουν τη μουσειακή επίσκεψη είναι αυτές που αναφέραμε και παραπάνω όπως: η ηλικία, η εκπαίδευση, η καταγωγή, το εισόδημα, το επάγγελμα κ.ά.. Σύμφωνα και με το Merriman (1999), οι επισκέπτες των μουσείων προέρχονται από μεσαίες και μεγαλοαστικές τάξεις, είναι ηλικίας 25-45 χρονών, έχουν ανώτερη μόρφωση και πιθανότατα είναι οικογένειες με παιδιά. Ένα μεγάλο μέρος, επίσης, των μουσειακών επισκέψεων πραγματοποιείται από μαθητές που παρακολουθούν πρωτοβάθμια εκπαίδευση και συνήθως επισκέπτονται τα μουσεία με τους γονείς ή με τα σχολεία τους. Άλλα παραδείγματα δημογραφικής μεταβλητής αποτελούν οι επισκέπτες των μουσείων τέχνης και ιστορίας που τείνουν να είναι πιο ηλικιωμένοι αναλογικά με το προαναφερθέντα μέσον όρο, ενώ αντίθετα επισκέπτες φυσικής ιστορίας και επιστημών είναι πιο νεαροί.

Από την άλλη μεριά, έφηβοι, ηλικιωμένοι, μειονότητες, περιθωριοποιημένοι, οι έχοντες χαμηλή μόρφωση και χαμηλό εισόδημα ανήκουν στις κοινωνικές ομάδες που απέχουν από τις μουσειακές επισκέψεις, λόγω έλλειψης χρόνου, διάθεσης, ενδιαφέροντος, πρακτικών δυσκολιών ή ενδεχομένως ελλιπούς πληροφόρησης. Επειδή, όμως δεν σημαίνει, κατά κανόνα, ότι όποιος έχει υψηλό εισόδημα και εκπαίδευση θα πάει στο μουσείο, εισάγονται οι νέες επόμενες μεταβλητές που αναλαμβάνουν να αποσαφηνίσουν την εικόνα των ενεργών και των μη ενεργών επισκεπτών. (Falk 1998, Μούλιου 2002: 87)

Οι ψυχολογικές μεταβλητές δηλώνουν συγκεκριμένες τάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Οι επισκέπτες μουσείων, ανεξάρτητα από κοινωνική ομάδα, εκτιμούν τη γνώση και τη μάθηση, αρέσκονται να ανακαλύπτουν νέα πράγματα και να επιδίδονται σε αξιόλογες ασχολίες κατά τον ελεύθερο χρόνο τους. Συνήθως, είναι ομάδες που προτιμούν για τον ελεύθερο χρόνο τους, εκπαιδευτικά τηλεοπτικά προγράμματα, ανάγνωση βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων κ.ά. Η επιθυμία για μάθηση και απόκτηση νέων γνώσεων είναι ο κυριότερος λόγος- κίνητρο για την πραγματοποίηση μιας μουσειακής επίσκεψης. Προσωπικά ενδιαφέροντα και αξίες βοηθούν να προβλέψουμε τη συμπεριφορά των επισκεπτών, αλλά όπως και τα δημογραφικά στοιχεία, δεν παρέχουν μια πλήρη εξήγηση. (Falk 1998, Μούλιου 2002: 87)

Οι προσωπικές και πολιτιστικές μεταβλητές περιλαμβάνουν συγκεκριμένες εμπειρίες από την παιδική ηλικία και γονικά πρότυπα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι υπάρχουν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να καλλιεργηθεί η αξία της μουσειακής επίσκεψης στη συνείδηση ενός ανθρώπου εάν ο ίδιος είχε τέτοιου είδους εμπειρίες όταν ήταν παιδί και επισκεπτόταν μουσεία με τους γονείς του.

Τέλος, οι περιβαλλοντικοί παράγοντες, που επηρεάζουν την επίσκεψη τόσο στο μουσείο όσο και σε άλλους χώρους, απορρέουν κυρίως από την ύπαρξη πειστικής ή μη πειστικής διαφήμισης όπως και θετικών ή αρνητικών συστάσεων από τρίτους. (Falk 1998, Μούλιου 2002)

Όσον αφορά στο πρακτικό μέρος μιας έρευνας κοινού, ακολουθούνται τα βήματα που εφαρμόζονται στην αξιολόγηση εκθέσεων και προγραμμάτων. Έτσι λοιπόν καθορίζεται: 1) ο στόχος της μελέτης 2) το πρόσωπο που θα διεξάγει την έρευνα 3) ο τρόπος που θα διεξαχθεί 4) η μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων 5) η χρονική διάρκεια 6) τα χρήματα που θα δαπανηθούν. Παρακάτω, θα παρουσιασθούν αναλυτικότερα τα είδη, οι μέθοδοι και τα εργαλεία αξιολόγησης.

3.2 Ο Ορισμός της αξιολόγησης

Η αξιολόγηση στο μουσειακό περιβάλλον, που είναι πολύ διαδεδομένη στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, αναφέρεται στη συστηματική εξέταση και αποτίμηση εκθέσεων, εννοιών, προγραμμάτων, υπηρεσιών ή συγκεκριμένων τμημάτων τους. Είναι επίσης, η διαδικασία κατά την οποία οι επαγγελματίες του μουσείου μαθαίνουν για το κοινό τους, τη πρόσληψη μηνυμάτων και την αντίδρασή του σε εκθέσεις και προγράμματα. Οι περισσότεροι μελετητές κάνουν διάκριση της συστηματικής έρευνας των επισκεπτών του μουσείου και άλλων διαδικασιών αξιολόγησης. (Οικονόμου 2003:98).

Ο σκοπός της αξιολόγησης είναι να προσφέρει πληροφορίες για συγκεκριμένες ενέργειες στο κοντινό μέλλον (π.χ. καταλληλότητα συγκεκριμένης υπηρεσίας), ενώ η έρευνα κοινού θέτει ζητήματα που άπτονται της σχέσης ανάμεσα στο μουσείο και στους χρήστες (Swift 2001: 36, Οικονόμου 2003:98)

Τέλος, ας ληφθεί υπόψη ότι η αξιολόγηση, για παράδειγμα ενός προγράμματος είναι μάταιη εάν τα άτομα που εμπλέκονται με την υπό αξιολόγηση δραστηριότητα δεν αποδείξουν έμπρακτα ότι προβληματίστηκαν σοβαρά και ότι προχωρούν, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της αξιολόγησης, σε αλλαγές τολμηρές και επικοινωνιακές. (Swift 2001:36)

3.3.Γιατί χρειάζεται η αξιολόγηση;

Τα οφέλη της αξιολόγησης μπορεί να είναι τόσο βραχυπρόθεσμα, προωθώντας τις απαραίτητες αλλαγές σε τρέχουσα έκθεση, όσο και μακροπρόθεσμα με την τροφοδότηση σημαντικών πληροφοριών σε επόμενες ενέργειες και σχέδια.

Η αξιολόγηση με άλλα λόγια μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες και ιδέες για την βελτίωση των εκθέσεων, δραστηριοτήτων και υπηρεσιών του μουσείου και να συνεισφέρει άμεσα στην ανάπτυξη μελλοντικών σχεδίων. Μπορεί να βοηθήσει τον οργανισμό να καταλάβει καλύτερα τους επισκέπτες τους (αλλά και αυτούς που δεν τον επισκέπτονται) και να ανοίξει ένα διάλογο μαζί τους προβάλλοντας παραδειγματική μουσειακή επικοινωνιακή πολιτική.

Ο ερευνητικός τομέας, ο οποίος είναι γνωστός στην αγγλική γλώσσα ως Visitor Studies, Audience Research, Evolution Studies αποτελεί ένα σημαντικότερο εργαλείο για την δημιουργία ενός σύγχρονου και πετυχημένου μουσείου- πολιτιστικού κέντρου που θα:

1. ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των επισκεπτών του
2. δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες για την προσέλκυση νέων επισκεπτών
3. χαίρει μιας συνολικής αναγνώρισης και της απαραίτητης οικονομικής υποστήριξης είτε κρατικής είτε ιδιωτικής
4. ενδυναμώνει τη θέση του μουσείου έναντι άλλων ανταγωνιστικών μορφών ψυχαγωγίας
5. ενισχύει τον επαγγελματισμό του μουσείου, όχι μόνο όσον αφορά στη μελέτη και επιμέλεια των συλλογών αλλά και στην επικοινωνιακή πολιτική.
6. καταστήσει τη μουσειακή επίσκεψη ευχάριστη στη συνείδηση του κάθε εν δυνάμει επισκέπτη. (Μούλιου 2002:88, Οικονόμου 2003:103, Swift 2001:37)

Άλλα δευτερεύοντα οφέλη αφορούν, πρώτον το γεγονός ότι η αξιολόγηση ενθαρρύνει την ομάδα εργασίας του μουσείου να δουλέψει ομαδικά για να αντιμετωπιστούν οι υψηλές απαιτήσεις της αξιολόγησης και δεύτερον, μέσω της ενεργητικής εμπλοκής του κοινού, ακυρώνεται τη ταύτιση του μουσείου με μαυσωλείο γνώσης (Bogun-Korn 1999:4)

Απ' όσα έχουμε αναφέρει μέχρι τώρα, είναι εμφανές για να λειτουργήσει αποτελεσματικά η αξιολόγηση θα πρέπει να αποτελέσει μια συνεχή διαδικασία, ενσωματωμένη στη γενική λειτουργία του μουσείου. Παρόλα αυτά, οι συστηματικές μελέτες αξιολόγησης είναι ακόμα πολύ περιορισμένες και δη στην Ελλάδα. Ένας από τους λόγους, για τις περιορισμένες μελέτες και δημοσιεύσεις είναι ότι για να σχεδιαστούν και να διεξαχθούν σωστά οι έρευνες αξιολόγησης απαιτείται μια κοπιαστική εργασία η οποία χρειάζεται ειδικές γνώσεις τις οποίες πολλά μουσεία δεν διαθέτουν ή δεν έχουν τα μέσα για να αποκτήσουν. Επιπλέον, κάτι που είναι πολύ σοβαρό και βαραίνει τους υπεύθυνους των μουσείων είναι η απροθυμία να μοιραστούν αποτυχημένες εμπειρίες και απρόβλεπτα ή αρνητικά αποτελέσματα. (Οικονόμου 2003:105)

3.4. Στάδια αξιολόγησης

Μπορούμε να χωρίσουμε την έρευνα αξιολόγησης σε διαφορετικά είδη ανάλογα με την προσέγγιση που ακολουθείται για την εφαρμογή της: την ποσοτική αξιολόγηση που βασίζεται σε στατιστικά δεδομένα και την ποιοτική αξιολόγηση που βασίζεται σε πιο σύνθετα δεδομένα που αφορούν στις απόψεις, ιδέες και συναισθήματα των επισκεπτών.

Παράλληλα, η αξιολόγηση διακρίνεται σε διαφορετικές κατηγορίες ανάλογα με το πότε διενεργείται σε σχέση με τα στάδια ανάπτυξης μιας έκθεσης ή ενός προγράμματος: η προκαταρκτική αξιολόγηση (πριν το σχεδιασμό μουσειακής έκθεσης), η διαμορφωτική αξιολόγηση (κατά το σχεδιασμό) και η συνολική/ διορθωτική (μετά το στήσιμο και τα εγκαίνια).

Αυτά τα στάδια δεν ακολουθούνται πάντα πιστά σε όλες τις αξιολογήσεις ενώ μπορούν να γίνουν και ανεξάρτητα χωρίς κάποιο στάδιο να προϋποθέτει την ολοκλήρωση κάποιου άλλου. (Μουσούρη 1999:58, Οικονόμου 2003:107).

3.4.α. Η προκαταρκτική αξιολόγηση

Η προκαταρκτική αξιολόγηση (front –end evaluation) συμπίπτει χρονικά με το στάδιο της σύλληψης της αρχικής ιδέας για μια καινούργια έκθεση ή νέο πρόγραμμα. Η εφαρμογή της είναι εξαιρετικά σημαντική και απαραίτητη γιατί βοηθά στον έγκαιρο εντοπισμό λαθών. Συνήθως, μια προκαταρκτική αξιολόγηση στοχεύει στην εξακρίβωση του επιπέδου των γνώσεων και στην ανίχνευση των προκαθορισμένων ιδεών και προκαταλήψεων των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, πάνω στο θέμα της προγραμματιζόμενης έκθεσης, (Μούλιου 2002:89)

Τμήματα της έκθεσης που μπορούν να αξιολογηθούν σε αυτή τη φάση είναι το βασικό θέμα της έκθεσης και τί περιλαμβάνει, ο τίτλος της έκθεσης, τα μέσα επικοινωνίας (αντικείμενα, κείμενα, οπτικοακουστικό υλικό, το design και η αισθητική του χώρου). Η αξιολόγηση μπορεί να διενεργείται από την ομάδα σχεδιασμού και τους συνεργάτες μιας έκθεσης σε περιορισμένο αριθμό επιλεγμένων ατόμων που δεν ασχολούνται ενεργά με την έκθεση αλλά που μπορούν να αποτελέσουν πιθανώς επισκέπτες της (π.χ. παιδιά, γονείς, εκπαιδευτικοί κ.ά). Επίσης, σε ένα αρχικό στάδιο σχεδιασμού μιας έκθεσης είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν κάποιες μικρές ομάδες, τα λεγόμενα focus groups που τροφοδοτούν τους συντελεστές της έκθεσης με ποιοτικά δεδομένα και ιδέες που εκφράζουν διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων, τάσεων και προσδοκιών (π.χ. ομάδες 6-8 ατόμων από διαφορετικές ηλικίες με διαφορετικά χαρακτηριστικά και μορφωτικό επίπεδο. (Μούλιου 2002:89).

Η προκαταρκτική αξιολόγηση πραγματοποιείται συνήθως μέσα από ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, παρατηρήσεις της κίνησης και της συμπεριφοράς των επισκεπτών. Συγκεκριμένοι μέθοδοι μαζί με όλες τις μεθόδους αξιολόγησης θα παρουσιαστεί αναλυτικότερα παρακάτω(Diamond 1999:16)

Τέλος, με την προκαταρκτική αξιολόγηση αποφεύγονται σημαντικά προβλήματα όπως είναι η χρήση δυσνόητης γλώσσας ή ακατανόητων τεχνολογικών όρων που δυσχεραίνουν την κατανόηση από τη μεριά του

κοινού και προκαλούν παρερμηνείες και παρεξηγήσεις. (Borun- Korn 1999: 6-9,43-46)

3.4.β. Η διαμορφωτική αξιολόγηση

Μια έκθεση αποτελείται από διάφορα εποπτικά μέσα, τα οποία προσπαθούν να παρουσιάσουν ιδέες και έννοιες που η σαφήνειά τους πρέπει να δοκιμαστεί. Έτσι η διαμορφωτική αξιολόγηση διενεργείται κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της έκθεσης ή του προγράμματος, όταν αυτό αρχίζει να παίρνει συγκεκριμένη μορφή, και τα αποτελέσματά της κατευθύνουν προς τις κατάλληλες βελτιώσεις.

Ο βασικός στόχος της αξιολόγησης στη φάση αυτή είναι να διαπιστώσει προβλήματα σχετικά με την κατανόηση και τη χρήση ενός εκθέματος. Για παράδειγμα, μπορεί να ελέγξει την καταλληλότητα της γλώσσας που χρησιμοποιήθηκε στα κείμενα, την επιτυχία του γραφικού σχεδιασμού και άλλων πτυχών μιας έκθεσης και να προσδιορίσει προβλήματα και λάθη πριν να είναι αργά για να αλλάξουν και να διορθωθούν. Κατά τη διαμορφωτική αξιολόγηση, με άλλα λόγια, η ομάδα εργασίας του μουσείου συνδιαλέγεται με τους επισκέπτες αφουγκράζεται τις ανάγκες και εν τέλει ικανοποιεί τις προτιμήσεις τους.

Αν και σύντομη διαδικασία που απαιτεί μικρό δείγμα συμμετεχόντων είναι εξαιρετικά χρήσιμη. Προσχέδια εποπτικού υλικού (mock-ups), προπλάσματα και μακέτες αποτελούν συνήθως τα εργαλεία που χρησιμοποιεί η ομάδα εργασίας για να δει πως οι επισκέπτες προσεγγίζουν και κατανοούν ένα θέμα και τι είδους εκθέματα δουλεύουν καλύτερα. Παρόλο που πολύ υπεύθυνοι μουσείου κρίνουν τη διαμορφωτική αξιολόγηση ως « πολυτέλεια», έχει αποδειχθεί ότι η διαμορφωτική αξιολόγηση προλαβαίνει « πολύ ακριβά λάθη» και δυσάρεστες εκπλήξεις όταν ανοίγει η έκθεση, που πλήττουν την επικοινωνιακή εικόνα του επικοινωνιακού. (Οικονόμου 2003 :108-109, Μουσούρη 1999:58-61, Diamond 1999:16-17, Swift 2001:37, Borun-Korn 1999:59-61)

3.4.γ. Η συνολική / διορθωτική αξιολόγηση

Η συνολική αξιολόγηση συλλέγει πληροφορίες σχετικά με την οργάνωση και με τον αντίκτυπο ολόκληρης της έκθεσης, όταν αυτή έχει πια ολοκληρωθεί και ανοίξει στο κοινό. Πιο συγκεκριμένα, η αξιολόγηση διερευνά αν και κατά πόσο πέτυχε η έκθεση τους αρχικούς της στόχους. Καταγράφει το δημογραφικό χαρακτήρα των επισκεπτών, μαθαίνει τη συναισθηματική και νοηματική που είχε η έκθεση στο κοινό και κατανοεί πώς αλληλεπιδρά το κοινό με τα εκθέματα και μετά άλλα μέλη της ομάδας τους ή με άλλους επισκέπτες. Επίσης, προκύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία για το πιο έκθεμα κεντρίζει περισσότερο τους επισκέπτες, ποια εκπαιδευτική δραστηριότητα τους εμπνέει ή τους κουράζει, τι διάρκεια έχει η επίσκεψή τους και πώς «διαβάζουν» την ιστορία που διηγείται η έκθεση.

Οι παραπάνω πληροφορίες που προκύπτουν από την συνολική αξιολόγηση μπορούν να αποτελέσουν υλικό βάσης για τη διενέργεια μελλοντικής προκαταρκτικής αξιολόγησης άλλων εκθέσεων.

Τέλος, αξ σημειωθεί, ότι σε μερικές περιπτώσεις που εντοπίζονται προβλήματα σε μια έκθεση και υπάρχουν τα κατάλληλα μέσα, μπορεί να διεξαχθεί διορθωτική αξιολόγηση με σκοπό την τροποποίηση των εκθεμάτων. Η διορθωτική αξιολόγηση ανιχνεύει προβλήματα που ανακύπτουν τις πρώτες μέρες των εγκαινίων της έκθεσης και επεμβαίνει με βελτιώσεις.

3.5 Μέθοδοι αξιολόγησης

Η ποιότητα της έρευνας της αξιολόγησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο που σχεδιάζεται η μεθοδολογία της και συλλέγονται τα δεδομένα. Υπάρχει μεγάλη δυνατότητα επιλογής μεθόδων και τεχνικών για τη συγκέντρωση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων . Κάθε τεχνική έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένες ανάγκες και προσφέρουν ορισμένο είδος πληροφοριών. Επίσης κάθε τεχνική έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Παράλληλα, λόγω της πολυπλοκότητας των παραγόντων που επηρεάζουν τη σύνθετη εμπειρία της επίσκεψης στο μουσείο είναι πιο αποτελεσματικό να χρησιμοποιηθούν ταυτόχρονα διαφορετικές μέθοδοι ανάλογα με τα ερωτήματα που θέτει η μελέτη. (Οικονόμου 2003: 110)

Επιπλέον, πριν και κατά το σχεδιασμό οποιουδήποτε προγράμματος αξιολόγησης, όπως και στη έρευνα κοινού είναι απαραίτητο να καθοριστούν:

- ποιες είναι οι βασικές πληροφορίες που επιθυμεί να συγκεντρώσει ο υπεύθυνος του μουσείου
- ποιος είναι ο στόχος της αξιολόγησης
- ποιοι θα λάβουν μέρος στο πρόγραμμα της αξιολόγησης
- ποιες ομάδες ατόμων ενδεχομένως, θα συμμετάσχουν στην αξιολόγηση
- πώς θα συλλεχθούν τα δεδομένα
- πώς θα δημοσιευθούν τα δεδομένα
- πού θα διεξαχθεί το πρόγραμμα αξιολόγησης(π.Χ. στην είσοδο ή στην έξοδο των επισκεπτών από το μουσείο)

3.5.α. Παρατήρηση / παρακολούθηση της κίνησης και συμπεριφοράς των επισκεπτών

Η συγκεκριμένη μέθοδος αφορά συγκεκριμένες παρατηρήσεις, όπως για παράδειγμα, η διαδρομή που ακολουθούν οι επισκέπτες σε μια έκθεση ή ο χρόνος που αφιερώνουν χρησιμοποιώντας ένα ηλεκτρονικό πρόγραμμα πολυμέσων για τα εκθέματα, μπορούν να καταγραφούν σε ειδικά προσχεδιασμένα φύλλα συλλογής δεδομένων με την κάτοψη του εκθεσιακού χώρου ή με λίστες προκαθορισμένων τρόπων συμπεριφοράς. Συμπληρωματικά, ο επισκέπτης μπορεί να κληθεί να απαντήσει σε σύντομο δομημένο ερωτηματολόγιο κατά την έξοδο του από την αίθουσα.

Ωστόσο, ο χρόνος και το δείγμα που απαιτείται (περίπου 100-150 άτομα) για την ανάλυσή τους αυξάνει το κόστος αυτού του μέσου αξιολόγησης. Παρόλο αυτά η μέθοδος αυτή συλλέγει ενδιαφέροντα δεδομένα που οφείλουν την σημασία τους στην καταγραφή μιας απόλυτης αυθόρμητης συμπεριφοράς από τη μεριά των επισκεπτών κατά τη διάρκεια της επίσκεψης. Υπάρχει κίνδυνος, όμως αν γίνει αντιληπτός ο ερευνητής να επηρεαστεί η συμπεριφορά του κοινού και να αμφισβητηθεί κατ' επέκταση η εγκυρότητα των δεδομένων. Τέλος, η μέθοδος αυτή αντιμετωπίζει ηθικά ζητήματα, όπως και η κάθε παρακολούθηση που δεν ζητά άδεια από το αντικείμενο που

παρακολουθεί.(Οικονόμου 2003:111-112, Μούλιου 2002 :90-92, Swift 2001:38)

3.5.β.Συζητήσεις σε μικρές ομάδες (focus groups)

Συζητήσεις σε μικρές ομάδες, διεξάγονται συχνά κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής και της διαμορφωτικής κυρίως αξιολόγησης. Αυτές, όπως αναφέραμε, είναι συζητήσεις σε βάθος με έναν μικρό αριθμό ανθρώπων (συνήθως μέχρι 10-12) που μοιράζονται κάποια κοινή εμπειρία (π.χ. παρακολούθηση ενός βίντεο σχετικά με την επικείμενη έκθεση) και έπειτα παρακινούνται να εκφράσουν την άποψη τους για διάφορα ζητήματα που συζητιούνται. Οι συζητήσεις αυτές είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για να εξερευνήσουν οι υπεύθυνοι του μουσείου τι σκέφτονται συγκεκριμένες ομάδες του κοινού για ένα ζήτημα, πριν αρχίσει ο σχεδιασμός του σχετικού προγράμματος ή της δραστηριότητας γύρω από αυτό. Συχνά, χρησιμοποιούνται σε μη επισκέπτες για να διαφωτιστούν οι λόγοι που οι ομάδες αυτές απέχουν από την μουσειακή επίσκεψη.

Συνήθως, τα focus groups βασίζονται στην παρουσία ενός έμπειρου και ικανού συζητητή που θα εγείρει το ενδιαφέρον για συζήτηση και θα δημιουργήσει το κατάλληλο θετικό και χαλαρό κλίμα, ενθαρρύνοντας και τα πιο συνεσταλμένα μέλη της ομάδας να συμμετάσχουν. Σε γενικές γραμμές, ο συντονιστής θα πρέπει να είναι ουδέτερος, ανοιχτός σε όλες τις προτάσεις, να επαναφέρει το θέμα της συζήτησης όταν χρειάζεται και να ευχαριστεί με κάθε ευκαιρία τους συμμετέχοντες για το χρόνο που διαθέτουν σε αυτήν τη συζήτηση, εξηγώντας τους πόσο σημαντικό ρόλο παίζουν στη βελτίωση των υπηρεσιών του μουσείου.

Αλλά, τέλος, ας σημειώσουμε ότι αν και σημαντική μέθοδος είναι σχετικά χρονοβόρα και πολυδάπανη καθώς απαιτεί εξειδικευμένο προσωπικό.(Οικονόμου 2002:113-114, Borun-Korn 2001: 49-55)

3.5.γ. Ταχυδρομική έρευνα

Μια άλλη μέθοδος αξιολόγησης είναι η αποστολή ερωτηματολογίων ή επιστολών μέσω του ταχυδρομείου. Η μέθοδος αυτή προσφέρει στο κοινό

την ευκαιρία να εκφράσει τις απόψεις του πιο ανοιχτά χωρίς να επηρεάζεται από την προσωπική επαφή με αυτόν που παίρνει την συνέντευξη. Επίσης με μια τέτοια έρευνα, εντοπίζονται οι λόγοι για τους οποίους πολλά άτομα δεν επισκέπτονται καθόλου ή συχνά, μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, βελτιώνοντας έτσι τις παρεχόμενες υπηρεσίες και βοηθώντας, πιθανώς, στην αύξηση της επισκεψιμότητας μουσείων και λοιπών αρχαιολογικών χώρων.

Από την άλλη μεριά, οι ταχυδρομικές έρευνες δεν προσφέρουν την ευκαιρία για επεξηγήσεις και περαιτέρω ερωτήσεις. Μειονέκτημα της μεθόδου αποτελεί, επίσης, και το χαμηλό ποσοστό επιστροφής των ερωτηματολογίων. Με διάφορες τεχνικές όμως, τα μειονεκτήματα μπορούν να προσπεραστούν. Αυτές περιλαμβάνουν το σχεδιασμό ελκυστικών και εύχρηστων ερωτηματολογίων, την παροχή γραμματοσήμου μαζί με το αρχικό γράμμα, την αποστολή συνοδευτικού γράμματος που περιγράφει τους σκοπούς της έρευνας και την προσφορά κάποιου βραβείου ή κινήτρου για με αντίτιμο την επιστροφή του ερωτηματολογίου. (Οικονόμου 2003:113-114, Hooper-Greenhill 1994:298)

3.5.δ. Βιβλίο επισκεπτών

Μία ακόμα ποιοτική αξιολόγηση, η οποία είναι και πολύ συνηθισμένη είναι το βιβλίο επισκεπτών. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες μεθόδους αξιολόγησης, το βιβλίο επισκεπτών δεν απαιτεί τη συμβολή εξειδικευμένου υπαλλήλου και καθορισμό δείγματος επισκεπτών για συμμετοχή στη μελέτη. Είναι μία απλή και οικονομική διαδικασία που στηρίζεται στη διακριτική ευχέρεια του κάθε επισκέπτη να καταγράψει προσωπικές απόψεις, σχόλια ή παράπονα σε ένα είδος βιβλίου.

Τα αποτελέσματα αν και παρουσιάζουν αρκετό ενδιαφέρον, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν απολύτως αξιόπιστα καθώς παρουσιάζουν τα σχόλια μόνο εκείνων των επισκεπτών που από μόνοι τους προσφέρθηκαν να γράψουν κάποια παρατήρηση. Επομένως, δεν μπορούμε να βγάλουμε γενικά συμπεράσματα εφόσον δεν έχουμε αντιπροσωπευτικό δείγμα επισκεπτών. Τέλος, συνολική και συγκριτική ανάλυση είναι αδύνατη καθώς ο επισκέπτης που γράφει στο βιβλίο των επισκεπτών δεν απαντάει βάσει μιας συγκεκριμένης ερώτησης. (Runyard 1994 :11)

3.5.ε Δομημένα ερωτηματολόγια

Οι δύο τελευταίες μέθοδοι θα εξετασθούν με περισσότερη λεπτομέρεια, λόγω του ό,τι οι συγκεκριμένες χρησιμοποιήθηκαν στην πιλοτική αξιολόγηση του προγράμματος και της έκθεσης στο Μουσείο Κανελλοπούλου, που θα παρουσιάσουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

Τα ερωτηματολόγια είναι από τις πιο δημοφιλείς μεθόδους αξιολόγησης στα μουσεία. Χρησιμοποιούνται σε συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο, τηλεφωνικές συνεντεύξεις, ταχυδρομικές έρευνες και σε έρευνες όπου συμπληρώνονται από το ίδιο το κοινό.

Τα ερωτηματολόγια που συμπληρώνονται από το ίδιο το κοινό έχουν το πλεονέκτημα να δουλεύουν χωρίς την απαραίτητη παρουσία του αξιολογητή με αποτέλεσμα οι απαντήσεις των επισκεπτών να είναι ανεπηρέαστες και αυθόρμητες. Από την άλλη όμως, η αποσαφήνιση και η επεξήγηση κάποιων ερωτημάτων στην περίπτωση που κάποιος επισκέπτης χρειάζεται, δεν είναι εφικτή λόγω της απουσίας εξειδικευμένου υπαλλήλου για την αξιολόγηση. Για αυτό το λόγο, η πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε μικρό δείγμα επισκεπτών προβάλλει αναγκαία έτσι ώστε να εντοπιστούν οι ασάφειες και να διορθωθούν τα ενδεχόμενα προβλήματα.

Στις συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο ένας εκπαιδευμένος ερευνητής αναλαμβάνει να κάνει αυτούς που απαντάνε στο ερωτηματολόγιο να αισθανθούν άνετα, ενθαρρύνοντας ακόμη και τους πιο διστακτικούς να εκφράσουν τις απόψεις τους. Μεγάλη πρόκληση για τον ερευνητή είναι να εκμαιεύσει τις απαντήσεις του δείγματος, χωρίς να τις επηρεάσει.

Για να επιτευχθεί το τελευταίο, ο ερευνητής προσπαθεί να χρησιμοποιήσει με όλους τους συμμετέχοντες τον ίδιο φιλικό τόνο και να βασιστεί σε ένα τυποποιημένο ερωτηματολόγιο, έτσι ώστε να χρησιμοποιηθεί σε όλους η ίδια σειρά ερωτήσεων.

Από την άλλη μεριά, στα αρνητικά των ερωτηματολογίων, που συμπληρώνονται κατά τη διάρκεια συνέντευξης πρόσωπο με πρόσωπο, κατατάσσονται το υψηλό κόστος, καθώς απαιτούν ένα επαγγελματία ερευνητή ή ένα καλά εκπαιδευμένο εθελοντή και η μεγάλη διάρκεια του χρόνου. (Οικονόμου 2003:110)

Όσον αφορά στη μορφή του ερωτηματολογίου, δεν υπάρχει προκαθορισμένο μοντέλο αλλά κάθε φορά διαμορφώνεται διαφορετικό ανάλογα με τα ερωτήματα που θέλει να απαντήσει. Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά που ισχύουν για όλα τα ερωτηματολόγια. Αρχικά, οι ερωτήσεις είναι ανάγκη να παρουσιάζονται με σαφήνεια και με γλώσσα κατανοητή. Στην αρχή του κάθε ερωτηματολογίου, μια σύντομη αναφορά στο σκοπό της έρευνας και τους φορείς της, συμβάλει θετικά στη γενική εικόνα του ερωτηματολογίου. Η συγκεκριμένη αναφορά κρίνεται ιδιαίτερα αναγκαία όταν πρόκειται να σταλθούν τα ερωτηματολόγια ταχυδρομικώς.

Είναι σημαντικό η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων να είναι όσο το δυνατό λιγότερο χρονοβόρα (να απαιτεί το πολύ 15 λεπτά) γιατί διαφορετικά οι περισσότεροι επισκέπτες θα επικαλεσθούν έλλειψη χρόνου και δε θα προβούν στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Παράλληλα, τα ερωτηματολόγια πρέπει να έχουν ελκυστική μορφή, να μη μοιάζουν δηλαδή με διαγωνίσματα σχολείου αλλά να αποτελούν ενδιαφέρουσα και συναρπαστική εμπειρία. Αν τα ερωτηματολόγια απευθύνονται σε παιδιά, η μορφή πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεγμένη. Ζωντανά χρώματα, χαρούμενες και λυπημένες προσωπάκια για να εκφράζουν τα παιδιά τα αντίστοιχα συναισθήματά τους και ευχάριστα σχέδια στο περιθώριο συμβάλουν σημαντικά στην άντληση πληροφοριών, με την προϋπόθεση όμως ότι τα παραπάνω εφέ δεν θα παρουσιάζονται πυκνά γιατί θα μπερδεύουν τους μικρούς επισκέπτες και τα αποτελέσματα δεν θα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Σε πολλές μορφές αξιολόγησης, η διαδικασία του ερωτηματολογίου επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα και σε διαφορετικές εποχές του χρόνου με σκοπό να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο ο χρόνος επηρεάζει ή εξασθενεί τη μουσειακή εμπειρία. Ας προσθέσουμε επίσης, ότι η συμμετοχή στην έρευνα του ερωτηματολογίου πολύ συχνά συνοδεύεται με προνόμια όπως ένα εισιτήριο ελεύθερης εισόδου για την επόμενη επίσκεψη ή προσφορά κάποιου αναμνηστικού δώρου. Η μέθοδος των ερωτηματολογίων βοηθάει αποτελεσματικά στην συγκέντρωση δημογραφικών στοιχείων των επισκεπτών (φύλλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, μόνιμος τόπος διαμονής ...), και στην κατανόηση της φυσιογνωμίας και της αποτελεσματικότητας της

επίσκεψης (π.χ. προσδοκίες πριν την επίσκεψη, εντυπώσεις μετά την επίσκεψη, διάρκεια επίσκεψης).

Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις προσφέρονται για την ποσοτική ανάλυση των δεδομένων μέσω στατιστικών μεθόδων. Από την άλλη μεριά, οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις αποφέρουν ποιοτικά δεδομένα τα οποία παρουσιάζονται με ρέοντα λόγο. Αυτό που είναι γεγονός, είναι ότι ο συνδυασμός κλειστού και ανοιχτού τύπου ερωτήσεων συμβάλλουν στην πιο αποτελεσματική ανάλυση.(Οικονόμου 2003:110-111, Diamond 1999:96-113, Swift 2001:38, Borun-Korn 1999:1-14)

3.5 στ Δομημένες ή αδόμητες συνεντεύξεις

Οι συνεντεύξεις μπορεί να είναι ελεύθερες και ανοιχτές με τον ερευνητή να συζητά με τους συνεντευξιζόμενους, ή πιο δομημένες, ακολουθώντας ένα συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο. Όταν διεξάγονται με υπεύθυνο τρόπο, οι συνεντεύξεις αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο για την εκτίμηση της εμπειρίας των επισκεπτών, καθώς προσφέρουν μεγάλη ποσότητα ποιοτικών πληροφοριών.

Η δομή τους ποικίλει ανάλογα με τους συγκεκριμένους στόχους της εκάστοτε συνέντευξης. Συνήθως, οι στόχοι των συνεντεύξεων αφορούν την συγκέντρωση ποιοτικών δεδομένων αναφορικά με τη φυσιογνωμία του επισκέπτη, την αποτελεσματικότητα της επίσκεψης, την εντύπωση των επισκεπτών για συγκεκριμένα θέματα, το είδος και το εύρος των γνώσεων που απεκόμισε ο επισκέπτης και άλλα. Η μέθοδος της συνέντευξης λαμβάνει χώρα μετά αλλά και πριν την επίσκεψη, καθώς και λίγο καιρό μετά την επίσκεψη με σκοπό τη σύγκριση των δεδομένων σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Οι συνεντεύξεις εξυπηρετούν, επίσης, και τη διερεύνηση του προφίλ των μη επισκεπτών ενώ είναι και το κυρίαρχο εργαλείο για την έρευνα μέσω των focus group.

Η συλλογή δεδομένων μέσω των συνεντεύξεων είναι άμεση και έγκυρη, αλλά η διενέργειά τους είναι σχετικά χρονοβόρα και ενίοτε δαπανηρή. Επίσης, ένα από τα πιο σημαντικά μειονεκτήματα των συνεντεύξεων είναι ότι οι ερωτώμενοι συνήθως δίνουν κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις και όχι πάντα

ειλικρινείς πάρα τις προσπάθειες για αντικειμενικότητα και ουδετερότητα ακόμη και από έμπειρους ερευνητές. (Οικονόμου 2003 :111, Swift 2001:38)

Πριν προχωρήσουμε στην διάκριση σε κατηγορίες των συνεντεύξεων, ας προχωρήσουμε στην παράθεση γενικών κανόνων που πρέπει να ισχύουν για όλες τις συνεντεύξεις.

➤ Αρχικά, απαιτείται σχεδιασμός και ιεράρχηση των ζητημάτων που θα τεθούν ως κύριο θέμα της συνέντευξης. Εκτός από την ιεράρχηση, που θα ακολουθήσουν τα θέματα χρειάζεται να καθοριστεί και ο χρόνος που θα αφιερωθεί στο κάθε ζήτημα.

➤ Στην έναρξη κάθε συνέντευξης πρέπει να γίνεται ενημέρωση του συνεντευξιαζόμενου γύρω από τους στόχους της έρευνας, καλλιεργώντας έτσι ένα αμοιβαίο κλίμα εμπιστοσύνης με αποτέλεσμα την άνετη και την αυθόρμητη κατάθεση των απόψεων του συνεντευξιαζόμενου.

➤ Ο χώρος που θα πραγματοποιείται η συνέντευξη επιβάλλεται να είναι άνετος, ήρεμος και όσο γίνεται περισσότερο απομονωμένος. Εάν πρόκειται για συνεντευξιαζόμενους με οικογένεια θα πρέπει να έχει προβλεφθεί χώρος και προσωπικό φύλαξης για τα παιδιά που συνοδεύουν , έτσι ώστε οι ερωτώμενοι να είναι συγκεντρωμένοι στην διαδικασία της συνέντευξης.

➤ Ερωτήσεις προσωπικού περιεχομένου, πέρα από το ότι πρέπει να είναι περιορισμένες και να εξυπηρετούν μόνο την έρευνα, είναι ωφελιμότερο να ζητούνται στο τέλος της συνέντευξης. Όπως έχει δείξει η εμπειρία ερευνητών, ένας συνεντευξιαζόμενος παραχωρεί ευκολότερα προσωπικές πληροφορίες αφού έχει πρώτα γνωρίσει έστω και για λίγο τον συνεντευξιαστή.

➤ Για προσωπικές ερωτήσεις, η διακριτικότητα είναι ανάγκη να κυριαρχεί και για το λόγο αυτό η διαβάθμιση απαντήσεων συμβάλει σημαντικά.

Παράδειγμα:

Σε ποία ηλικιακή ομάδα ανήκετε:

κάτω των 14	☐	35-44	☐
14-17	☐	45-54	☐
18-24	☐	55-64	☐
25-34	☐	πάνω από 65	☐

- Απαραίτητο είναι να υπενθυμίζεται συχνά ότι η έρευνα που πραγματοποιείται είναι ανώνυμη.
- Οι ερωτήσεις που τίθενται στον ερωτώμενο πρέπει να είναι μονομερείς, δηλαδή να μην επιδιώκεται από μια ερώτηση να απαντηθούν δύο ζητήματα. Δηλαδή, ερωτήσεις όπως «ποια νομίζετε ότι ήταν τα θετικά και τα αρνητικά της έκθεσης;» θα είναι καλό να αποφεύγονται, γιατί ο ερωτώμενος συγχέει στο μυαλό του τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία της έκθεσης. Αντί της παραπάνω ερώτησης, δύο ερωτήσεις διευκολύνουν περισσότερο τον ερωτώμενο. π.χ. «ποια είναι τα θετικά της έκθεσης;» «ποια ήταν τα αρνητικά της»
- Μεγαλύτερη επιμέλεια σε μια συνέντευξη πρέπει να δίνεται στη γλώσσα. Μια γλώσσα κατανοητή, καθημερινή, λιτή, όχι πομπώδης και σαφής διευκολύνει όλους τους συμμετέχοντες.
- Ο ερευνητής-συνεντευξιαστής αρχικά πρέπει να συστήνεται, έπειτα να είναι ευγενικός, να έχει ήπιο ύφος, να κοιτάει στα μάτια τον συνεντευξιαζόμενο και προαιρετικά να φοράει καθημερινά ρούχα για να εμπνέει μια άνεση στον ερωτώμενό του.
- Όταν η συνέντευξη γίνεται σε παιδιά απαιτητήτως πρέπει να δύνεται η έγκριση και η άδεια των γονέων ή συνοδών.
- Όταν η συνέντευξη γίνεται με μικρά παιδιά, έρευνες έχουν διαπιστώσει ότι οι απαντήσεις εκμαιεύονται καλύτερα όταν οι ερωτήσεις έχουν δραματικότητα. Παράδειγμα: «τι νομίζεις ότι θα άρεσε στην κούκλα σου πιο πολύ μέσα στο μουσείο;»
- Πάντα μετά το τέλος της συνέντευξης, ο ερευνητής ευχαριστεί με εγκαρδιότητα τον συνεντευξιαζόμενο.
- Επιβάλλεται να συντονίζει τα λεγόμενα του ερωτώμενου έτσι ώστε να επιβεβαιώνει ότι αυτά που κατάλαβε συμφωνούν απόλυτα με τις απαντήσεις του συνεντευξιαζομένου (Diamond 1999: 85-86).

3.5 ζ. Τύποι συνεντεύξεων

Παρακάτω θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τις δύο κατηγορίες συνεντεύξεων: τις αδόμητες και τις δομημένες.

Αδόμητες Συνεντεύξεις

Οι αδόμητες συνεντεύξεις είναι αρκετά δημοφιλείς στα πλαίσια των focus group. Οι συνεντεύξεις τέτοιου τύπου θα πρέπει απαραίτητως να ηχογραφούνται έτσι ώστε ο μελετητής να ανατρέχει στα όσα ελέχθησαν ανά πάσα στιγμή. Οι συγκεκριμένες συνεντεύξεις προσπαθούν να εμβαθύνουν στα συναισθήματα και στις απόψεις του συνεντευξιαζόμενου. Ο συνεντευξιαστής πρέπει να είναι ιδιαίτερα ευέλικτος και έμπειρος έτσι ώστε να εκμαιεύσει τις πραγματικές διαθέσεις και απόψεις του ανθρώπου που στέκεται απέναντί του.

Συνήθως, οι συνεντεύξεις αυτές μοιάζουν περισσότερο με συζητήσεις που ενθαρρύνουν τους συμμετέχοντες σε μια κουβέντα χωρίς καθορισμένους στόχους. Τα ζητήματα προκύπτουν μέσα από τη συζήτηση ενώ οι ρόλοι είναι ρευστοί καθώς ο συνεντευξιαζόμενος γίνεται και συνεντευξιαστής ρωτώντας και εκείνος με τη σειρά του, τον συντονιστή της διαδικασίας ή άλλα μέλη που βρίσκονται παρόντα. Δεν αποκλείεται βέβαια ο συντονιστής να χειραγωγεί τη συζήτηση σε συγκεκριμένα ζητήματα που ζητούν να αναλυθούν. (semi-structured interviews). (Borun-Korn 1999:18-25)

Δομημένες συντεύξεις

Οι δομημένες συνεντεύξεις θυμίζουν αρκετά τις δημοσιογραφικές συνεντεύξεις. Ο ερευνητής καθορίζει ακριβώς τις ερωτήσεις από πριν και τις θέτει επί τάπητος σε όλους τους ερωτώμενους χωρίς καμιά παραλλαγή. Οι ερωτήσεις αυτές μπορεί να είναι ανοιχτού τύπου και να αντλούνται από αυτές ποιοτικά δεδομένα. Σ' αυτού του τύπου τις συνεντεύξεις γίνεται πολύ συχνά συνδυασμός ερωτηματολογίου και συνέντευξης. Με άλλα λόγια, ο ερευνητής έχει μπροστά του ένα ερωτηματολόγιο με ανοικτές και κλειστές ερωτήσεις τις

οποίες διαβάζει στον συνεντευξιαζόμενο προσμένοντας και τις απαντήσεις τους. (Bogun- Korn 1999: 18-25, Diamond 1999: 82-95).

Τέλος, οι συνεντεύξεις με συγκεκριμένη δομή συμβάλουν στην καλύτερη λειτουργία της διαμορφωτικής και της συνολικής αξιολόγησης. Σε γενικές γραμμές, η προκαταρκτική αξιολόγηση μπορεί να βασιστεί στα focus groups, στις συνεντεύξεις και στα ερωτηματολόγια ενώ η διαμορφωτική και η επιδιορθωτική συνήθως επιστρατεύουν συνδυασμό συνεντεύξεων και παρατηρήσεων. Αυτό που συμπεραίνουμε είναι ότι το κλειδί της εγκυρότητας μιας έρευνας αξιολόγησης είναι ο συνδυασμός των μεθόδων (B-K 1999: 18-25, Diamond 1999: 82-95).

3.6..Ζήτημα Μεθοδολογίας

Ένα βασικό ζήτημα της μεθοδολογίας της αξιολόγησης είναι οι συστηματική επιλογή του δείγματος. Αυτή η σωστή επιλογή του δείγματος επιτρέπει να γενικευτούν τα αποτελέσματα από το συγκεκριμένο δείγμα επισκεπτών σε όλους τους επισκέπτες του μουσείου. Γενικά, όσο μεγαλύτερο είναι το δείγμα που έχει επιλεγεί για τη μελέτη, τόσο μικρότερη η πιθανότητα για σφάλματα. Τέλος, το μέγεθος του δείγματος, τα σχετικά περιθώρια σφάλματος και ο βαθμός ακριβείας που απαιτείται πρέπει να αποφασιστούν εκ των προτέρων, ανάλογα με το σκοπό της μελέτης.

Ένα ακανθώδες ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπίσει ο αξιολογητής είναι και η διαχείριση των ποσοτικών δεδομένων. Ακόμα και ο αξιολογητής που ειδικεύεται σε ποιοτική έρευνα, θα πρέπει να διαθέτει καλή κατανόηση των στατιστικών και μαθηματικών αρχών που σχετίζονται με τις έρευνες αξιολόγησης και τις ποσοτικές μεθόδους ή να έχει τη πρόσβαση σε κάποιον ειδικό. Στο επόμενο κεφάλαιο θα εκθέσουμε αναλυτικότερα τις τεχνικές και τα εργαλεία ανάλυσης των δεδομένων (Bogun-Korn 1999: 16-37, Οικονόμου 2003:115-116)

3.7.Επίλογος

Ας συνοψίσουμε τους λόγους για τους οποίους το μουσεία καταφεύγει στην αξιολόγηση:

- Γιατί έχει ανάγκη να μάθει πώς να αυξάνει τους αριθμούς των επισκεπτών.
 - Γιατί χρειάζεται να μάθει πώς να επεκτείνει τους τύπους των επισκεπτών.
 - Γιατί επιθυμεί να μάθει γιατί ορισμένοι άνθρωποι δεν το επισκέπτονται .
 - Γιατί θέλει να βελτιώσει τις υπηρεσίες του με σκοπό να ικανοποιεί τις ανάγκες των επισκεπτών.
 - Γιατί θέλει να μάθει τι κερδίζει το κοινό από την επίσκεψη στο μουσείο.
- Στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε, μια πιλοτική έρευνα αξιολόγησης που αποπειράται να προσεγγίσει τα παραπάνω ζητήματα.

Κεφάλαιο 4: Η έρευνα στο Μουσείο Αλεξάνδρας και Παύλου Κανελλοπούλου

4.0.Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο της αξιολόγησης είδαμε ότι τα μουσεία όταν προχωρούν σε αξιολόγηση συνήθως συλλέγουν μόνο δημογραφικά στοιχεία για το πόσοι και ποιοι είναι εκείνοι που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τους. Ωστόσο, έρευνες για το πώς επιδρά η μουσειακή εμπειρία στην προσωπικότητα και στην ιδιοσυγκρασία του επισκέπτη είναι ελάχιστα διαδεδομένες, τουλάχιστον στην ελληνική πραγματικότητα.

Παρόλο που το μουσείο είναι ένας σημαντικός χώρος μάθησης και μάλιστα της δια βίου μάθησης όπως εξετάσαμε, λίγα, πράγματι, ξέρουμε για τις επιρροές που ασκεί αυτό πάνω στους χρήστες. Επιπλέον, από τη μεριά των ερευνητών, δεν υπάρχει κοινή γλώσσα για την περιγραφή της μουσειακής εμπειρίας, με αποτέλεσμα τη δυσλειτουργική επικοινωνία και το μη άμεσο εντοπισμό προβλημάτων. Το Inspiring Learning for All, έρχεται να καλύψει αυτές τις ελλείψεις εστιάζοντας την προσοχή του ταυτόχρονα, στους επισκέπτες / χρήστες παρέχοντας αποτελεσματικές ευκαιρίες μάθησης στους οργανισμούς / εταιρίες βοηθώντας στη θεμελίωση δημιουργικών συνεργασιών που θα συνεργάζονται για τη μάθηση και στις επικοινωνιακές πολιτικές / σχέδια τοποθετώντας τη μάθηση στην καρδιά των μουσείων- αρχείων – βιβλιοθηκών.

Με άλλα λόγια, το συγκεκριμένο πρόγραμμα του Resource δίνει, κυρίως, κατευθύνσεις στους πολιτιστικούς οργανισμούς να αναπτύξουν υπηρεσίες για την υποστήριξη της μάθησης, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα της μαθησιακής εμπειρίας. Παράλληλα, το Inspiring Learning for All, στηρίζει τα προγράμματα της δια βίου μάθησης, φέρνει σε συνεργασία διαφορετικούς φορείς, βελτιώνει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν οι κυβερνητικοί φορείς το θέμα της μάθησης στο μουσείο επιφέροντας έτσι καλύτερες χρηματοδοτήσεις. Ενσωματώνει, επίσης, «εργαλειοθήκη» (toolkit) για αποτελεσματικότερη αξιολόγηση των μαθησιακών εκβάσεων που προκύπτουν μετά τη χρήση των

μουσείων- αρχείων – βιβλιοθηκών . Τέλος, δημιουργεί κοινή ορολογία εξομαλύνοντας τις δυσκολίες του παρελθόντος και προωθώντας, παράλληλα την καλύτερη συνεννόηση ανάμεσα στους φορείς της μάθησης.

Απόδειξη της κοινής γλώσσας που προαναφέρθηκε είναι ο ορισμός της μάθησης που υιοθετεί και προβάλλει το Inspiring Learning for All. Σύμφωνα λοιπόν με αυτό τον ορισμό «μάθηση είναι μια διαδικασία που σχετίζεται άμεσα με την εμπειρία. Κατ' ουσίαν, αποτελεί αυτό που πραγματοποιούν οι άνθρωποι στο πλαίσιο της προσπάθειάς τους για την κατανόηση του κόσμου γύρω τους. Αυτό μπορεί να αφορά την αύξηση ή την περαιτέρω καλλιέργεια δεξιοτήτων, γνώσεων, κατανόησης, αξιών, συναισθημάτων, προσεγγίσεων και αναστοχαστικών σκέψεων. Η αποτελεσματική μάθηση είναι εκείνη που θα οδηγήσει σε αλλαγές, εξελίξεις και επιθυμία για περαιτέρω μάθηση». Το Inspiring Learning for All θέτει ως σημείο εκκίνησης της μελέτης του, αυτό τον ευρύ ορισμό της μάθησης, ο οποίος πηγάζει από την πεποίθηση ότι κάθε εμπειρία σε μουσείο, βιβλιοθήκη ή αρχεία έχει τη δυνατότητα να ενθαρρύνει τη μάθηση. Με τη σειρά της η μάθηση λαμβάνει χώρα όταν κάποιος είναι πρόθυμος να δεχθεί κάποιο είδος προσωπικής αλλαγής. Η αλλαγή αυτή επιφέρει τα μαθησιακά αποτελέσματα (learning outcomes), τα οποία διαφέρουν από τους μαθησιακούς στόχους (learning objectives). Για παράδειγμα, ο μαθησιακός στόχος ενός βιβλίου πληροφορικής είναι να διδάξει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι θα ψάχνουν στο διαδίκτυο ή θα χρησιμοποιούν e-mail, ενώ το μαθησιακό αποτέλεσμα περιγράφει την αυτοπεποίθηση που απέκτησε ο χρήστης, μέσω του βιβλίου για να χρησιμοποιεί πιο συχνά τον υπολογιστή του.

Ένας από τους βασικότερους στόχους επίσης του Inspiring Learning for All, είναι να παρέχει μεθοδολογία για να συλλεχθούν αποδείξεις για τη μαθησιακή διαδικασία. Δηλαδή αναζητούνται μέθοδοι μέτρησης της επίδρασης της μάθησης που έχουν τα μουσεία πάνω στους επισκέπτες. Γι' αυτό το σκοπό, προχώρησε η χρήση του προγράμματος «Απογραφή μαθησιακών αποτελεσμάτων» (Generic Learning Outcomes) με σκοπό την περιγραφή της μάθησης και την ποσοτική ανάλυση των δεδομένων που προκύπτουν από αυτή.

Το πιλοτικό αυτό πρόγραμμα κατέληξε σε πέντε βασικές κατηγορίες για την αξιολόγηση του συνόλου της μαθησιακής διαδικασίας που λαμβάνει χώρα σε πολιτιστικούς οργανισμούς. Έτσι τα αποτελέσματα μάθησης που ανιχνεύονται στους χρήστες είναι:

- γνώση και κατανόηση
- δεξιότητες
- αξίες, αντιλήψεις, συναισθήματα
- δημιουργικότητα, έμπνευση, ψυχαγωγία
- συμπεριφορά.

Με άλλα λόγια, οι ερευνητές για να αξιολογήσουν τη μάθηση πρέπει να αναρωτηθούν και ταυτόχρονα να εξακριβώσουν:

1. αν οι επισκέπτες χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες που παρέχει ο χώρος του μουσείου για παράδειγμα, για να αναπτύξουν τις γνώσεις τους και να βελτιώσουν την κατανόησή τους, πάνω στο θέμα της έκθεσης
2. αν οι επισκέπτες αποκτούν νέες δεξιότητες μετά την εμπειρία τους στο μουσείο
3. αν οι επισκέπτες προχωρούν σε ανατροπή λανθασμένων εντυπώσεων που είχαν μέχρι πρότινος, χάρη στα μουσειακά εκθέματα και παράλληλα γίνονται πιο δραστήριοι με ενισχυμένη αυτοπεποίθηση και ανοιχτοί στις απόψεις των άλλων
4. αν οι επισκέπτες ψυχαγωγούνται, εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους και εμπνέονται από την μουσειακή εμπειρία
5. Τέλος, αν οι επισκέπτες, μετά την περιήγησή τους στο μουσείο αισθάνονται την επιθυμία να κάνουν κάτι νέο και διαφορετικό στη ζωή τους.

Μετά από όλα αυτά, η πρόσβαση στη γνώση, η μάθηση, η ψυχαγωγία, το δέος και ο θαυμασμός αποτελούν τις βασικότερες προσδοκίες που πρέπει να ικανοποιήσει το μουσείο. Συγκεκριμένα, ο ρόλος του μουσείου όσον αφορά στη διαδικασία της μάθησης είναι να εμπνεύσει, να παρακινήσει τους επισκέπτες να ανακαλύψουν μόνοι τους τις μαθησιακές τους ανάγκες.

Η έρευνα που θα παρουσιαστεί αμέσως παρακάτω, επιχειρεί πειραματικά, εμπνεόμενη από το παραπάνω πρόγραμμα, να εξακριβώσει εάν τα πέντε μαθησιακά αποτελέσματα επιτυγχάνονται στο Μουσείο του Παύλου και της Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου. Αυτό που είναι πραγματικά

καινοτόμο με αυτή την έρευνα που βασίζεται στα GLO , είναι η αντίληψη ότι η μάθηση δεν πραγματοποιείται μόνο στα πλαίσια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος αλλά ενεργοποιείται και μέσα από την απλή-μεμονωμένη επίσκεψη στο χώρο. Για αυτό το λόγο, η έρευνα κινείται σε δύο άξονες: α)την αξιολόγηση της μάθησης μέσα από ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και β)τη διαδικασία της μάθησης στον απλό επισκέπτη, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.

Σκοπός της έρευνάς μας δεν είναι να παρουσιάσει κάτι πρωτότυπο και ρηξικέλευθο, αλλά να εξετάσει αν το μοντέλο που προτείνεται μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη και να συμβάλλει κατ' επέκταση, στην βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών του μουσείου. Παρά το πολύ μικρό δείγμα που προκύπτει, η έρευνα μας θα μπορούσε να λειτουργήσει ως έναυσμα για περαιτέρω μελέτες που θα επιφέρουν σημαντικά αποτελέσματα όσον αφορά στη μάθηση στο μουσείο.

Πριν ξεκινήσουμε την παρουσίαση της έρευνας, θα αναφέρουμε τα βήματα που ακολουθήσαμε για να μελετήσουμε τη διαδικασία της μάθησης στο Μουσείο Κανελλοπούλου. Τα βήματα αυτά μαζί με άλλες οδηγίες μπορεί να τα συμβουλευτεί κανείς μέσω της ιστοσελίδας του Inspiring For All.

Αρχικά, θέσαμε **τους στόχους** της έρευνας. Γνωρίζοντας πως έργο κάθε μελετητή μιας έρευνας αξιολόγησης μάθησης είναι να προκαθορίζει τι είδους πληροφορίες θα συγκεντρώσει από αυτήν και πώς θα τις χρησιμοποιήσει προς χάριν του πολιτιστικού οργανισμού, προσδιορίσαμε ως κύριο σκοπό μας τη διερεύνηση της μαθησιακής διαδικασίας τόσο μέσα από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα όσο και μέσα από μία τυπική επίσκεψη στο μουσείο. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα κατατεθούν στη Διεύθυνση του Μουσείου Κανελλοπούλου και τους υπεύθυνους του εκπαιδευτικού προγράμματος με την ελπίδα, να αποτελέσουν κινητήρια δύναμη για τη δραστηριοποίησή τους σε ζητήματα αξιολόγησης και διερεύνησης της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων και εκθέσεων τους ως προς την κατάκτηση της μάθησης και νέων εμπειριών.

Έπειτα, επιδιώξαμε να εξετάσουμε **προηγούμενες μορφές αξιολόγησης** για να ελέγξουμε αν είχαμε και παλαιότερα στοιχεία για τον τρόπο που η μάθηση συγκροτείται και προσφέρεται στο εν λόγω Μουσείο.

Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνει αν μελετήσουμε το βιβλίο επισκεπτών που είναι το μοναδικό εργαλείο αξιολόγησης του Μουσείου Κανελλοπούλου. Δυστυχώς, όμως λόγω εμποδίων(το βιβλίο επισκεπτών είχε δανειστεί στην ιδρύτρια του Μουσείου Κανελλοπούλου) και κυρίως λόγω έλλειψης χρόνου δεν κατέστη δυνατό να πραγματοποιηθεί αυτό.

Στη συνέχεια, επιλέξαμε τη **μέθοδο** της εργασίας μας. Όπως συμβαίνει σε κάθε έρευνα, αποφασίζεται εκ των προτέρων αν αυτή η μέθοδος βασίζεται σε ποσοτική ή ποιοτική ανάλυση και αν μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μεθόδους για περισσότερη εγκυρότητα. Στη δική μας περίπτωση, η δομημένη συνέντευξη με ερωτηματολόγιο και το απλό ερωτηματολόγιο (survey) δεν συμπληρώνονται από άλλη μέθοδο π.χ. παρακολούθηση. Τα οκτώ διαφορετικά ερωτηματολόγια που συντάχθηκαν (βλ. Παράρτημα), παρότι εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς, η σύγκριση των αποτελεσμάτων τους μπορεί να προσφέρει σημαντικές πληροφορίες.

Κατόπιν αναζητήσαμε τα **εργαλεία** που θα υποστηρίξουν τη μέθοδο που επιλέξαμε να εφαρμοστεί (συνέντευξη-ερωτηματολόγιο). Τέτοια μέσα μπορεί να είναι κόλλες χαρτιών, αναμνηστικό δώρο στον συνεντευξιζόμενο (κάρτες βυζαντινών εικόνων προφορά από το πωλητήριο του Μουσείου), μαγνητόφωνο, κάμερα κ.ά. Παράλληλα με τη διαμόρφωση της μεθόδου μας (ερωτηματολόγια- συνεντεύξεις) προκαθορίσαμε και τη μέθοδο **κωδικοποίησης** των δεδομένων για την οποία λεπτομέρειες θα παρουσιαστούν παρακάτω.

Τέλος, θα παρουσιάσουμε την **ανάλυση** των συλλεχθέντων δεδομένων, ποιοτικών και ποσοτικών, υπό μορφή πινάκων. Στο τέλος θα παρουσιάσουμε τα συναγόμενα συμπεράσματα από την πιλοτική αυτή έρευνα.

4.1. Γιατί επιλέχθηκε το Μουσείο Κανελλοπούλου

Το Μουσείο Κανελλοπούλου ιδρύθηκε το 1976 μετά τη δωρεά στο Ελληνικό Δημόσιο της ιδιωτικής συλλογής του Παύλου και της Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου. Στεγάσθηκε στο νεοκλασικό αρχοντικό της οικογένειας Μιχαλέα, στην βόρεια πλαγιά της Ακρόπολης, το οποίο κτίσθηκε το 1864,

αγοράσθηκε δε και αναστηλώθηκε από το ελληνικό κράτος στην δεκαετία 1960-70.

Στο Μουσείο Κανελλοπούλου εκτίθενται αρχαιότητες και έργα τέχνης από όλες τις χρονικές περιόδους του Ελληνισμού, από τα προϊστορικά μέχρι τα νεότερα χρόνια. Η έκθεση του Μουσείου περιλαμβάνει αξιόλογα πήλινα και λιθίνα αγγεία, πολυάριθμα πήλινα ειδώλια, γλυπτά, χάλκινα αγάλματα και σκεύη, όπλα, νομίσματα, βυζαντινές εικόνες, κ.ά.

(εικ.1 Μουσείο Κανελλοπούλου, πηγή:www.culture.gr)

Η συνύπαρξη διαφορετικών μορφών τέχνης των προγόνων μας επιτρέπει τόσο στους μεγάλους όσο και στους μικρούς επισκέπτες να παρακολουθήσουν την εξέλιξη της ελληνικής τέχνης και τη θαυμαστή πολυμορφία της. Συγκεκριμένα, το μουσείο για τους νεαρούς επισκέπτες του οργανώνει από το 2000 εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μαθητές δημοτικού με θέμα τη παρατήρηση της τυπολογικής και χρονολογικής εξέλιξης της κοροπλαστικής στις διάφορες περιοχές του Ελλαδικού χώρου από τους προϊστορικούς έως τους ύστερους Ελληνιστικούς χρόνους. Το Μουσείο, με λίγα λόγια, διαθέτει πρόσφορο έδαφος για την διερεύνηση της μάθησης τόσο στους μαθητές όσο και στους μεμονωμένους επισκέπτες.

Παράλληλα, η υποστήριξη, η βοήθεια και η προθυμία της υπεύθυνης του προγράμματος κ. Γεωργακά συνέβαλλαν και με αποφασιστικά στην επιλογή του μουσείου για την εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος

4.2. Παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος

Όπως προαναφέραμε, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου Κανελλοπούλου με θέμα « Τα ειδώλια του Μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου, μας ταξιδεύουν στο χρόνο» απευθύνεται σε μαθητές δημοτικού (Γ', Δ', Ε', ΣΤ'). Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξεκίνησε από το 2000 και μέχρι το τρέχον έτος έχει πραγματοποιηθεί σε προσέγγιση 3.500- 4.000 συμμετοχές μαθητών. Συγκεκριμένα, την σχολική χρονιά που μας πέρασε, στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμμετείχαν 1064 μαθητές. Το πρόγραμμα προσφέρει, επίσης, δύο εκπαιδευτικά έντυπα: α) 16σέλιδο έντυπο για τον εκπαιδευτικό με τίτλο: «Τα ειδώλια του Μουσείου Π. και Αλ. Κανελλοπούλου μας ταξιδεύουν στο χρόνο» β) 16σέλιδο έντυπο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τους μαθητές με τίτλο: «Τα ειδώλια του Μουσείου Π. και Ελ. Κανελλοπούλου μας ταξιδεύουν στο χρόνο».

Η διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι περίπου δύο ώρες και η πορεία που ακολουθεί η μουσειοπαιδαγωγός χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο **πρώτο** μέρος, οι μαθητές έρχονται σε πρώτη επαφή με το σχετικό θέμα μέσω εποπτικού υλικού που παρουσιάζει την εξέλιξη των ειδωλίων στο χρόνο. Το μέρος αυτό είναι το γνωστικό και διαρκεί περίπου 45' λεπτά. Η παρουσία του πίνακα- ιστοριογράμματος (βλ.εικόνα 2), το εποπτικό υλικό και το καλάθι με τα αρχαία χρώματα αποτελούν τα αρχικά εργαλεία της μουσειοπαιδαγωγού για την παρουσίαση των αρχαίων ειδωλίων. Σε αυτή τη φάση, η μουσειοπαιδαγωγός με συνεχείς ερωτήσεις προσπαθεί να εκμαιεύσει τις γνώσεις των παιδιών για την αρχαία τέχνη και ιστορία γενικότερα. Παράλληλα, γίνεται συζήτηση για την κατασκευή των ειδωλίων, για τη χρήση τους, για τους πιθανούς τόπους που μπορεί να τα βρει κανείς και τις τεχνολογικές διαφορές τους ανάλογα τη χρονική περίοδο και το τόπο που

κατασκευάστηκαν. Τέλος, τα παιδιά από ένα ποτάμι νέων λέξεων όπως κεραμοκλίβανος, στεατίτης, αναθήματα, κτερίσματα, πλαγγόνα, ζώμα, κωδονόσχημα, κ.ά.

Στο **δεύτερο** μέρος, οι μαθητές, στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος, περιηγούνται στα εκθέματα του μουσείου και συγκεκριμένα στα ειδώλια για να δουν από κοντά αυτά που είχαν προηγουμένως γνωρίσει μέσω του εποπτικού υλικού. Μετά το τέλος της πρώτης φάσης του προγράμματος, προσφέρεται στους μαθητές φυλλάδιο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων(βλ. παράρτημα 1) που εμπλουτίζει την περιήγηση στο χώρο με δραστηριότητες εικαστικού περιεχομένου (π.χ. «Διάλεξε το ειδώλιο που σου κάνει μεγαλύτερη εντύπωση και σχεδίασε το»), με δραματικά παιχνίδια (βλ. εικόνα 2) (π.χ. «Μιμήσου τη στάση των ειδωλίων 1780 και 1781 μπροστά στους φίλους σου») και με διάφορες μορφές ακροστιχίδων και σταυρόλεξων .

(εικ.2. αναπαράσταση στάσης φίσχημων και ψίσχημων ειδωλίων από μαθητές, πηγή: www.culture.gr)

Οι δραστηριότητες του φυλλαδίου πραγματοποιούνται παράλληλα με τη περιήγηση στο χώρο. Μία πολύ ενδιαφέρουσα δραστηριότητα είναι και η δημιουργία προσωπικής ιστορίας των παιδιών με θέμα τα ειδώλια των Ταναγραίων, Το Μουσείο Κανελλοπούλου φιλοξενεί μία πλούσια συλλογή των κομψότατων ειδωλίων της ελληνιστικής εποχής από τη Βοιωτία, γεγονός που το αξιοποιεί δεόντως στο εκπαιδευτικό του πρόγραμμα. Οι μαθητές κοιτάζουν προσεχτικά τις Ταναγραίες, επιλέγουν εκείνη που τους αρέσει και την περιγράφουν στο πλαίσιο μίας ιστορίας «Τα παλιά χρόνια, ζούσε στην Τανάγρα της Βοιωτίας μια όμορφη κοπέλα.....». Έπειτα, ο κάθε μαθητής

διαβάζει την ιστορία του και οι συμμαθητές του προσπαθούν να καταλάβουν σε ποια από όλες τις Ταναγραίες αναφέρεται. Είναι μία δραστηριότητα πολύ αγαπητή στα παιδιά που τους δίνει τη δυνατότητα της συμμετοχής, του διαλόγου και κυρίως τα βοηθά να αναπτύξουν τις λεκτικές τους δεξιότητες .

Με λίγα λόγια, η πορεία του εκπαιδευτικού προγράμματος συμπίπτει με τη διαδοχή των ενοτήτων του φυλλαδίου. Το φυλλάδιο, το οποίο οι μαθητές παίρνουν μαζί τους, παράλληλα με τις δραστηριότητες που προαναφέραμε παρέχει συνοπτικές-εικονογραφημένες πληροφορίες για τα ειδώλια ανά χρονική περίοδο, αναγράφει την αίθουσα που φιλοξενεί τα συγκεκριμένα ειδώλια και διευκολύνει στη μάθηση των νέων λέξεων, με το γλωσσάριο στο τέλος.

Ας αναφέρουμε, ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, συμβαδίζοντας με τις σύγχρονες προδιαγραφές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, δίνει σημασία στην προετοιμασία των μαθητών πριν την επίσκεψη στο χώρο του μουσείου και για αυτό το λόγο προσφέρει στους εκπαιδευτικούς ενημερωτικό φυλλάδιο (βλ. παράρτημα 2) . Ο εκπαιδευτικός προμηθεύεται το φυλλάδιο καιρό πριν την επίσκεψη της τάξης του και ανάλογα με την κρίση του αξιοποιεί το συγκεκριμένο υλικό.

Στο **τρίτο** και τελευταίο μέρος, οι μαθητές καλούνται να εφαρμόσουν αυτά που μάθανε στην πράξη μέσω της δραστηριότητας «το παιχνίδι του αρχαιολόγου» (βλ. εικόνα 3). Στη φάση αυτή, τα παιδιά επιστρέφουν στην πρώτη αίθουσα όπου , μέσω του ιστοριογράμματος, γνώρισαν την εξέλιξη των ειδωλίων. Τώρα οι μαθητές καλούνται να αναλάβουν το ρόλο του αρχαιολόγου που ξέρει να ερμηνεύει τα αντικείμενα. Συγκεκριμένα, οι μικροί αρχαιολόγοι επιλέγουν ομοιώματα των ειδωλίων και προσπαθούν να τα τοποθετήσουν στο ιστοριόγραμμα. Τα αποτελέσματα των παιδιών εξετάζονται από τους υπόλοιπους συμμαθητές τους, οι οποίοι επεμβαίνουν όπου χρειαστεί ενισχύοντας έτσι τη παιδευτική αξία του διαλόγου.

(εικ.3 το ιστοριόγραμμα του εκπαιδευτικού προγράμματος,
Πηγή:www.culture.gr)

Στόχοι, γενικότερα του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι

- η εξοικείωση των παιδιών με το μουσειακό χώρο, τα έργα τέχνης και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας
- η ελεύθερη κίνηση στο χώρο, η ανταλλαγή ιδεών και η έκφραση των αποριών τους.
- η ανάπτυξη των ικανοτήτων και δεξιοτήτων που αφορούν την παρατήρηση, την έρευνα και την κατανόηση των αντικειμένων.

Αυτή ακριβώς την ανάπτυξη των νέων ικανοτήτων θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε, με την βοήθεια του Inspiring Learning For All.

4.3. Η μέθοδος της έρευνας για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Για την πληρέστερη εικόνα της έρευνας, θεωρήθηκε ότι θα συνέβαλλε αποτελεσματικά η προσέγγιση των μαθητών τόσο αμέσως μετά την επίσκεψη όσο και μετά από καιρό. Για αυτό το λόγο, συντάχθηκαν δύο ερωτηματολόγια: ένα που απευθυνόταν στους μαθητές αμέσως μετά την έξοδο τους από το μουσείο και ένα δεύτερο που αποσκοπούσε μετά από ένα μήνα περίπου, να εξετάσει τι έχει απομείνει με το πέρασμα του χρόνου από αυτή την εμπειρία του εκπαιδευτικού προγράμματος. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί που ανέλαβαν να συνοδεύσουν τους μαθητές στο μουσείο, μέσω ενός τρίτου ερωτηματολογίου, συμπληρώνουν την εικόνα της εμπειρίας των μαθητών.

Στην έρευνα συμμετείχαν 31 μαθητές της Ε' δημοτικού από το 56^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών , 28 μαθητές της Γ' δημοτικού από το 9^ο Δημοτικό Σχολείο Βύρωνα και οι τέσσερις δασκάλες που συνόδευσαν τους μαθητές.

4.4. Η μεθοδολογία της συλλογής δεδομένων

Η επιλογή της μεθόδου των ερωτηματολογίων

Για τη συγκέντρωση των δεδομένων της έρευνας επιλέχθηκε η μέθοδος των ερωτηματολογίων. Τα ερωτηματολόγια εκμαιεύουν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές πληροφορίες. Συγκεκριμένα, ερωτήσεις κλειστού τύπου, που απαιτούν από τον επισκέπτη να διαλέξει για την απάντησή του μία ή περισσότερες από τις προκαθορισμένες επιλογές. Παράδειγμα: Ερώτηση: Ήρθατε μόνοι σας σήμερα στο γήπεδο; Απάντηση: ΝΑΙ ΟΧΙ . Σε περίπτωση που η ερώτηση εμπλέκει προσωπική κρίση, οι επιλογές πρέπει να είναι διαβαθμισμένες για να διευκολύνει τον επισκέπτη να απαντήσει με τον αντιπροσωπευτικότερο τρόπο. Για παράδειγμα:

Αποκτήσατε νέες γνώσεις με την σημερινή σας επίσκεψη:

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
☐	☐	☐	☐

Είναι χρήσιμο να περιλαμβάνει κάθε ερώτηση όπου χρειάζεται και επιλογή ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ για όσους δεν θέλουν να απαντήσουν και ΑΛΛΟ για όσους έχουν να προσθέσουν κάτι που δεν συμπεριλαμβάνεται στις προκαθορισμένες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Στις ανοιχτές τύπου ερωτήσεις οι επισκέπτες ή οι συμμετέχοντες στην έρευνα καλούνται να απαντήσουν ή να επεξηγήσουν την προηγούμενη επιλογή τους επιστρατεύοντας την κριτική τους ματιά. Για παράδειγμα:

Ψάχνετε κάτι συγκεκριμένο να μάθετε από την επίσκεψή σας σήμερα εδώ:

ΝΑΙ	ΟΧΙ
☐	☐

Αν ναι, παρακαλώ πείτε μας τι επιθυμείτε να μάθετε ειδικά από το μουσείο.

Τα ερωτηματολόγια για τους μαθητές αμέσως μετά την επίσκεψη.

Όπως προαναφέραμε για την συλλογή των δεδομένων της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προγράμματος επιλέξαμε τη μέθοδο του ερωτηματολογίου.

Τα ερωτηματολόγια για τους μαθητές αμέσως μετά την επίσκεψη(βλ. παράρτημα 3) και μετά από ένα χρονικό διάστημα (βλ. παράρτημα 4) είχαν στόχο να εξετάσουν την ισχύ τη θέσης του Inspiring Learning For All, αν δηλαδή η εμπειρία στο μουσείο συμβάλλει πράγματι στην ανάπτυξη δεξιοτήτων. Η ιστοσελίδα του Inspiring Learning For All και συγκεκριμένα το τρίτο μέρος του, το “Measure Learning” αποδείχθηκαν πολύ σημαντικά εργαλεία για τη σύνταξη των ερωτηματολογίων, καθώς πέρα από γενικές οδηγίες που παρουσιάζουν , παρέχουν και πρότυπα ερωτηματολογίων άλλων σχετικών ερευνών στο εξωτερικό. Επιπλέον, βοήθησε και η ίδια οργάνωση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Συμπωματικά, το 16σέλιδο έντυπο που συγκεντρώνει τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που κάνουν οι μαθητές κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, παρακινεί τους μαθητές σε δραστηριότητες που παραπέμπουν στα μαθησιακά αποτελέσματα που παρουσιάζει το Inspiring Learning For All. Παρακάτω θα παρουσιάσουμε αναλυτικότερα το συγκεκριμένο έντυπο.

Τα ερωτηματολόγια είναι γραμμένα σε απλή και καταληπτή γλώσσα, σύντομα σε έκταση έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στο μικρό χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη συμπλήρωσή τους (15'-20'). Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είναι κλειστού τύπου με δικαίωμα πολλαπλής επιλογής αλλά και ανοιχτού τύπου για την ελεύθερη διατύπωση απόψεων των μαθητών σχετικά με τις εντυπώσεις τους. Κάθε ερώτηση ανιχνεύει ένα ή περισσότερα από τα μαθησιακά αποτελέσματα (γνώση, κατανόηση, δεξιότητες, αξίες, αντιλήψεις, συναισθήματα, έμπνευση, ψυχαγωγία, συμπεριφορά). Η οργάνωση αυτή βοηθά παράλληλα στην κωδικοποίηση των δεδομένων και κατ' επέκταση στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Στο τέλος, του ερωτηματολογίου υπάρχουν τρεις ερωτήσεις που δίνουν λίγα στοιχεία για την ενδεχόμενη πολιτιστική δράση των μαθητών.(ερωτήσεις 12, 13 και 14).

Παράλληλα, το εκπαιδευτικό φυλλάδιο (βλ. παράρτημα1) με τις δραστηριότητες που παρακινεί τους μαθητές να προβούν στη σχεδίαση ειδωλίων, στην αναζήτηση των πραγματικών ειδωλίων που προηγουμένως γνώρισαν μέσα από φωτογραφίες, στην αναπαράσταση της στάσης του σώματος των ειδωλίων, στη λύση σταυρόλεξων και ακροστιχίδων, στη δημιουργία προσωπικής φανταστικής ιστορίας και στο παιχνίδι του αρχαιολόγου, καλλιεργεί το κατάλληλο έδαφος για την επίτευξη των πέντε μαθησιακών αποτελεσμάτων. Συγκεκριμένα, η σχεδίαση των ειδωλίων ευνοεί τη δημιουργικότητα ενώ η αναζήτηση των ειδωλίων μέσα στις αίθουσες βελτιώνει τη δεξιότητα της παρατηρητικότητας. Οι ακροστιχίδες και τα σταυρόλεξα εξετάζουν αν κατανοήθηκαν σωστά οι πληροφορίες. Η δημιουργία φανταστικής ιστορίας απαιτεί έμπνευση και λεκτική επιδεξιότητα. Τέλος, το παιχνίδι του αρχαιολόγου και η αναπαράσταση της στάσης των ειδωλίων χαρίζουν στους μαθητές στιγμές συνεργασίας και ψυχαγωγίας, ενώ παράλληλα μέσα από την ενεργή δράση τους εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους για την πολιτιστική τους κληρονομιά τους.

Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν στους μαθητές στο προαύλιο του Μουσείου αμέσως μετά την έξοδό τους. Τα παιδιά συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια μόνα τους και όπου δυσκολεύονταν δίνονταν επεξηγήσεις από τη γράφουσα, προσπαθώντας να μην επηρεάσει την αυθόρμητη απάντησή τους. Δυστυχώς και στα δύο σχολεία που έγινε η μελέτη, οι δάσκαλοι αν και επέτρεψαν τη διανομή του ερωτηματολογίου πίεζαν τους μαθητές για τη γρήγορη συμπλήρωση του, λόγω έλλειψης χρόνου, με αποτέλεσμα πολλές ερωτήσεις να μην έχουν απαντηθεί. Αυτός ήταν ένας λόγος παραπάνω, για τη διανομή ενός νέου ερωτηματολογίου στους μαθητές με σκοπό αφενός να συμπληρωθούν οι ερωτήσεις χωρίς την πίεση του χρόνου και αφετέρου να καλυφθούν τα κενά των πρώτων ερωτηματολογίων.

Τα ερωτηματολόγια για τους μαθητές μετά από ένα μήνα από την επίσκεψη

Σε πολλές έρευνες αξιολόγησης μουσειακής επίσκεψης συνηθίζεται να πραγματοποιείται προσέγγιση του επισκέπτη μερικές εβδομάδες ή και μήνες μετά την επίσκεψη, με σκοπό να διερευνηθεί τι του έχει απομείνει από αυτή

την εμπειρία στο μουσειακό χώρο.(Falk & Dierking 1992,2000, Borun & Korn 1999)

Έτσι και η συγκεκριμένη έρευνα αποπειράθηκε , μετά από ένα μήνα, με νέο ερωτηματολόγιο(βλ. παράρτημα 4) να προσεγγίσει τους μαθητές που συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Μουσείο Κανελλοπούλου. Λόγω και πάλι περιορισμένου χρόνου, η έρευνα αυτή έλαβε χώρα ,μόνο στο ένα από τα δύο σχολεία, στο 56^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών.

Το νέο ερωτηματολόγιο εξυπηρετεί τους ίδιους στόχους που είχαμε θέσει και στο πρώτο ερωτηματολόγιο. Θέλουμε να μάθουμε με λίγα λόγια, αν οι μαθητές «άλλαξαν σε κάτι» μετά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αν μάθανε κάτι καινούργιο ή αν βελτιώθηκαν σε κάποια δραστηριότητα. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιήθηκε στο χώρο της σχολικής τάξης με τη παρουσία της γράφουσας, μετά την απαραίτητη άδεια που παραχωρήθηκε από τις δασκάλες.

Το ερωτηματολόγιο του παραρτήματος 4 είναι μία σύνθεση ερωτήσεων ανοιχτού και κλειστού τύπου που επιχειρεί να συγκρίνει τα δεδομένα που προέκυψαν από το ερωτηματολόγιο αμέσως μετά την επίσκεψη με τα δεδομένα που θα προκύψουν από το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο. Για αυτό το λόγο, πολλές ερωτήσεις είναι κοινές και για τα δύο ερωτηματολόγια. Συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τρία επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο είναι μία ερώτηση ανοιχτού τύπου :«Τι θυμάσαι από εκείνη τη μέρα της επίσκεψης στο μουσείο;» που επιτρέπει ελεύθερα στους μαθητές να καταθέσουν τις εντυπώσεις τους. Στο δεύτερο επίπεδο, νέες ερωτήσεις συνδυάζονται με ερωτήσεις του πρώτου ερωτηματολογίου με σκοπό να αντληθούν στοιχεία για την συνολική εικόνα που απεκόμισαν οι μαθητές για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και για το μουσείο (π.χ. πόσο διέφερε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησες από το μάθημα ιστορίας που κάνετε στο σχολείο;) . Παράλληλα, αξιολογούνται υπό το πρίσμα της απόστασης του χρόνου, οι δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος. Τέλος, το τρίτο επίπεδο απαρτίζεται αποκλειστικά από ερωτήσεις του προηγούμενου ερωτηματολογίου και στοχεύει να μάθει κυρίως αν εμπλουτίστηκε το γνωστικό πεδίο των μαθητών μετά την εμπειρία με το

μουσειακό πρόγραμμα, (π.χ. Γνώριζες κάποια πράγματα για τα ειδώλια, πριν έρθεις στο μουσείο;).

Όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κάποια μουσεία, μάλιστα, με μεγάλη παράδοση στο σχεδιασμό και την αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως ο μόνος τρόπος για να βελτιώσουν ουσιαστικά το εκπαιδευτικό τους έργο, είναι να αναπτύξουν στενότερους δεσμούς με τη σχολική κοινότητα και να επιμορφώσουν τους δασκάλους και τους καθηγητές έτσι ώστε να αξιοποιούν στο έπακρο τη μουσειακή επίσκεψη. Στην ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα μουσεία και τα προγράμματά τους έχει συμβάλλει σημαντικά η οργάνωση του συνεδρίου «Μουσείο-Σχολείο» στην περιφέρεια της χώρας από το Ελληνικό Τμήμα του I.C.O.M. (International Council of Museums), καθώς και τα σεμινάρια των εκπαιδευτικών που οργανώνονται στα πλαίσια του πιλοτικού προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ. (Κόκκινος 2002:298)

Στις ενημερώσεις αυτές έχει αποκρυσταλλωθεί η άποψη ότι ο συνοδός-δάσκαλος ή καθηγητής οφείλει να προετοιμάσει σωστά την ομάδα του πριν την επίσκεψη στο μουσείο, να παρακολουθήσει το πρόγραμμα του μουσείου και, στη συνέχεια, επιστρέφοντας στο σχολείο να προβεί σε σχετικές με την επίσκεψη δραστηριότητες. Πρέπει να έχει σαφείς στόχους και προσδοκίες από τη συμμετοχή της ομάδας του στο πρόγραμμα του μουσείου και να βρει τρόπους να συνδέσει την εμπειρία της επίσκεψης με τη ζωή και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Μετά από όλα αυτά προβάλλει απαραίτητο, για μία αξιολόγηση εκπαιδευτικού προγράμματος, να συμπεριληφθούν οι απόψεις και οι κρίσεις των εκπαιδευτικών. Για αυτούς τους λόγους, συντάχθηκαν δύο ακόμα ερωτηματολόγια που απευθύνονται στους εκπαιδευτικούς.

Ερωτηματολόγια για τους εκπαιδευτικούς

Μέσα από τις αντιδράσεις των μαθητών, που έπονται της επίσκεψης, μπορούμε να διαπιστώσουμε αν και σε πιο βαθμό επιτεύχθηκαν οι στόχοι του προγράμματος. Για αυτό το λόγο, απαιτείται συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς που από τη μία, εφόσον γνωρίζουν τους μαθητές τους, μπορούν άμεσα να κρίνουν αν το πρόγραμμα λειτούργησε εποικοδομητικά και

από την άλλη έχουν τη δυνατότητα να παρατηρήσουν πώς η επαφή αυτή με το μουσείο επηρέασε τους μαθητές μακροπρόθεσμα.

Το πρώτο ερωτηματολόγιο(βλ. παράρτημα 5) συντάχθηκε για να συμπληρωθεί αμέσως μετά την επίσκεψη από τις δασκάλες συνοδούς ενώ το δεύτερο(βλ. παράρτημα 6)συμπληρώνεται μετά από μέρες και πάλι από τους δασκάλους μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας με τη γράφουσα. Το πρώτο ερωτηματολόγιο έχει σκοπό να εξετάσει αν και κατά πώς ο εκπαιδευτικός έχει προετοιμαστεί για την μουσειακή εμπειρία, πώς θα αξιοποιήσει τη μουσειακή αυτή εμπειρία στο μέλλον (πιθανή σύνδεση της επίσκεψης με το αναλυτικό πρόγραμμα της τάξης) και γενικά ζητά να μάθει την άποψη του σχετικά με τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες στις οποίες έλαβαν μέρος οι μαθητές του.

Στο δεύτερο ερωτηματολόγιο και αφού έχει περάσει μία εβδομάδα μετά από την επίσκεψη στο μουσείο και τη συμμετοχή των παιδιών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, οι δάσκαλοι καλούνται να μας πουν αν συμφωνούν με τη θεωρία του Inspiring Learning For All, αν δηλαδή διαπίστωσαν ότι η εμπειρία στο μουσείο συνέβαλε στη πολύπλευρη διαμόρφωση των παιδιών (απόκτηση γνώσεων, ανάπτυξη δεξιοτήτων- φαντασίας, καλλιέργεια πνεύματος ομαδικής συνεργασίας και δουλειάς κ.ά).

Αν και το δείγμα που έχουμε από τους εκπαιδευτικούς είναι εξαιρετικά μικρό, δεν θα πρέπει να θεωρείται αμελητέο. Όπως έχουμε τονίσει και πιο πάνω σκοπός μας είναι η ενημέρωση κάποιων καταστάσεων και η ώθηση για περαιτέρω μελέτες.

4.5. Η μεθοδολογία κωδικοποίησης και ανάλυσης δεδομένων

Στη συνέχεια, προτού παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της έρευνας, θα κάνουμε μία σύντομη αναφορά στις μεθόδους κωδικοποίησης και ανάλυσης των δεδομένων.

Συνήθως, σε οργανωμένες αξιολογήσεις που υποστηρίζονται από τα μουσεία, υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό με γνώσεις στατιστικής, πληροφορικής, κοινωνιολογίας που αναλαμβάνει την κωδικοποίηση, την ανάλυση και την παρουσίαση των δεδομένων που προκύπτουν από μία έρευνα.(Borun, Korn 1999:21-25). Παράλληλα, υπάρχει πλούσια, προς το παρόν ξένη, βιβλιογραφία που εξετάζει αναλυτικά το περίπλοκο αυτό θέμα της

ανάλυσης των δεδομένων. Στη δική μας περίπτωση, όπως εύλογα προκύπτει, στα πλαίσια μιας πτυχιακής εργασίας, με δείγμα πολύ μικρό και με εμπειρία μηδαμινή, η διαδικασία που ακολουθείται για την ανάλυση είναι περισσότερο απλουστευμένη.

Όσον αφορά στην κωδικοποίηση, δεν υπάρχει σταθερό μοντέλο κωδικοποίησης των δεδομένων και έτσι, κάθε έρευνα, ανάλογα με τις ανάγκες της, υιοθετεί και διαφορετική μέθοδο κωδικοποίησης. Στην παρούσα έρευνα, ακολουθήσαμε την κωδικοποίηση των κλειστών ερωτήσεων και την ομαδοποίηση του ανοιχτού τύπου ερωτήσεων (Bogun, Korn 1999 :27). Συγκεκριμένα, για κάθε ερώτηση του ερωτηματολογίου υπάρχει ένας αριθμός (1,2,3...), ενώ για κάθε προκαθορισμένη απάντηση υπάρχει ένα γράμμα (Α,Β,Γ,Δ...). Στη συνέχεια η καταγραφή των δεδομένων μπορεί να γίνει μέσω υπολογιστικών φύλλων ή και χειρόγραφων πινάκων. Στα υπολογιστικά φύλλα(βλ. επόμενο σχεδιάγραμμα), οι απαντήσεις σημειώνονται με γράμματα και με 1 δηλώνεται ότι απαντήθηκε και με 0 ότι δεν απαντήθηκε. Για παράδειγμα, έστω καταγράψουμε τις απαντήσεις της ερώτησης 2 από τα ερωτηματολόγια για τους μαθητές, αμέσως μετά την επίσκεψη (βλ. παράρτημα 3). Το ΝΑΙ αντιστοιχεί με το Α, το ΟΧΙ με το Β και το ΙΣΩΣ με το Γ. Στο τέλος, αθροίζονται τα δεδομένα για να βγάλουμε συμπεράσματα, για το πόσοι απάντησαν ΝΑΙ, ΟΧΙ ή ΙΣΩΣ.

A	B	Γ
0	0	1
1	0	0
0	1	0

Παράλληλα με τα υπολογιστικά φύλλα, χρησιμοποιήσαμε και χειρόγραφες καταγραφές για την ομαδοποίηση των ανοιχτών ερωτήσεων. Αφού διαβάσαμε τις απαντήσεις των ανοιχτών ερωτήσεων πολύ καλά προσπαθήσαμε να τις ομαδοποιήσουμε σημειώνοντας για την κάθε μία, μία

λέξη κλειδί . Για να γίνουμε πιο σαφείς παραθέτουμε το επόμενο παράδειγμα. Έστω ότι θέλουμε να καταγράψουμε την πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου του παραρτήματος 3 για το « τι άλλη λέξη θα μπορούσες να δώσεις για να χαρακτηρίσεις το ειδώλιο;». Φτιάχνουμε ένα χειρόγραφο πίνακα με τρεις στήλες: τις λέξεις κλειδιά, τον αριθμό των ανθρώπων που απάντησαν έτσι, και το σύνολο και με γραμμές όσες οι λέξεις κλειδιά.(βλ. επόμενο σχεδιάγραμμα)

Ερώτηση 1: Τι άλλη λέξη θα μπορούσες να δώσεις για να χαρακτηρίσεις το ειδώλιο;

Απαντήσεις	Αριθμός μαθητών που συμφώνησαν
Λέξη κλειδί 1	
# 2	
# 3	
# 4	

Είναι προφανές ότι η παραπάνω μέθοδος ενδείκνυται μόνο για μικρού μεγέθους έρευνες καθώς αν και απλή ,είναι αρκετά χρονοβόρα.

Κεφάλαιο 5: Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Για την καλύτερη διαχείριση των αποτελεσμάτων, τα δεδομένα των ερωτηματολογίων για τους μαθητές αναλύονται ξεχωριστά από τα αντίστοιχα δεδομένα των εκπαιδευτικών.

5.0. Αποτελέσματα ερωτηματολογίου μαθητών

Τα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν και από τα δύο σχολεία ήταν 59 συνολικά. Από τα 59 παιδιά, τα 32 είναι κορίτσια και τα 27 αγόρια. Ας τονίσουμε ότι η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων κλονίζεται από τις πολλές κενές απαντήσεις των μαθητών που αποδίδονται τόσο στην έλλειψη χρόνου και την πίεση των δασκάλων όσο και στην κούραση των παιδιών μετά από 2 ώρες περίπου μουσειακής επίσκεψης. Ας δούμε αρχικά τη σχέση των μαθητών με το θεσμό του μουσείου, γενικότερα. Στην ερώτηση αν έχουν επισκεφθεί ξανά άλλο Μουσείο απάντησαν καταφατικά σε ποσοστό 65% ενώ το 35% των παιδιών απάντησε αρνητικά. Ας αναφέρουμε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός μαθητών που δεν έχουν επισκεφθεί μουσείο προέρχεται από τη Γ Δημοτικού. Τα μουσεία που αναφέρθηκαν ως τόποι επίσκεψης ήταν το Παιδικό, το Πολεμικό, το Ε.Α.Μ., το Πλανητάριο, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και κάποια Λαογραφικά. Οι περισσότερες επισκέψεις έγιναν με δασκάλους (56%), με γονείς (20%) και με φίλους (24%) (βλ. γράφημα 1).

Οι μαθητές διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους, κυρίως για τηλεόραση, κόμικς, παιχνίδια, ηλεκτρονικά παιχνίδια, διάβασμα λογοτεχνικών βιβλίων και αθλητισμό. Λιγότερο ασχολούνται μετά τη ζωγραφική, το θέατρο και το κινηματογράφο.

Ας δούμε παρακάτω, πώς και αν κατά πόσο εμπλουτίστηκαν οι γνώσεις των μαθητών μετά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Στην ερώτηση «γνώριζες κάποια πράγματα για τα ειδώλια πριν έρθεις στο μουσείο», οι περισσότεροι μαθητές απάντησαν(74%) ΟΧΙ, ενώ μόνο το 26% απάντησε ΝΑΙ. Με αποτέλεσμα, στην ερώτηση επιλογής «έμαθα πολλά νέα πράγματα σήμερα για τα ειδώλια», 100% των παιδιών απάντησε ΝΑΙ. Όσοι απάντησαν ότι γνώριζαν για τα ειδώλια και πριν έρθουν στο μουσείο, ήξεραν κυρίως ότι τα ειδώλια προσφέρονταν στους θεούς στα αρχαία χρόνια και ότι ήταν φτιαγμένα από πηλό και μάρμαρο. Λίγα παιδιά από τη Γ' Δημοτικού δήλωσαν ότι ήξεραν τα μυκηναϊκά και τα μινωικά ειδώλια, προφανώς από το σχολικό μάθημα ιστορίας. Όσα παιδιά δεν γνώριζαν για τα ειδώλια, στην ερώτηση τι τους εντυπώσισε πιο πολύ απάντησαν ότι τους έκανε εντύπωση τα υλικά και ο τρόπος που ήταν φτιαγμένα, ότι αρχικά ήταν χρωματισμένα και ότι στα προϊστορικά χρόνια απουσίαζε ο σχεδιασμός ανθρώπινων οργάνων. Μεμονωμένες περιπτώσεις ήταν ένας μαθητής που απάντησε χαρακτηριστικά ότι τον εντυπώσισε το πλήθος των ειδωλίων που είδε στο μουσείο, ενώ κάποιο άλλο παιδί έγραψε « με εντυπώσισε η στάση των ποδιών τους κατά τα πολύ παλιά χρόνια (προϊστορικά)».

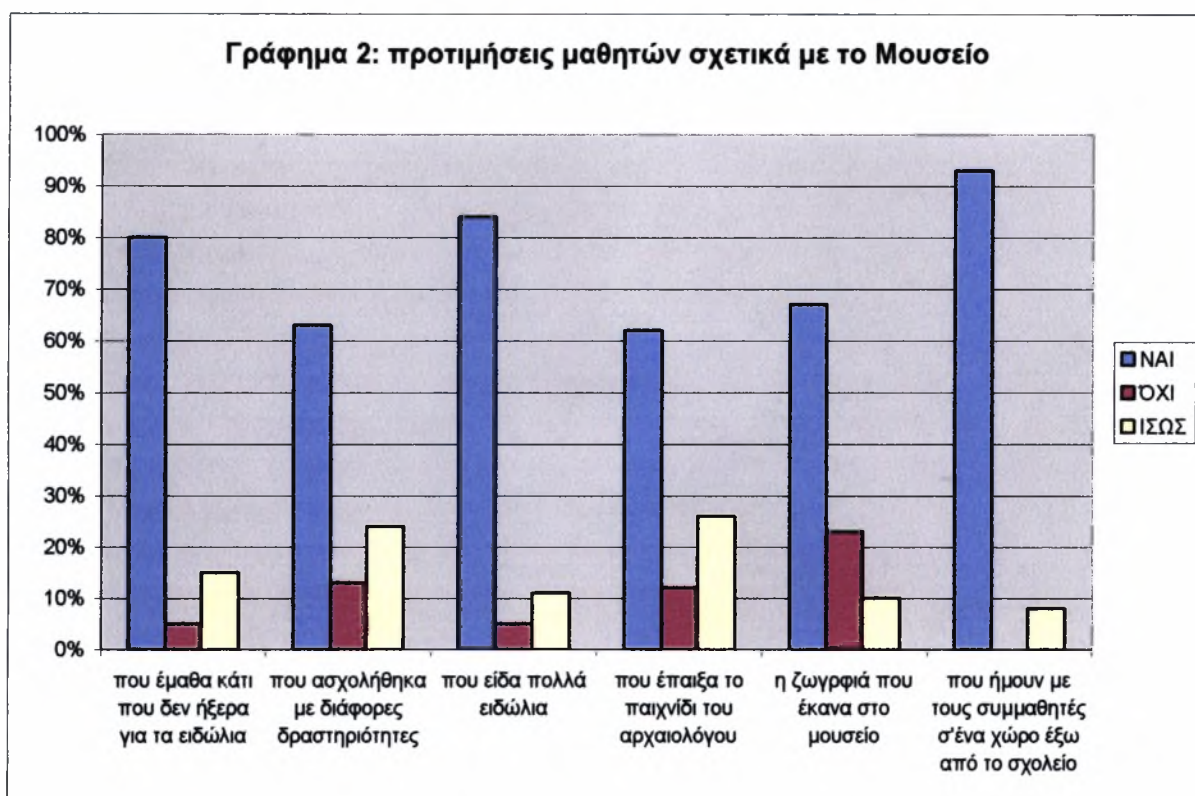
Στην ερώτηση «ποιο ειδώλιο σας άρεσε πιο πολύ», η πλειονότητα των μαθητών(γύρω στο 64%) έδειξαν μία ιδιαίτερη προτίμηση και αγάπη για το ειδώλιο της Μητέρας Φύσης. Πολύ κοντά στις προτιμήσεις των μαθητών, βρίσκονται και τα ειδώλια-πλαγγόνες που ενέπνευσαν τους δημιουργούς των μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, Φοίβο και Αθηνά. Άλλωστε, η μουσειοπαιδαγωγός για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών για τα ειδώλια, το πρώτο που κάνει είναι να τους μιλήσει για την καταγωγή των δημοφιλέστατων πλέον μασκότ. Στις προτιμήσεις, επίσης πολλών παιδιών ήταν και τα ειδώλια των αρχαίων Ταναγραίων. Στην ερώτηση «τι άλλη λέξη θα μπορούσες να δώσεις για να χαρακτηρίσεις το ειδώλιο», σχεδόν όλα τα παιδιά που απάντησαν έγραψαν ότι πρόκειται για «αρχαία μικρά αγαλματάκια». Ας σημειωθεί ότι από τα παιδιά της Γ' Δημοτικού, ελάχιστα απάντησαν σε αυτή την απάντηση. Σε γενικές γραμμές, παρατηρείται ότι τα παιδιά της Γ' τάξης δυσκολεύονται να απαντήσουν στις ανοιχτού τύπου ερωτήσεις.

Όσον αφορά τη σύνδεση του μουσείου και σχολικού μαθήματος, στη ερώτηση « αυτά που είδα, άκουσα και έκανα στο μουσείο σήμερα μου θύμισαν ένα μάθημα για την αρχαία τέχνη που κάναμε στο σχολείο» το 62% απάντησε ΝΑΙ, το 15% απάντησε ΟΧΙ και το 21% απάντησε ΙΣΩΣ. Από την άλλη μεριά, στην ερώτηση, « αυτά που έμαθα σήμερα με βοήθησαν να καταλάβω καλύτερα το μάθημα ιστορίας που είχα κάνει» οι απαντήσεις μοιράζονται στο ΝΑΙ και στο ΙΣΩΣ. Μόνο ένα 13% απαντά κατηγορηματικά ΟΧΙ. Από το παραπάνω μπορούμε να προβλέψουμε και χωρίς να προστρέξουμε στα ερωτηματολόγια των δασκάλων, ότι δεν έγινε η σωστή προετοιμασία των παιδιών από το σχολείο.

Στο επόμενο γράφημα (γράφημα 2), μπορούμε να παρακολουθήσουμε με ενδιαφέρον μία γενική εικόνα, σχετικά με τις εντυπώσεις των παιδιών μετά τη μουσειακή εμπειρία, σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν στην ερώτηση 3. Πρώτα από όλα, διαπιστώνουμε, χωρίς να ξαφνιαζόμαστε, ότι σχεδόν σε όλους τους μαθητές άρεσε η έξοδος από το σχολείο. Επιπλέον, η πλειονότητα των παιδιών αντιδρά θετικά στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που έλαβε μέρος. Συγκεκριμένα, σε αυτές τις απαντήσεις αντιλαμβανόμαστε ότι τα παιδιά δεν εμπλούτισαν απλώς τις γνώσεις τους κατά τη διάρκεια προσέγγισης των αρχαίων ειδωλίων , αλλά και ότι ενίσχυσαν δεξιότητες όπως η παρατήρηση, η σύγκριση, η δημιουργικότητα (ζωγραφιά), η ανάπτυξη της προφορικής επικοινωνίας και συνεργασίας (παιχνίδι αρχαιολόγου). Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη που πάνω από τους μισούς μαθητές (53 %) εμπνέεται από το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και επιθυμεί να παρακολουθήσει και άλλα παρόμοια εκπαιδευτικά προγράμματα. Αρκετοί μαθητές επίσης (43%), μετά από την ημέρα εκείνη στο μουσείο ένιωσαν την επιθυμία να μάθουν και άλλα για τα αρχαία αντικείμενα. Ενδεικτικό του παραπάνω είναι ότι, ένα από τα παράπονα των παιδιών ήταν ότι δεν είχαν χρόνο να δουν και άλλα αρχαία αντικείμενα πέρα των αρχαίων ειδωλίων.

Σε γενικές γραμμές, τα παιδιά ενοχλήθηκαν- κουράστηκαν κυρίως από τις ψηλές βιτρίνες (61%), από φυσικές ανάγκες (πείνα, δίψα) (65% και 55% αντίστοιχα) και από το περπάτημα μέχρι το μουσείο (48%) . Κάποιοι μαθητές συμπλήρωσαν ότι ενοχλήθηκαν , επίσης και από τις συνεχείς παρατηρήσεις

των φυλάκων, για να μην αγγίζουν τις βιτρίνες. Το συγκεκριμένο παράπονο υπογραμμίζει την ανάγκη των παιδιών για άμεση επαφή με τα αντικείμενα.

Ας εστιάσουμε, τώρα, στις εντυπώσεις που προκλήθηκαν στους μαθητές από τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος. Η αναπαράσταση της στάσης των ειδωλίων από τους ίδιους τους μαθητές συγκέντρωσε τα περισσότερα ΝΑΙ (79%), αποδεικνύοντας και εδώ ότι η εμπλοκή της δραματικής τέχνης δημιουργεί ευχάριστο κλίμα. Η αναζήτηση επίσης πραγματικών ειδωλίων μετά από την επαφή με αντίστοιχο εποπτικό υλικό κρίθηκε από τους μαθητές (64%) ως πολύ ενδιαφέρουσα. Θερμά αντιμετώπισαν, επιπλέον, και τη δημιουργία της δικής τους φανταστικής ιστορίας με τα ειδώλια των Ταναγραίων (62%) κάτι που υποδηλώνει την αγάπη των παιδιών για ελεύθερη έκφραση. Πιο χλιαρά αντιμετωπίστηκαν, τα σταυρόλεξα και οι ακροστιχίσες ίσως γιατί οι μαθητές έχουν εξοικειωθεί με αυτού του τύπου ασκήσεις και για αυτό δεν εντυπωσιάζονται. Το παιχνίδι του αρχαιολόγου διχάζει τους μαθητές καθώς 48% απάντησαν ΝΑΙ ενώ 39%

απάντησαν ΟΥΤΕ ΝΑΙ ΟΥΤΕ ΟΧΙ. Αυτό ίσως συνδέεται με το γεγονός ότι αρκετά παιδιά δήλωσαν ότι δυσκολεύτηκαν με το πίνακα του ιστοριογράμματος, καθώς το παιχνίδι του αρχαιολόγου διαδραματίζεται πάνω στον πίνακα του ιστοριογράμματος. Τα παιδιά της Γ' Δημοτικού έχουν μεγαλύτερο πρόβλημα, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι δυσκολεύονται να αντιληφθούν τη πορεία της ιστορίας στο χρόνο, λόγω της ηλικίας τους. Παράλληλα, τα παιδιά που αναλαμβάνουν να κάνουν τον αρχαιολόγο «στρεσάρονται» από τον ενθουσιασμό των συμμαθητών τους και αποδοκιμάζονται στην περίπτωση λάθους, φορτίζοντας, συνεπώς, αρνητικά την εμπειρία τους στο μουσειακό χώρο.

Τα παραπάνω στοιχεία παρουσιάζουν την εικόνα των μαθητών μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Ας δούμε, τώρα, μετά το πέρασμα του χρόνου, έστω και του ενός μήνα αν διαμορφώνονται διαφορετικά τα στοιχεία. Η έρευνα αυτή πραγματοποιείται μέσα στη σχολική τάξη και συμπεριλαμβάνει μόνο τους μαθητές της Ε' Δημοτικού.

Όπως είχαμε αναφέρει και παραπάνω, το ερωτηματολόγιο(βλ. παράρτημα 4) που διερευνά τι έχει απομείνει στους μαθητές από την εμπειρία τους στο μουσείο μετά από ένα χρονικό διάστημα, χωρίζεται σε τρία επίπεδα. Έχει πολύ ενδιαφέρον να δούμε τι απάντησαν οι μαθητές στην ανοιχτή ερώτηση του πρώτου επιπέδου «Τι θυμάσαι από εκείνη τη μέρα της επίσκεψης στο μουσείο;». Σχεδόν όλα τα παιδιά αναφέρθηκαν στο επίκεντρο του εκπαιδευτικού προγράμματος, τα ειδώλια. Είπαν ότι πρόκειται για αρχαία αγαλματάκια που προσφέρονταν στους θεούς και στους νεκρούς και ότι με τον καιρό εξελισσόταν η τέχνη τους. Αναφέρθηκαν επίσης στα χαρακτηριστικά των ειδωλίων ανά χρονολογική εποχή και ανά τόπο παραγωγής. Τα περισσότερα παιδιά αναφέρθηκαν και σε συγκεκριμένα ειδώλια όπως στη Μητέρα Φύση, στα κρητικά ειδώλια που επηρεάστηκαν από την αιγυπτιακή τέχνη, στα ειδώλια που ενέπνευσαν τις μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων, κ.ά.

Αρκετά παιδιά ξεκινούν την παράγραφο τους με τη φράση « Εκείνη τη μέρα θυμάμαι πως πέρασα πολύ ωραία και έμαθα ενδιαφέροντα πράγματα από μία κυρία που μας έκανε ερωτήσεις», ενώ μόνο δύο μαθητές δηλώνουν ότι βαρέθηκαν λίγο. Παραπάνω από τα μισά παιδιά ανακαλούν στη μνήμη

τους το φυλλάδιο του εκπαιδευτικού προγράμματος και συγκεκριμένα θυμούνται καλά το παιχνίδι του αρχαιολόγου και τον πίνακα του ιστοριογράμματος. Παράλληλα, δεν ξεχνούν και τη δημιουργία της δικής τους ιστορίας στη δραστηριότητα με τις Ταναγραίες. Μερικά παιδιά δεν αναφέρονται μόνο στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αλλά και στην εικόνα που σχημάτισαν για το Μουσείο γενικότερα. Άλλα εκθέματα του μουσείου, όπως οι βυζαντινές εικόνες, τα κοσμήματα, τα αρχαία αγγεία αν και δεν αποτελούσαν θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος εντυπωσίασαν και πέρασαν στη μνήμη κάποιων μαθητών. Επίσης, πολλά παιδιά δήλωσαν ότι θυμούνται την «ωραία αρχιτεκτονική του Μουσείου με τις πολλές αίθουσες με τα αρχαία αντικείμενα», επιβεβαιώνοντας τη θεωρία των Falk και Dierking(1992) για την επίδραση του χώρου στη μουσειακή εμπειρία (Κεφάλαιο 2). Είναι προφανές με λίγα λόγια, ότι η εμπειρία της μουσειακής επίσκεψης δεν επηρεάστηκε σχεδόν καθόλου από το πέρασμα του χρόνου. Αυτό διαπιστώνεται και στις παρακάτω ερωτήσεις.

Οι απαντήσεις στις κοινές ερωτήσεις του πρώτου και του δεύτερου ερωτηματολογίου δεν αποκλίνουν πολύ, καθώς παρουσιάζουν την ίδια εικόνα. Περισσότερο ενδιαφέρον έχει να δούμε πώς απάντησαν οι μαθητές στις νέες ερωτήσεις. Για παράδειγμα στην ερώτηση « Πόσο διέφερε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησες από το μάθημα της ιστορίας που κάνετε στο σχολείο», τα μισά σχεδόν παιδιά συμφωνούν με τη μαθήτριά που απαντά « Διέφερε αρκετά, γιατί στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα μαθαίναμε με διασκεδαστικό τρόπο», επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι η ψυχαγωγία ενισχύει τη μάθηση. Παράλληλα, πολλοί μαθητές εντόπισαν τη διαφορά στο ό,τι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι πιο λεπτομερές από τα μαθήματα ιστορίας στο σχολείο. Μία μαθήτριά εντοπίζει τη διαφορά στο θέμα, λέγοντας ότι «το εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι κάπως ίδιο με το βιβλίο ιστορίας όμως εκείνο μας μιλά συνέχεια για πολέμους ενώ το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για αρχαία έργα τέχνης.». Διαπιστώνουμε ότι οι ίδιοι μαθητές θίγουν ζητήματα που προβληματίζουν τους εκπαιδευτικούς και τους θεωρητικούς της παιδαγωγικής.

Στην ερώτηση « αν περνούσες σήμερα τυχαία έξω από το μουσείο, θα έμπαινες μέσα;». Σχεδόν τα μισά παιδιά δηλώνουν ΝΑΙ, ενώ τα υπόλοιπα ΟΧΙ

δικαιολογώντας την απάντησή τους γράφοντας ότι δεν θέλουν να ξαναπάνε σε ένα μέρος που ήδη έχουν επισκεφθεί. Η αιτιολόγηση των παιδιών που απάντησαν ΝΑΙ κινείται σε δύο άξονες: σε εκείνο που τα παιδιά πρεσβεύουν ότι θέλουν να ξαναεπισκεφθούν το μουσείο για να θυμηθούν αυτά που έμαθαν και σε εκείνο που τα παιδιά δηλώνουν ότι θα επιδίωκαν μία ακόμα επίσκεψη για να δουν πράγματα που δεν είχαν καταφέρει να επεξεργαστούν τη πρώτη φορά π.χ. κοσμήματα.

Ωστόσο όσον αφορά στην ερώτηση που ζητά από τα παιδιά να μάθει αν επεξεργάστηκαν ξανά το φυλλάδιο, μόνο το 31% απαντά θετικά, συμφωνώντας ότι βοηθήθηκε στην καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου του εκπαιδευτικού προγράμματος. Εκεί που μπορεί να εκπλαγεί κανείς είναι στην ερώτηση που ζητά από τα παιδιά να κάνουν προτάσεις για να γίνει καλύτερο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Τα περισσότερα παιδιά δηλώνουν ικανοποιημένα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (57%). Το υπόλοιπο ποσοστό των δεκάχρονων μαθητών προτείνει βελτιώσεις, χωρίς να σημαίνει ότι απογοητεύτηκε από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Οι βελτιώσεις αφορούν στην αφιέρωση περισσότερου χρόνου τόσο για το θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος, τα ειδώλια όσο και για τα υπόλοιπα εκθέματα του Μουσείου.

Σε πολλές απαντήσεις των παιδιών και στα δύο ερωτηματολόγια είναι διάχυτη η επιθυμία για τη μάθηση πληροφοριών και για τα άλλα αξιόλογα έργα τέχνης που φιλοξενεί το Μουσείο. Εντυπωσιακή είναι και η επιθυμία μιας μαθήτριας που θα ήθελε να γνωρίσει ειδώλια και από άλλες χώρες, αποδεικνύοντας, αν και μοναδικό παράδειγμα, πόσο διευρύνονται οι ορίζοντες των παιδιών μέσα στο χώρο του Μουσείου. Ένας άλλος μαθητής εκδηλώνει την επιθυμία του για ενεργό δράση μέσα στο μουσείο, προτείνοντας να κατασκευάζονται και από τους ίδιους τους μαθητές ειδώλια από πηλό. Τέλος, κάποιοι μαθητές προτείνουν, επίσης, για βελτίωση την πρόσθεση και άλλων εκπαιδευτικών παιχνιδιών. Συγκεκριμένα, μία μαθήτρια γράφει πως θα τις άρεσε πολύ αν το παιχνίδι του αρχαιολόγου ενέπλεκε και τη διαδικασία της ανασκαφής.

Τέλος, η πλειοψηφία των παιδιών(79%) δηλώνει ότι θα ήθελαν να επαναλάβουν την επίσκεψή τους στο μουσείο συνοδευόμενοι κυρίως από τους γονείς (62%) ή με τους φίλους (53%).

5.1. Αποτελέσματα ερωτηματολογίων δασκάλων

Όπως προείπαμε και παραπάνω, η συμμετοχή των δασκάλων στην έρευνα, μέσω των ερωτηματολογίων, πραγματοποιείται σε δύο χρονικές φάσεις: η μία αμέσως μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος και η άλλη μετά από λίγες μέρες (βλ. παράρτημα 5,6).

Το πρώτο ερωτηματολόγιο σκοπεύει να συλλέξει τις εντυπώσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών, γύρω από το θέμα και την εκτέλεση του εκπαιδευτικού προγράμματος, ενώ παράλληλα διερευνά την σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ σχολείου και μουσείου. Το δείγμα μας, αν και πολύ μικρό (μόλις τέσσερις δάσκαλοι) μπορεί να δώσει κάποιες πληροφορίες για το πώς αντιμετωπίζουν οι δάσκαλοι τη διαδικασία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Για παράδειγμα, καμία από τις τέσσερις δασκάλες δεν είχε επισκεφθεί πότε το Μουσείο Κανελλοπούλου και μόλις οι δύο είχαν προετοιμάσει τους μαθητές τους για το θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Παράλληλα, αν και παραδόξως το μουσείο παρέχει το 16σέλιδο ενημερωτικό φυλλάδιο για τους εκπαιδευτικούς με τίτλο «Τα ειδώλια του Μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου, μας ταξιδεύουν στο χρόνο» (βλ. παράρτημα 2), όλες οι δασκάλες απάντησαν αρνητικά στην ερώτηση «Σας παρείχε το μουσείο κάποιο βοηθητικό υλικό για να υποστηρίξετε καλύτερα την προετοιμασία σας». Ας διευκρινίσουμε εδώ, για να μην δημιουργούνται παρεξηγήσεις ότι το Μουσείο, όταν κλείνεται η ημερομηνία της επίσκεψης, ενημερώνει τους εκπαιδευτικούς για το φυλλάδιο και το πώς μπορούν να το αποκτήσουν. Το Μουσείο δεν αναλαμβάνει την αποστολή του φυλλαδίου και ο εκπαιδευτικός που θέλει να ενημερωθεί για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα πριν την επίσκεψη, απαιτείται να πάει στο Μουσείο να το παραλάβει ο ίδιος, κάτι που όπως φαίνεται γίνεται εξαιρετικά σπάνια.

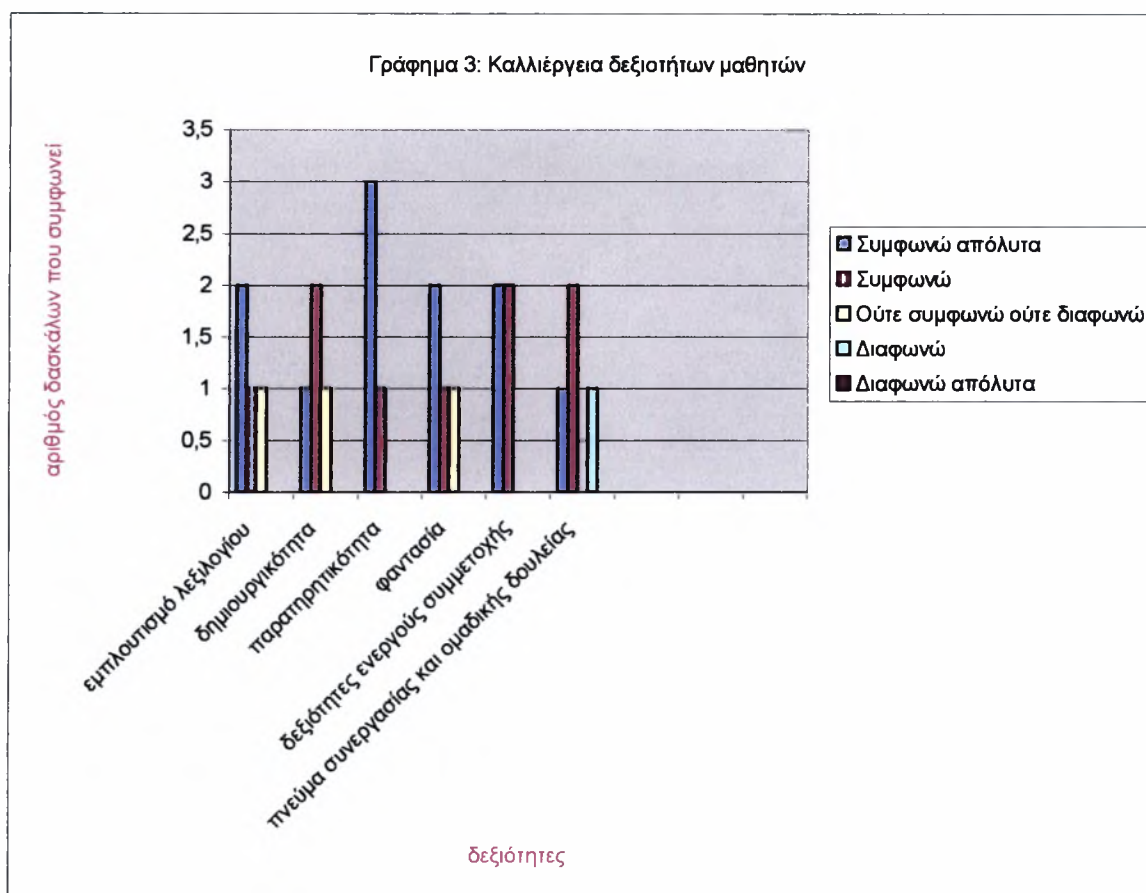
Παράλληλα, οι τρεις από τις τέσσερις δασκάλες δήλωσαν ότι είχαν αντλήσει πληροφορίες για το μουσείο και την έκθεση από βιβλία, σχολικά εγχειρίδια και το διαδίκτυο με σκοπό να ενημερωθούν οι ίδιες για την ιστορία και τη δραστηριότητα του Μουσείου. Καμία εκτός από μία δασκάλα της Γ' τάξης σκοπεύει να συνδέσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου με τη διδακτέα ύλη του μαθήματος της ιστορίας. Συγκεκριμένα απαντάει «κάνοντας

επανάληψη στις ανάλογες θεματικές ενότητες που έχουν διδαχθεί, θα τις διανθίσουμε με τα νέα στοιχεία που πληροφορηθήκαμε. Θα αναφερθούμε επίσης ξανά και σε κάποια νέα στοιχεία που άκουσαν και αφορούν στην ιστορική περίοδο που θα διδαχθούν το επόμενο διδακτικό έτος». Κάτι που έχει επίσης ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι τρεις από τις τέσσερις δασκάλες χρησιμοποιούν εποπτικό υλικό πολύ συχνά, όταν το επιτρέπει το μάθημα τους με σκοπό τη καλύτερη εμπέδωση της ύλης. Η μοναδική δασκάλα που απάντησε ότι χρησιμοποιεί σπάνια εποπτικό υλικό δικαιολόγησε το γεγονός ως απόρροια της έλλειψης χρόνου και οργάνωσης.

Όσον αφορά στην άποψη των δασκάλων για τις δραστηριότητες του προγράμματος, όλες συμφώνησαν ότι άρεσαν στους μαθητές, με κάποια μόνο αμφιβολία για τη σχεδίαση ειδωλίων και την δημιουργία δικής τους ιστορίας. Παράλληλα, κρίνουν ότι καμία δραστηριότητα δεν ήταν δύσκολη για τα παιδιά παρά μόνο ίσως να ήταν πιο απαιτητικές οι δραστηριότητες για τους μαθητές της Γ' Δημοτικού. Σύμφωνα, με μία από τις δύο δασκάλες της Γ' Δημοτικού, « η σχεδίαση ειδωλίων και η δημιουργία φανταστικής ιστορίας είναι οι δραστηριότητες που ίσως δυσκόλεψαν λίγο τους μαθητές καθώς δεν είναι εξοικειωμένοι με τέτοιου είδους δραστηριότητες».

Σύμφωνα, με τις δασκάλες τα παιδιά έρχονται στο Μουσείο προσδοκώντας να μάθουν, να ακούσουν, να δουν από κοντά και να αγγίξουν πολύτιμα αντικείμενα, μέσα από τη μορφή ενός παιχνιδιού και όχι ενός «στείρου» σχολικού μαθήματος. Σε γενικές γραμμές, οι δασκάλες είναι πολύ ικανοποιημένες από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και μία μόνο από αυτές προτείνει για τη βελτίωσή του, συμμετοχή μικρότερων, σε αριθμό ομάδων παιδιών.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο ερωτηματολόγιο (βλ. παράρτημα 6) προσπαθούμε να εκμεταλλευτούμε την καθημερινή επαφή των δασκάλων με τους μαθητές, με σκοπό να μάθουμε εάν συντελέστηκε κάποια αλλαγή στο προφίλ των μαθητών μετά τη μουσειακή επίσκεψη. Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα παρουσιάζονται, οι απαντήσεις των δασκάλων σχετικά με τις δεξιότητες που ανέπτυξαν οι μαθητές κατά τη μουσειακή εμπειρία.

Παρατηρούμε ότι και οι τέσσερις δασκάλες, σε γενικές γραμμές συμφωνούν ότι οι μαθητές καλλιέργησαν δεξιότητες όπως τον εμπλουτισμό λεξιλογίου, τη δημιουργικότητα, τη φαντασία, την πρωτοβουλία και το πνεύμα συνεργασίας. Εάν λάβουμε υπόψη μας τα Generic Learning Outcomes και τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων για τους μαθητές και τους δασκάλους συμπεραίνουμε ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα επιτυγχάνει τους παιδευτικούς του στόχους.

Επίσης, οι δασκάλες συμφωνούν ότι η επίσκεψη στο μουσείο είχε αποτέλεσμα τα παιδιά να αισθάνονται πιο άνετα στο χώρο του μουσείου και να καταλάβουν την έννοια, γενικότερα του μουσείου. Η επίσκεψη συνέβαλλε επίσης, να γνωρίζουν τα παιδιά ότι υπάρχουν και εναλλακτικοί τρόποι μάθησης, οι οποίοι είναι μάλιστα και πιο διασκεδαστικοί. Οι δασκάλες συμφωνούν επίσης με την άποψη ότι τα παιδιά, μετά τη μουσειακή επίσκεψη απέκτησαν σημαντικά εφόδια για την κατανόηση της αρχαίας τέχνης και συγκεκριμένα για την εξέλιξη των αρχαίων ειδωλίων. Ωστόσο δε συμφωνούν

τόσο, με την άποψη ότι τα παιδιά αισθάνθηκαν περισσότερη αυτοπεποίθηση και ότι παρακινήθηκαν για την ανακάλυψη νέων ενδιαφερόντων, όπως είναι για παράδειγμα η δραματική τέχνη.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, μετά την παράθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας σχετικά με την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος και λαμβάνοντας υπόψη τη θεωρία του Inspiring Learning For All, ότι η μάθηση στο Μουσείο Κανελλοπούλου επετεύχθη. Οι μαθητές και οι δάσκαλοι που συμμετείχαν στην έρευνα επαλήθευσαν τα πέντε μαθησιακά αποτελέσματα του Generic Learning Outcomes και τώρα απομένει να δούμε αν κάτι τέτοιο ισχύει και στην έρευνα των μεμονωμένων επισκεπτών που επισκέφθηκαν αυθόρμητα το Μουσείο Κανελλοπούλου.

5.2. Μέθοδοι έρευνας για την εμπειρία των επισκεπτών στο Μουσείο Κανελλοπούλου

Τα ερωτηματολόγια για τους επισκέπτες (βλ. παράρτημα 7,8) επιχειρούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία που λαμβάνει χώρα στις εκθεσιακές αίθουσες του Μουσείου Κανελλοπούλου. Συγκεκριμένα, αναζητά να μάθει εάν οι επισκέπτες, όπως και οι μαθητές, αποκτούν νέες ικανότητες ή βελτιώνουν υπάρχουσες, όπως κατάκτηση νέων γνώσεων, και βελτίωση δεξιοτήτων .

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε εδώ, ήταν διαφορετική από εκείνη που εφαρμόστηκε στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Κρίθηκε ότι καλύτερο αποτέλεσμα για τη συλλογή των δεδομένων θα είχε η επιλογή του εργαλείου της συνέντευξης με δομημένο ερωτηματολόγιο. Έτσι, διαμορφώθηκε χώρος στο προαύλιο του μουσείου, όπου ο επισκέπτης που δεχόταν να συμμετάσχει στην έρευνα, αφού ενημερωνόταν για τους σκοπούς της εργασίας, χαλάρωνε στη σκιά της Ακρόπολης και συμπλήρωνε με τη βοήθεια της γράφουσας το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο.

Το ερωτηματολόγιο είχε δύο εκδοχές: μία ελληνική και μία αγγλική. Ως γνωστόν, η περιοχή της Πλάκας, όπου βρίσκεται και το Μουσείο δέχεται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου επισκέπτες από το εξωτερικό, για αυτό το λόγο κρίθηκε απαραίτητο να διαθέτει η έρευνα μας και ένα ερωτηματολόγιο με την ίδια δομή στην αγγλική γλώσσα. Το ερωτηματολόγιο ξεκινά με μία

παράγραφο που παρουσιάζει τη γράφουσα- ερευνητή, τους λόγους της έρευνας, τη χρονική διάρκεια που απαιτείται και τη διαβεβαίωση ότι η παροχή των πληροφοριών είναι ανώνυμη. Στη συνέχεια, ακολουθούν ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου που προσπαθούν να εκμαιεύσουν την αληθινή εικόνα της εμπειρίας του επισκέπτη. Στο τέλος, όπως είχε γραφθεί στο κεφάλαιο της αξιολόγησης ακολουθούν οι ερωτήσεις δημογραφικού χαρακτήρα (π.χ. ηλικία, τόπος διαμονής, επάγγελμα κ.ά).

Η κωδικοποίηση ακολουθεί την ίδια μεθοδολογία με εκείνη που αναφέραμε στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (σελ. 21-22). Ας προχωρήσουμε , τώρα, στα αποτελέσματα της έρευνας.

5.3.Αποτελέσματα έρευνας αξιολόγησης της διαδικασίας μάθησης στους επισκέπτες.

Σ' αυτή τη διαδικασία της έρευνας, συμμετείχαν 15 επισκέπτες: 10 Έλληνες και 5 αλλοδαποί, 11 γυναίκες και 4 άνδρες, με ηλικίες τρεις κάτω από 14, έξι μεταξύ 18-24, ένας ανήκει στην κατηγορία 35-44, τέσσερις στην κατηγορία 45-54 και ένας μόνο είναι μεταξύ 55-64 . Οι ενήλικοι είναι τουλάχιστον απόφοιτοι Λυκείου.

Οι μισοί σχεδόν δήλωσαν (43%) ότι η επίσκεψή τους έγινε σύμφωνα με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, παρακινούμενοι κυρίως από το οικογενειακό τους κύκλο, το διαδίκτυο, τους ταξιδιωτικούς οδηγούς . Οι άλλοι μισοί αναφέρουν, ότι απλώς περνούσαν από έξω, και εντυπωσιασμένοι από την αρχιτεκτονική του κτιρίου αποφασίζουν να εισέλθουν στον εκθεσιακό χώρο. Με τι προσδοκίες ήρθαν όμως, αυτά τα άτομα, στο Μουσείο;

Τα άτομα που είχαν κανονίσει εξ' αρχής την επίσκεψή τους, συμφωνούν απόλυτα με την πρόταση της πρώτης ερώτησης «Ήρθα σήμερα για να ανακαλύψω κάτι νέο γύρω από το θέμα του Μουσείου» και «για να μάθω πληροφορίες για την ιστορία και τον πολιτισμό μου». Εκείνοι που εισήλθαν αυθόρμητα, συμφώνησαν απολύτως με την πρόταση «βρέθηκα τυχαίως έξω από το Μουσείο και από περιέργεια το επισκέφθηκα, χωρίς να είναι στο πρόγραμμά μου» και οι περισσότεροι από αυτούς συμφώνησαν ότι το κίνητρο τους ήταν να μάθουν πληροφορίες για την ιστορία και τον πολιτισμό. Οι περισσότεροι επισκέπτες (61%) ούτε συμφωνούν , ούτε

διαφωνούν για το ό,τι ήρθαν στο μουσείο με σκοπό να χαλαρώσουν, για να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα με φίλους/ οικογένεια. Τέλος, οι περισσότεροι (73%) διαφωνούν με την πρόταση ότι είχαν ξαναέρθει στο Μουσείο και επιθυμούν μία επίσκεψη ακόμα.

Ένα από τα πέντε μαθησιακά αποτελέσματα του GLO που μπορεί να προκύψει στον επισκέπτη, μέσω της μουσειακής εμπειρίας είναι η απόκτηση νέων γνώσεων ή ο εμπλουτισμός παλαιότερων. Ας εξετάσουμε, αν συμβαίνει κάτι τέτοιο στο Μουσείο Κανελλοπούλου. Στην ερώτηση 3 « Αποκτήσατε νέες γνώσεις με τη σημερινή σας επίσκεψη;», η πλειοψηφία των επισκεπτών (72%), απάντησε θετικά, παρέχοντας ισχυρές ενδείξεις για τη προσφορά γνώσης του μουσειακού οργανισμού. Εκείνοι που απάντησαν θετικά, συμπλήρωσαν ότι βοηθήθηκαν στην απόκτηση νέων γνώσεων κυρίως από τα κείμενα, τα αντικείμενα και το φυλλάδιο που προσφέρεται στους επισκέπτες κατά την είσοδο τους στο Μουσείο. Επιπλέον, στην ερώτηση 5, το 58% των επισκεπτών συμφωνεί ότι η επίσκεψη στο Μουσείο τους βοήθησε να κατανοήσουν την εξέλιξη της ελληνικής τέχνης. Ωστόσο, όμως, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό επισκεπτών (51%) συμφωνεί ότι το μουσείο παρουσιάζει έλλειψη πληροφοριών.

Σχεδόν οι μισοί επισκέπτες(56%) απάντησαν θετικά στην ερώτηση που ζητούσε να μάθει αν διαμορφώθηκαν νέες δεξιότητες ή αν ενδυναμώθηκαν ήδη υπάρχουσες , ανιχνεύοντας και ένα δεύτερο μαθησιακό αποτέλεσμα, την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Συγκεκριμένα, οι επισκέπτες που απάντησαν ΝΑΙ εξήγησαν ότι βελτίωσαν ίσως την παρατηρητικότητα τους, χάρη στις λεπτομέρειες που έπρεπε να προσέξουν στα έργα τέχνης. Αξίζει να αναφέρουμε σ' αυτό το σημείο, ότι επτά επισκέπτες που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, δεν είχαν επισκεφθεί μόνοι το Μουσείο και απάντησαν έτσι στην ερώτηση που αφορά τη μουσειακή εμπειρία της ομάδας . Έξι στους επτά , μάλιστα, τσέκαραν στο κουτί του ΝΑΙ που αναφέρεται στην ενεργοποίηση της παρατηρητικότητας κατά την περιήγηση στο μουσείο και τέσσερις στους επτά δηλώνουν ότι ίσως η ομάδα τους ανέπτυξε λεκτικές δεξιότητες, προσθέτοντας, έτσι, επιπλέον στοιχεία για της συμβολή τις μουσειακής εμπειρίας στην ανάπτυξη δεξιοτήτων.

Πέρα, όμως από την ανάπτυξη δεξιοτήτων, το μουσείο επιτρέπει την ανατροπή προκαταλήψεων και παράλληλα, διεγείρει ισχυρά συναισθήματα. Στην έρευνα μας, αν και η προθυμία για ανατροπή προκαταλήψεων και λανθασμένων εντυπώσεων εκφράζεται μόνο από τη μειοψηφία των επισκεπτών(μόνο 4 στους 15), αξίζει να αναφερθούμε λίγο στις θετικές απαντήσεις της ερώτησης « Είδατε κάτι που σας άλλαξε τελείως την εντύπωση που είχατε για την ελληνική τέχνη/ πολιτισμό/ ιστορία;». Μία νεαρή κοπέλα από τη Γερμανία, εξομολογείται ότι μέσα από την έκθεση του Μουσείου Κανελλοπούλου κατόρθωσε την εξέλιξη της ελληνικής τέχνης και το μεγαλείο της Βυζαντινής τέχνης, το οποίο προηγουμένως αγνοούσε. Επίσης, ένα άλλος κύριος, σημείωσε ότι αυτή η σύνοψη της ελληνικής τέχνης μέσα σε ένα μικρό σε έκταση μουσείο, τον έκανε πρώτη φορά να αντιληφθεί τη σπουδαιότητα του ελληνικού πολιτισμού. Αυτή η συνειδητοποίηση για κάτι, συνήθως, συνδέεται με δυνατά αισθήματα όπως έκπληξη, δέος, συγκίνηση, περιέργεια, περηφάνια, στοργή. Τα συναισθήματα πρωταγωνιστούν στη μουσειακή εμπειρία, κάτι που αποδεικνύεται και από τους 11 από τους 15 επισκέπτες που συμφωνούν ότι η έκθεση τους βοήθησε να εμπλακούν συναισθηματικά με τα εκθέματα και τα θέματα που διαπραγματεύονται.

Από το τίτλο του Inspiring Learning For All, υποψιαζόμαστε ότι η εμπειρία στο μουσείο οφείλει να εμπνέει, να εξάπτει δηλαδή το ενδιαφέρον και να αποκαλύπτει ικανότητες στο άτομο, που πριν αγνοούσε. Σχεδόν όλο το δείγμα της έρευνας μας (14 από το 15), έζησε μία τέτοια εμπειρία καθώς όλοι θέλουν να μάθουν περισσότερα για την ελληνική τέχνη/ ιστορία και πολιτισμό και να επισκεφθεί παρόμοια αρχαιολογικά μουσεία.

Τα αντικείμενα είναι ο σκελετός της έκθεσης και ολόκληρου του μουσειακού οργανισμού. Τα αντικείμενα καθώς και ο ίδιος ο χώρος της μουσείου έχουν την ικανότητα να υπηρετούν την μάθηση, μέσω της εμπειρίας του χειροπιαστού που είναι πολυαισθητηριακή και μπορεί να πυροδοτεί τη μνήμη και το συναίσθημα. Για παράδειγμα, αντικείμενα όπως τα αρχαία κοσμήματα, οι βυζαντινές εικόνες, το έμβολο πλοίου, τα ειδώλια, τα αγγεία, οι ρωμαϊκές προτομές, τα νομίσματα αποτελούν τις αναφορές των επισκεπτών στη συμπλήρωση των κενών «εντυπωσιάστηκα από.....», «έδειξα ενδιαφέρον για....» , «εμπνεύστηκα από...». Αντίθετα καταστάσεις που εμποδίζουν την

ευχάριστη εμπειρία όπως η ζέστη, ο δύσκολος προσανατολισμός, η μπερδεμένη και πυκνή παρουσίαση των αντικειμένων, οι συνεχείς επιπλήξεις των φυλάκων, η έλλειψη σχετικών βιβλίων στο πωλητήριο του Μουσείου, η απουσία χώρου ανάπαυσης και η ανυπαρξία πολύγλωσσου οδηγού καταγράφηκαν στα κενά της ερώτησης 11, «απογοητεύτηκα από...», «βαρέθηκα από...», «εκνευρίστηκα από...».

Τέλος, η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών της έρευνας, ανάμεσα τους και οι τρεις επισκέπτες που έχουν επισκεφθεί και παλαιότερα το Μουσείο Κανελλοπούλου, εκφράζει την επιθυμία να το ξαναεπισκεφθεί αν της δοθεί ευκαιρία.

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα

Μετά από την παραπάνω παρουσίαση αντιλαμβανόμαστε ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα ενός μουσείου είναι μία εκπαιδευτική διαδικασία που βασίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης και αφορά όλους, ανεξάρτητα από φύλο, ηλικία ή καταγωγή. Η μάθηση, εκτός από τα εκπαιδευτικά προγράμματα, κατακτάται, επίσης και μέσα από την παρουσίαση συλλογών, τα κείμενα των πινακίδων, τη σηματοδότηση του χώρου, τους καταλόγους, τα βιβλία, τα ενημερωτικά έντυπα, τα CD-ROM και γενικά από την εκπαιδευτική και πληροφοριακή δραστηριότητα των μουσείων. Η διαδικασία της μάθησης στα μουσεία είναι ένα ζήτημα που πρέπει να απασχολεί όλους, από τους εργαζόμενους φύλακες ως τους συντηρητές και τους επιμελητές καθώς και τους φορείς της επίσημης εκπαίδευσης. (Κόκκινος 2002:179)

Όσον αφορά στη μουσειοπαιδαγωγική, η οποία στηρίζεται στις αρχές της σύγχρονης μουσειολογίας, στα πορίσματα της σύγχρονης παιδαγωγικής καθώς και στις σύγχρονες μεθόδους της διδακτικής, σκοπός της είναι μέσα από το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, να βοηθήσει κοινωνικές ομάδες και ειδικά, τα παιδιά και τους νέους να προσεγγίζουν, να κατανοούν, να ερμηνεύουν και να αξιοποιούν δημιουργικά μουσειακούς και άλλους πολιτισμικούς χώρους, ενώ παράλληλα, να επιτυγχάνουν την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και γνώσης και την ανάπτυξη πολύπλευρων δεξιοτήτων τους. (Νάκου 2001:183)

Έτσι, σύμφωνα, και με τις πέντε μετρήσιμες αλλαγές (GLO) του Inspiring Learning For All που αναδεικνύουν τα αποτελέσματα της μάθησης, ο επισκέπτης του μουσείου μπορεί να μάθει νέα γεγονότα ή πληροφορίες ή να αξιοποιήσει τις υπάρχουσες γνώσεις του για να εμβαθύνει και να κατανοήσει ένα νέο θέμα. Ταυτόχρονα, δεξιότητες όπως η παρατήρηση, η σύγκριση, η διαμόρφωση κριτηρίων, η ανάπτυξη τρόπων προφορικής και γραπτής επικοινωνίας, η φαντασία και η περιέργεια ενισχύονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσέγγισης των αντικειμένων. Συγκεκριμένα, ο επισκέπτης μπορεί να αναπτύξει ποικίλες δεξιότητες: α) γλωσσικές/ λεκτικές (εμπλουτισμό λεξιλογίου, κριτική σκέψη και ανάλυση, προβληματισμό) β) λογικομαθηματικές

(π.χ. χρήση Η/Υ για τη μάθηση) γ)κοινωνικές (επικοινωνιακή αλληλεπίδραση και συναναστροφή με το κοινωνικό περιβάλλον) δ) συναισθηματικές (συγκράτηση έντονων συναισθημάτων όπως θυμού ή και κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων) ε)επικοινωνιακές/ σωματοκινησιακές (χορός, δραματικότητα κ.ά).⁵

Πέρα από την αύξηση γνώσεων και δεξιοτήτων, ο επισκέπτης μετά την επαφή του με το μουσείο μπορεί να επηρεαστεί ακόμα πιο βαθιά και να αλλάξει στοιχεία της κοσμοθεωρίας και της ιδιοσυγκρασίας του. Αλλαγές ή μετατροπές στα συναισθήματα, στις αντιλήψεις, στα στερεότυπα του μυαλού είναι δυνατό να προκληθούν μετά από νέες εμπειρίες ή τη κατάκτηση νέων γνώσεων.

Βέβαια, οι νέες εμπειρίες και οι νέες γνώσεις, όπως είδαμε και στην εργασία μας, πολύ συχνά προκαλούν την έκπληξη και κατ' επέκταση τη διασκέδαση και τη ψυχαγωγία. Η δήλωση « η επίσκεψη σήμερα στο Μουσείο με ώθησε να μάθω και άλλα πράγματα σχετικά με την αρχαία τέχνη» φανερώνει την έμπνευση αλλά και την επιθυμία για κατάκτηση νέας γνώσης. Τέλος, ο επισκέπτης αισθάνεται χαρά για τον εαυτό του που μπορεί και ανακαλύπτει μόνος του τη γνώση και τη διάσταση του κάθε αντικειμένου, καθώς ενισχύει την αυτοπεποίθηση του μέσα από τέτοιες οργανωμένες και καλοσχεδιασμένες δραστηριότητες

Ωστόσο, παρά την υψηλή ποιότητα πολλών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η μη ουσιαστική ανάλυση και αξιολόγηση των μουσειοπαιδαγωγικών αποτελεσμάτων περιορίζει τις θετικές επιπτώσεις τους, καθώς δεν προωθεί αντίστοιχο διάλογο και στοχασμό. Για αυτό το λόγο, η αξιολόγηση κρίνεται ιδιαίτερη σημαντική. (Νάκου 2002:219)

Επιπλέον, σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα συμπεραίνουμε ότι το μεγάλο στοίχημα είναι η σύσφιξη των σχέσεων με το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα με σκοπό , αφενός τη προσέλκυση του ενδιαφέροντος των νέων σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς και αφετέρου τον εμπλουτισμό του εκπαιδευτικού προγράμματος, με διάφορες διδακτικές μεθόδους. Για

●⁵ Στην ιστοσελίδα [http:// www. inspiringlearningforall.gov.uk](http://www.inspiringlearningforall.gov.uk)(τελευταία ημερομηνία επίσκεψης: 09/2004)

παράδειγμα, η μαιευτική μέθοδος, θέτοντας κατάλληλα ερωτήματα, δίνει στα παιδιά κίνητρα για έρευνα και ανακάλυψη νέας γνώσης, ενώ παράλληλα βοηθούνται και να αναπτύξουν τη κρίση, τη φαντασία και τις ικανότητές τους. Τα τμήματα εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων σχεδιάζουν προγράμματα, παράγουν εκπαιδευτικό υλικό, δημιουργούν μουσειοσκευές και οργανώνουν σεμινάρια για θέματα μουσειακής αγωγής. Η εκπαιδευτική όμως κοινότητα θα πρέπει να είναι πρόθυμη και έτοιμη να αξιοποιήσει όλες αυτές τις δυνατότητες που της παρέχονται, ενώ παράλληλα οι εκπαιδευτές των μουσείων είναι σκόπιμο να παρακολουθούν από κοντά τις αλλαγές που σημειώνονται στο χώρο της εκπαίδευσης. Θα πρέπει, επίσης, να είναι ευέλικτοι και να δίνουν στον εκπαιδευτικό την ευκαιρία για μια συνεχή και γόνιμη συνεργασία. Τέλος, θα πρέπει να ενημερώνονται συνεχώς για τις νέες τάσεις που διαμορφώνονται στη μουσειολογία, εντός και εκτός των συνόρων τους.

Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου Κανελλοπούλου όπου έγινε η έρευνα της εργασίας, η συνεργασία του εκπαιδευτικού με τους ανθρώπους ή τους υπεύθυνους του μουσείου ήταν κάθε άλλο παρά εμφανής. Παρά τις οδηγίες που δίνονται από το μουσείο, καμία δασκάλα, απ' όσες συμμετείχαν στην έρευνας μας, δεν επισκέφθηκε το μουσείο με σκοπό την ενημέρωσή της, πριν να οδηγήσει εκεί τη τάξη της και καμία δε φρόντισε να προμηθευτεί εκ των προτέρων, το έντυπο ενημερωτικό υλικό. Επίσης, δεν υπήρχαν σαφείς στόχοι και προσδοκίες από τη συμμετοχή της σχολικής ομάδας στο πρόγραμμα του μουσείου με σκοπό να βρεθούν τρόποι για τη σύνδεση της μουσειακής εμπειρίας με τη ζωή και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Οι δασκάλες, λόγω ελλιπούς κατάρτισης ή έλλειψης χρόνου, δεν φάνηκαν συνεπείς με τη προετοιμασία της τάξης που προηγείται της επίσκεψης στο μουσείο, καθώς δεν πραγματοποιήθηκε ενημέρωση, προετοιμασία, προγραμματισμός ούτε στη φάση πριν την επίσκεψη στο μουσείο, ούτε μετά την επίσκεψη. Πολλοί εκπαιδευτικοί, εσφαλμένα, νομίζουν ότι τα μουσεία είναι χώροι αυτόματης μάθησης και κατά συνέπεια, η επίσκεψη στο μουσείο ισοδυναμεί με την εξασφάλιση ελεύθερου χρόνου για εκείνους. Η επίσκεψη παιδιών σε ένα μουσείο δεν θα πρέπει πια να περιορίζεται σε μια απλή σχολική εκδρομή, ούτε όμως να επεκτείνεται σε μια συνεχή απαρίθμηση

πληροφοριών και γεγονότων. Το μουσείο θα πρέπει να θεωρείται χώρος για ανακάλυψη, έρευνα και ανταλλαγή ιδεών και όχι για στείρα συσσώρευση γνώσεων (Κόκκινος 2002: 164). Γενικότερα, το θέμα σχέσης Μουσείου-Σχολείου είναι ένα ακανθώδες ζήτημα και θα μπορούσε να αποτελέσει θέμα μιας νέας εργασίας.

Αν τα μουσεία του 19^{ου} αιώνα ασκούσαν τον παιδευτικό ρόλο τους, παρέχοντας ακαδημαϊκή γνώση προς παθητική κατανάλωση από το κοινό, τα σύγχρονα μουσεία ασκούν τον παιδευτικό, αλλά και τον ευρύτερο κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο τους, με βάση την επικοινωνία και το διάλογο που επιδιώκουν να αναπτύξουν με το κοινό τους. Για αυτό το λόγο, η παρούσα εργασία στοχεύει στη σύντομη έκταση της, να θίξει ποικίλα θέματα για τη δημιουργική μάθηση στο μουσείο με άξονα τις πρόσφατες προτάσεις του Resource για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της μάθησης στο μουσείο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Binks G. & Uzzel D. , (1994) "Monitoring and Evaluation: the techniques, στο *The Education Role of The Museum*, Hooper- Greenhill (επιμ.), Routledge. Στην Hooper-Greenhill, E., (επιμ.): *The Education Role of The Museum*, Routledge, London.
- Borun M. & Korn R. (1999): *Introduction to Museum Evaluation*, American Association of Museums, Washington DC.
- Γκαζή Α. (1999): «Από τις Μούσες στο Μουσείο: Η ιστορία ενός θεσμού δια μέσου των αιώνων», *Αρχαιολογία και Τέχνες* , 70, 39-46.
- Clarke, P. (2001): *Museum Learning on Line, Guidelines for good practice For museums and galleries developing good practice in museum learning projects for the web medium*, Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries.
(βλ. <http://www.resource.gov.uk/action/learnacc/muslearn/contents.asp>).
- Diamond J. (1999): *Practical Evaluation Guide, Tools for Museums and other Informal Educational Settings*, Altamira Press Walnut Creek-London- New Delhi.
- Falk, J.H. & Dierking, L.D. (1992): *The Museum Experience*, Whalesback Books, Washington DC.
- Falk, J.H. & Dierking, and L.D. (2000): *Learning from Museums, Visitor Experiences and the Making of Meaning*, Alta Mira Press, Walnut Creek, Lanham, New York.
- Falk J. (1998) "Visitors. Who Does, Who Doesn't and Why", στο *Museum News* March/Avril .
- Fontana J. (1996): *Ψυχολογία για εκπαιδευτικούς*, Σαββάλας, Αθήνα.
- Hein G., :(1994) "Evaluation of Museum Programmes and Exhibits" στο *The Education Role of The Museum*", Hooper- Greenhill (επιμ.), Routledge. , στο *The Education Role of The Museum*, Hooper- Greenhill (επιμ.), Routledge. Στην Hooper-Greenhill, E., (επιμ.): *The Education Role of The Museum*, Routledge, London.
- Hooper-Greenhill E. (1994)(ed.) *The Educational Role of the Museum*,.Leicester, Routledge, London.

- Hooper-Greenhill E.(1999) «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή» *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72,56-51.
- Κόκκινος Γ . & Αλεξάκη Ε. (2002)(επιμ.):*Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Λαπούρτας Α.& Δημητρακάκη Α.(1999): «Μουσείο και επικοινωνία: Περί όρων και ορίων», *Αρχαιολογία και Τέχνες* , 70, 87-94.
- Merriman N. (1999): « Ανοίγοντας τα Μουσεία στο κοινό», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72,43-46.
- Miles R.S., Alt M.B., Gosling D.C., Lewis B.N. and Tout A.F.(1988)*The design of education exhibits* London:Unwin Hyman.
- Μούλιου Μ. (2002): *Μουσειολογία: Νέες τάσεις και προβληματισμοί στη θεωρία και στην πρακτική*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Μουσουρή, Θ. (1999): «Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72,56-51.
- Moussouri T.(2002)*A context for the Development Of Learning Outcomes in Museums, Libraries and Archives* University of Leicester, Resource.
- Νάκου Ε. (2001) *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*, Νήσος, Αθήνα.
- Οικονόμου Μ. (1999): «Μουσεία για τους Ανθρώπους ή για τα αντικείμενα;» *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72,50-55.
- Οικονόμου Μ. (2003): *Μουσείο:Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός*, Κριτική, Αθήνα.
- Σκαλτσά Μ. (2001) (επιμ.)*Η μουσειολογία στον 21^ο αιώνα: Θεωρία και πράξη*. (Πρακτικά ομώνυμου διεθνούς συμποσίου, Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997, ΥΠ.ΠΟ., Ελληνικό τμήμα ICOM, Δ' Τομέας Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ), Θεσσαλονίκη:εκδ. Εντευκτήριο, 2001.
- Runyard S. (1994):*Low cost Visitor Surveys: guidance on market research for small and medium-sized museums*, Museums & Galleries Commission, London
- Swift F. (2001): "Getting to grips with project evaluation" *Museum Practises* 18.

Ιστοσελίδες:

- Resource: <http://www.resource.gov.uk> (τελευταία ημερομηνία επίσκεψης: 09/2004)
- Resource: <http://www.resource.gov.uk/action/learnacc/00inspleam.asp?>
(τελευταία ημερομηνία επίσκεψης: 09/2004)
- Inspiring Learning For All:
<http://www.inspiringlearningforall.gov.uk/utilities/glossary/default.aspx>
(τελευταία ημερομηνία επίσκεψης: 09/2004)
- Inspiring Learning For All: <http://www.inspiringlearningforall.gov.uk> (τελευταία ημερομηνία επίσκεψης: 09/2004)

παράρτημα

Καλώς ήρθες στο μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου!

Το μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου βρίσκεται στην Πλάκα, στη βόρεια πλαγιά της Ακρόπολης και στεγάζει τη συλλογή του Παύλου και της Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου.

Περπατώντας μέσα σε αυτό το μουσείο, μπορείς να αντλήσεις πληροφορίες για τη ζωή στα παλιά χρόνια, να αναζητήσεις αρχαίους θησαυρούς, μπορείς δηλαδή να πραγματοποιήσεις ένα μαγευτικό ταξίδι στο χρόνο! Το μουσείο δεν είναι ένας χώρος ξένος και απρόσιτος. Είναι σαν το σπίτι του παππού και της γιαγιάς, γεμάτο με αντικείμενα από μια άλλη, περασμένη εποχή, που και αυτά τα δημιουργήσαν και τα χρησιμοποίησαν καθημερινά άνθρωποι, όπως εμείς. Κινήσου λοιπόν με προσοχή μέσα σε αυτό αλλά κυρίως με άνεση.

*Ξεκίνησε τη δική σου περιπέτεια
στους χώρους του μουσείου Κανελλοπούλου...*

Νεολιθική Εποχή (5000 - 3000 π.Χ.)

Άνω ημιόροφος

Αίθουσα

Στη Νεολιθική Εποχή, ο άνθρωπος έπλασε από πηλό ειδώλια με ανθρώπινη μορφή, ανθρωπόμορφα: όρθιες ή καθιστές γυναικείες μορφές και όρθιες ανδρικές μορφές.

Χαρακτηριστικά είναι τα ειδώλια πληθωρικού τύπου, δηλαδή μικρές ανθρωπίνες φιγούρες με υπερβολικά τονισμένα τα μέλη του σώματος.

Την εποχή αυτή είναι επίσης γνωστά ειδώλια ζώων και μικροσκοπικά ομοιώματα επιπλων, σκευών ακόμη και σπιτιών.

Αναζήτησε στην προθήκη 51 ένα νεολιθικό ειδώλιο πληθωρικού τύπου...

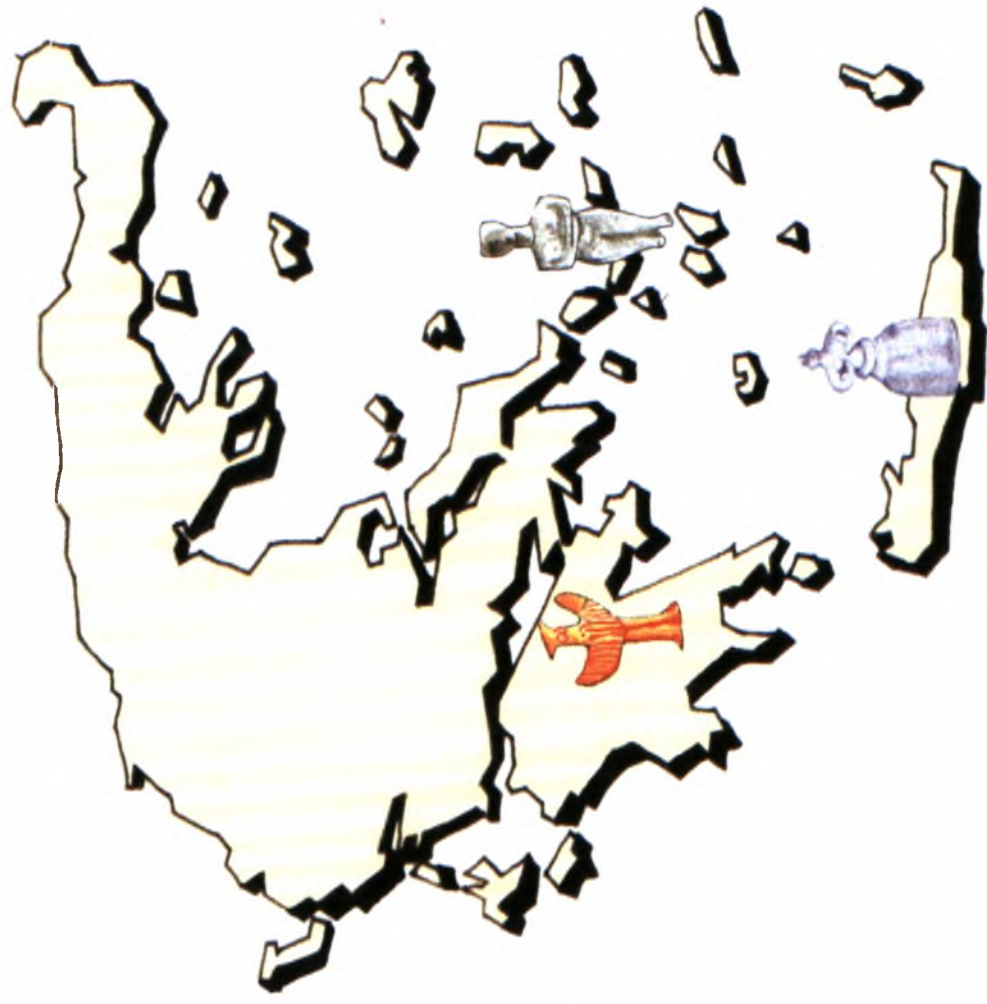
Στην ίδια προθήκη βρίσκονται δύο μικρά μολύβδινα γυναικεία ειδώλια της ίδιας εποχής. Παρατήρησέ τα. Ποιο σχήμα σου θυμίζει το περιγράμματό τους;

Εποχή του Χαλκού (3000 - 1000 π.Χ.)

Στην εποχή που ακολουθεί, την Εποχή του Χαλκού (3000 - 1000 π.Χ) άνησαν τρεις βασικοί πολιτισμοί:

στις Κυκλάδες ο **Κυκλαδικός Πολιτισμός**
στην Κρήτη ο **Μινωικός Πολιτισμός** και
στην Ηπειρωτική Ελλάδα ο **Μυκηναϊκός Πολιτισμός**.

Κυκλαδικός Πολιτισμός (3000 - 2200 π.Χ)

Άνω ημιόροφος

Αίθουσα II

Στην αίθουσα II θα βρεις μαρμάρινα ειδώλια της 3ης χιλιετίας π.Χ. από τις Κυκλάδες.

Τα ειδώλια αυτά φανε-
ρώνουν την αντίληψη που
είχαν οι καλλιτέχνες των Κυ-
κλάδων για την ανθρωπίνη
μορφή. Παριστάνουν **γυναι-
κές** και **ανδρικές μορφές**, συ-
νήθως **όρθιες**, με τα χέρια **δι-
πλωμένα κάτω από το στήθος** και
τα πόδια **σμιχτά ή ελαφρά διαχωρισμένα**.
Τα κυκλαδικά ειδώλια τα χαρακτηρίζει η
αφαίρεση και η σαφήνεια των γραμμών
τους.

Διάλεξε το ειδώλιο που σου
κάνει μεγαλύτερη εντύπω-
ση και σχεδίασέ το.

Μπορείς να μιμηθείς τη στάση του μπρο-
στά στους φίλους σου και να βγάλεις μια
αναμνηστική φωτογραφία.

Μινωικός Πολιτισμός (2800 - 1400 π.Χ. περίπου)

Άνω ημίροφος
= Αίθουσα

Στην Κρήτη, την κοιτίδα του Μινωικού Πολιτισμού, η κύρια γυναικεία θεότητα είναι η **μητέρα της φύσης**. Παριστάνεται **όρθια** με φουσκωτή, κυλινδρική, **κωδωνοσχημη φούστα** και τα **δύο χέρια κάτω από το στήθος**. Τα μινωικά είδωλα παριστάνουν επίσης έναν **ανδρικό θεό** που φοράει στη μέση του το «ζώμα», χαρακτηριστικό μινωικό ένδυμα, καθώς και ιερείς, ευσεβείς προσκυνητές και ζωμόρφα είδωλα.

Λύσε το σταυρόλεξο.

ΚΑΘΕΤΑ

1. Ποιο είναι το ιερό ζώο των Μινωιτών που βλέπετε στην προθήκη 49; 2. Τι σου θυμίζει η φούστα του μινωικού γυναικείου ειδώλιου 1733;

3. Τι φορά στη μέση η του το ειδώλιο 2071;

3

1

2

2

1

ORIZONTIA

1. Τι φορά η γυναικεία μορφή 1733 στην προθήκη 49; 2. Τι παριστάνει το ειδώλιο 2071;

Μπορείς να βρεις τις σωστές απαντήσεις στο Γλωσσάρι

Μυκηναϊκός Πολιτισμός (1600 - 1100 π.χ.)

Ανω ημιόροφος

Αίθουσα

Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός αναπτύχθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα σε διάφορες διάσπαρτες πόλεις (Μυκήνες, Τίρυνθα, Ορχομενός, Πύλος και άλλες). Πήρε το όνομά του από τις Μυκήνες, τη σπουδαιότερη πόλη απ' αυτές και κοιτίδα του Μυκηναϊκού Πολιτισμού. Τα μυκηναϊκά ειδώλια εικονίζουν κυρίως **γυναίκες μορφές** σε δύο τυποποιημένες στάσεις που θυμίζουν γράμματα από το ελληνικό αλφάβητο: το **Φ** και το **Ψ**.

Στην προθήκη 49 το μυκηναϊκό ειδώλιο 1781 παριστάνει όρθια γυναίκα μορφή με τα χέρια στη μέση.

Ποιο γράμμα σου θυμίζει η στάση αυτή;

Το μυκηναϊκό ειδώλιο 1780 παριστάνει όρθια γυναίκα μορφή με τα χέρια υψωμένα σε τελετουργική στάση προσευχής.

Ποιο γράμμα σου θυμίζει η στάση αυτή;

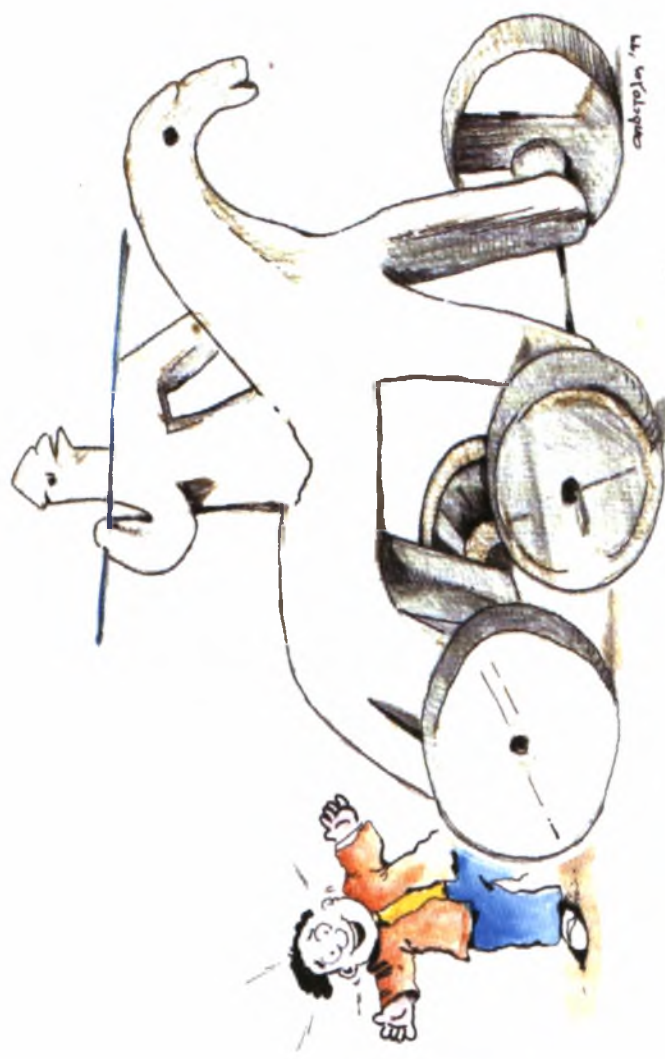
Μιμήσου τη στάση των ειδωλίων 1780 και 1781 μπροστά στους φίλους σου.

Γεωμετρική Εποχή (1000 - 700 π.Χ.)

Ανω ημίροφος

Αίθουσα 12

Τα ειδώλια της Γεωμετρικής Εποχής, χαρακτηρίζονται από το γεωμετρικό τρόπο που είναι αποδοσμένες οι μορφές, σχεδόν χωρίς την τρίτη διάσταση. Συνήθως απεικονίζουν **άνδρες πολεμιστές** και **άνδρες έφιππους**. Τα ειδώλια των γυναικών είναι σπανιότερα, ενώ συνηθισμένα είναι τα **ειδώλια ζώων** (ίπποι, βοοειδή και πτηνά).

Ψάξε στην προθήκη 47 ένα από τα πιο χαρακτηριστικά αντικείμενα του μουσείου Κανελλοπούλου: το πήλινο άρμα με τον ιππέα που κραδαινει το δόρυ του... Χρωμάτισέ το.

Στις προθήκες 46, 47, 48 μπορείς να δεις ειδώλια από πήλο και χαλκό της Γεωμετρικής Εποχής που προέρχονται από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.

Αρχαϊκή Εποχή

(7ος αι. - 6ος αι. π.Χ.)

1ος όροφος

Στον πρώτο όροφο του μουσείου, η συλλογή Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου συγκεντρώνει αντικείμενα της Αρχαϊκής Εποχής. Ας ξεκινήσουμε το ταξίδι μας από την Αττική...

Αττική

Τα εργαστήρια κοροπλαστικής της Αθήνας την εποχή αυτή χαρακτηρίζονται από την εξαιρετική ποιότητα και την υψηλή τεχνική. Στην προθήκη 72, μπορείς να δεις τους βασικούς τύπους της αττικής κοροπλαστικής τέχνης: ειδώλια **ένθρονης θεάς** (προφανώς της θεάς Αθηνάς), **όρθιες γυναίκες μορφές, πήλινες προτομές**. Πρόσεξε τη ζωγραφική διακόσμηση που στολίζει αυτά τα ειδώλια.

Τι χαρακτηρίζει την έκφραση των μορφών αυτής της εποχής;

Αίθουσα 15

Βοιωτία

Ας επισκεφθούμε ένα άλλο περιφημο εργαστήριο κοροπλαστικής, το βοιωτικό. Περιπάτησε έως την προθήκη 63 και παρατήρησε τα γυναικεία ειδώλια που σε κοιτούν μέσα από αυτή: είναι **σανιδόμορφα, με ψηλό λαιμό, σχηματοποιημένα κεφαλάκια** με πελώρια μύτη, μεγάλα **ζωγραφιστά μάτια**, κόμμωση με μια **μπούκλα** σαν έλικα πάνω από το μέτωπο, μακριές **πλεξούδες** και ψηλό **πόλο** στο κεφάλι. Στην προθήκη 65 θα συναντήσεις βοιωτικά ειδώλια κατασκευασμένα έναν αιώνα πριν που αργότερα. Τα σώματα των ειδωλίων παραμένουν **σανιδόμορφα** αλλά τα πρόσωπα

Αίθουσα 16

γίνονται πιο **φυσιοκρατικά** και **κοιμψά**. Η βοιωτική κοροπλαστική καθρεφτίζει τον αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής και γι' αυτό είναι συχνές οι απεικονίσεις **ιππέων, ίππων** και άλλων **ζώων** και **πηγνών**, στοιχεία γνωρίμων στην καθημερινή ζωή των βοιωτών.

Κατασκεύασε το δικό σου ειδώλιο και ζωγράφισέ το.

Κρήτη

Τον 7ο αιώνα π.Χ. αναπτύχθηκε στην Κρήτη ο Δαιδαλικός ρυθμός στην πλαστική τέχνη.

Τα πήλινα ειδώλια από την Κρήτη αυτής της εποχής έχουν επίπεδες μορφές, μαλλιά που μοιάζουν με περούκα, τη λεγόμενη οροφωτή φενάκη, σχήμα προσώπου αρχικά τριγωνικό και αργότερα λυρόσχημο.

Υπογράμμισε στο παραπάνω κείμενο τα δαιδαλικά χαρακτηριστικά.

Και από την Κρήτη, ας ταξιδέψουμε στην Κόρινθο...
Στα τέλη του 8ου και στον 7ο αι. π.Χ. τα κεραμικά εργαστήρια της Κορίνθου ήταν φημισμένα. Οι Κορίνθιοι κοροπλάστες δημιουργούν ειδώλια **σανιδόμορφα με**

Συμπλήρωσε την ακροστιχίδα της Κορίνθου.

Κ - - - - -
Ο - - - - -
Ρ - - - - -
Ι - - - - -
Ν - - - - -
Θ - - - - -
Ο - - - - -
Σ - - - - -

Κόρινθος

σχηματικά αποδοσμένα κεφαλάκια, μικρά χέρια και εγχαράξεις ή πρόσθετες πλαστικές ταινίες για τις λεπτομέρειες, όπως τα κοσμήματα. Εκτός από τις ανθρωπινες μορφές οι Κορίνθιοι δημιούργησαν και **ειδώλια μικρών ζώων**.

1. Περιφημο εργαστήριο κεραμικής τον 7ο αι. π.Χ.
2. Μορφές καθιστές και απεικονίζονται στα κορινθιακά ειδώλια
3. Τα ειδώλια συχνά έπαιζαν αποτροπαϊκό
4. Χωρίζει την Πελοπόννησο από τη Στερεά Ελλάδα
5. Εκεί λάτρευαν οι αρχαίοι τους θεούς τους
6. Σε αυτόν κάθονται οι ένθρονες μορφές
7. Ετσι ονομάζονται τα σπασμένα κομμάτια των αγγείων
8. Ειδώλια με σώματα σαν **σανίδα**

Μπορείς να βρεις τις σωστές απαντήσεις στο Γλωσσάρι

Κλασική Εποχή

(5ος - 4ος αι. π.Χ.)

1ος όροφος

Αττική

Τα ειδώλια που φιλοτεχνούν οι Αθηναίοι κοροπλάστες των κλασικών χρόνων ξεφεύγουν πια από τη μετωπικότητα που χαρακτηρίζει τις αρχαϊκές μορφές. Αποκτούν **κίνηση, προβάλλοντας** ελαφρά **το ένα πόδι** και στην έκφρασή τους απουσιάζει το «αρχαϊκό μείδιγμα».

Αίθουσα 15

Αντιστοιχίσε αυτά που έχουν σχέση μεταξύ τους:

- Η αττική κοροπλαστική της κλασικής εποχής είναι πιο
- Η βοιωτική κοροπλαστική της κλασικής εποχής είναι πιο
- Η βοιωτική πήλινη προτομή 1445 απεικονίζει
- Το αττικό ειδώλιο 1951 απεικονίζει

Βοιωτία

Οι Βοιωτοί κοροπλάστες την ίδια εποχή κατασκευάζουν με έναν αρκετά **αδέξιο**, βαρύ και «χωριάτικο» ακόμα **τρόπο** τα ειδώλια και τις **πήλινες προτομές** τους. Η τέχνη τους στη συνέχεια θα εξελιχθεί με πρότυπο την αθηναϊκή κοροπλαστική.

Αίθουσα 16

αδέξια

ρεαλιστική

τη θεά Αρτεμη

τη θεά Αθηνά

Βάδισε στη διπλανή αίθουσα. Μια έκπληξη σε περιμένει εκεί...

Ελληνοισλαμική Εποχή

(τέλος 4ου αι. - 1ος αι. π.Χ.)

1ος όροφος

Αίθουσα 1B

Η Τανάγρα της Βοιωτίας ήδη από τη Μυκηναϊκή Εποχή ήταν ένα σημαντικό εργαστήριο κεραμικής. Τα χρόνια όμως από το **330 έως το 200 π.Χ.** τα ειδώλια που κατασκευάζονται εκεί είναι μοναδικά για την κομψότητά τους, τη

χάρη και την τρυφερότητα που εκφράζουν. Στάσου μπροστά στην προθήκη 105 και σίγουρα θα θαυμάσεις μια μοναδική συλλογή από τις περίφημες **«Ταναγραίες»:** νέες σε καθημερινές στάσεις, όλο χάρη και ομορφιά που πήραν το ονομά τους από τον τόπο που βρέθηκαν, την Τανάγρα. Το ένδυμα τυλίγεται πάνω στο γυναικείο σώμα τους, πτυχώνεται, τεντώνεται, δημιουργεί σχήματα, διακοσμεί. Πρόσωπα εύθραυστα, με τρυφερό βλέμμα, νοσταλγικό, κινήσεις λεπτές, χορευτικές, περιτεχνη κόμμωση, με κορδέλες στα μαλλιά, με καπέλο και χωρίς καπέλο.

Προσπάθησε να αποδώσεις με μια ελεύθερη γραμμή την κίνηση της Ταναγραίας 1257.

Γράψε μια μικρή ιστορία για μια Ταναγραία. Μπορείς να αρχίσεις κάπως έτσι:
«Τα παλιά χρόνια, ζούσε στη Τανάγρα της Βοιωτίας μια όμορφη κοπέλα -----

Ρωμαϊκή Εποχή

(1ος αι. π.Χ. - 2ος αι. μ.Χ.)

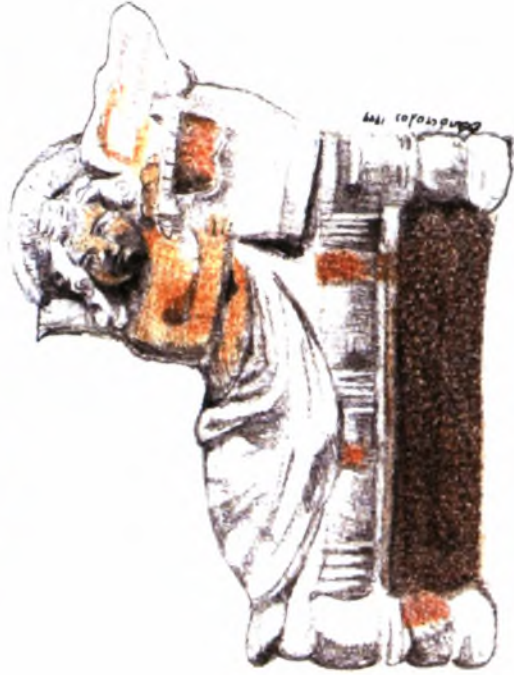
1ος όροφος

Αθήνα 18

Τα ειδώλια της Ρωμαϊκής Εποχής χάνουν τη χάρη και την ομορφιά των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων. Γίνονται **πιο αδέξια, χοντροκομμένα** και έχουν συχνά **γελοιογραφική διάθεση.**

Παρατήρησε τα ρωμαϊκά ειδώλια που βρίσκονται στην προθήκη 102. Ποια χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής κοροπλαστικής αναγνωρίζεις σε αυτά;

Γλωσσάρι

ΕΙΔΩΛΙΟ: Αγαλμάτιο γυναικείας ή ανδρικής μορφής

ΚΟΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗ: Πλαστική απεικόνιση μορφών με πηλό

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟ: Σε σχήμα κουδουνιού

ΠΟΛΟΣ: Ψηλό κυλινδρικό στέμμα που το φορούσαν κυρίως οι γυναικείες θεότητες

ΣΑΝΙΔΟΜΟΡΦΟ: Μοιάζει με σανίδι, επίπεδο

ΦΕΝΑΚΗ: Περούκα

Οι απαντήσεις του σταυρόλεξου:

ΚΑΘΕΤΑ: 1. Ταύρος - 2. Κουδούνι - 3. Ζώμα

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ: 1. Φούστα - 2. Ανδρα

Οι απαντήσεις της ακροστιχίδας:

1. Κορινθιακό - 2. Ορθίες - 3. Ρόλο - 4. Ισθμός - 5. Ναός - 6. Θρόνο - 7. Οστρακα - 8. Σανιδόμορφα

Τα ειδώλια

του Μουσείου
Παύλου και Αλεξάνδρας
Κανελλοπούλου

μας ταξιδεύουν
στο χρόνο

Φυλλάδιο για τον εκπαιδευτικό

Το Μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου

Το Μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου βρίσκεται στην Πλάκα, στη βόρεια πλαγιά της Ακρόπολης και στεγάζεται σε ένα χαρακτηριστικό Αθηναϊκό νεοκλασικό αρχοντικό.

Από το 1976 αποτελεί τη μόνιμη στέγη της Συλλογής του Παύλου και της συζύγου του Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου, την οποία δώρισαν στο κράτος το 1972.

Στο μουσείο Κανελλοπούλου εκτίθενται αρχαιότητες και έργα τέχνης από όλες τις χρονικές περιόδους του Ελληνισμού, από τα προϊστορικά μέχρι τα νεότερα χρόνια. Η έκθεση του Μουσείου περιλαμβάνει αξιόλογα πήλινα και λίθινα αγγεία, πολυάριθμα πήλινα ειδώλια, γλυπτά, χάλκινα αγαλμάτια και σκεύη, όπλα, πολύτιμα κοσμήματα, νομίσματα, πολυάριθμες βυζαντινές και μεταβυζαντινές εικόνες, λειτούργικα σκεύη κ.ά.

Η συνύπαρξη διαφορετικών μορφών τέχνης των προγόνων μας, μέσα σ' αυτό το μικρό σε έκταση Μουσείο επιτρέπει στα παιδιά να παρακολουθήσουν την εξέλιξη της ελληνικής τέχνης και τη θαυμαστή πολυμορφία της. Περιπατώντας μέσα στο κτήριο οι νεαροί επισκέπτες, μπορούν να αντλήσουν πληροφορίες για τη ζωή στα αρχαία χρόνια και να αναζητήσουν αρχαίους θησαυρούς.

Μια από τις πιο σημαντικές ενότητες του Μουσείου Κανελλοπούλου είναι τα ειδώλια, κυρίως τα πήλινα, τα οποία παρουσιάζονται στο φυλλάδιο αυτό.

Τι είναι τα ειδώλια

Ειδώλια είναι τα ομοιώματα σε πηλό, λίθο, οστό ή μέταλλο, του ανθρώπου και του φυσικού του περιβάλλοντος, είτε πρόκειται για το έμψυχο περιβάλλον: ζώα, πτηνά, ερπετά, ψάρια, είτε για άψυχα αντικείμενα: οικίες, έπιπλα, σκεύη, πλοία, αλλά και φρούτα, άνθη κ.ά.

Σε τι χρησιμοποιούν τα ειδώλια

Τα ειδώλια είχαν κυρίως θρησκευτικό και λατρευτικό χαρακτήρα. Ήταν αναθήματα, δηλαδή αφιερώματα σε ιερά ή αντικείμενα λατρείας σε σπίτια όπου υπήρχαν ιδιωτικά ιερά. Συμβόλιζαν τις ίδιες τις θεότητες ή τους λατρευτές, τους αναθέτες, ή ακόμη τις προσφορές των θνητών στους θεούς.

Επίσης τα ειδώλια είχαν ταφική χρήση. Τα βρίσκουμε σαν κτερίσματα στους τάφους, όπου άλλοτε έπαιζαν το ρόλο των θεοτήτων ψυχοπομπών, άλλοτε ήταν αγαπημένα αντικείμενα των νεκρών που τους συνόδευαν στον άλλο κόσμο, ανάλογα με τις εποχές και τις δοξασίες που επικρατούσαν.

Τα ειδώλια κατά τους πρώτους κυρίως χρόνους, είχαν συχνά ρόλο προφυλακτικό και αποτροπαϊκό. Αποτελούσαν φορείς μαγείας, είχαν σχέση με μαγικές ευχές για προστασία και ευημερία.

Κατασκευάζονταν επίσης και χρησιμοποιούνταν σαν παιχνίδια.

Από τους ελληνοιστικούς χρόνους τα ειδώλια απέκτησαν και ρόλο διακοσμητικό, καθώς στόλιζαν τα σπίτια των κατοίκων τους.

Τα ειδώλια λοιπόν μας πληροφορούν για τη θρησκεία, τις τελετουργικές πρακτικές, τα έθιμα, τις ανθρωπίνες δραστηριότητες ακόμα και για την καθημερινή ζωή, τη μόδα στα ενδύματα, στα κοσμήματα, στην κόμμωση. Τέλος αντανακλούν τον κόσμο ο οποίος περιέβαλλε τους ανθρώπους που έζησαν στον ελληνικό χώρο χιλιάδες χρόνια πριν από εμάς.

Πως κατασκευάζεται ένα ειδώλιο

Στην ειδωλοπλαστική, όπως είπαμε, χρησιμοποιούσαν λίθο, μάρμαρο, οστό, ξύλο, μέταλλα, αλλά συχνότερα χρησιμοποιούσαν πηλό. Στην αρχή τα ειδώλια ήταν άοπτα, δηλαδή ο πηλός δεν ήταν ψημένος στο φούρνο, αλλά απλά στεγνωμένος στον ήλιο. Στη συνέχεια τα έψηναν στο φούρνο όπως τα αγγεία.

Τα πρωτόγονα και πρώιμα ειδώλια πλαθόνταν στο χέρι, από ένα βύλω χύματος-πηλού και συνήθως ήταν συμπαγή. Υπήρχαν όμως και ειδώλια κενά εσωτερικά, όταν οι τεχνίτες έπλαθαν τις μορφές γύρω από ένα πυρήνα οργανικής προέλευσης (ξύλο), ο οποίος καταστρεφόταν με το ψήσιμο.

Από τον 7ο αι. π.Χ., για την κατασκευή των ειδωλίων χρησιμοποιούσαν μήτρες

(καλούπια). Οι τεχνίτες αφού επέλεγαν τον πηλό, τον κοσκινίζουν, τον άλεθαν και τον προετοιμάζαν για το πλάσιμο. Στη συνέχεια έπλαθαν με τα χέρια το αρχέτυπο, πάνω στο οποίο απέδιδαν τα βασικά στοιχεία, όπως το περίγραμμα των μορφών. Έπειτα έφτιαχναν τις μήτρες, οι οποίες ήταν συνήθως από πηλό. Πάνω στις μήτρες χάραζαν όλες τις λεπτομέρειες της μορφής και στη συνέχεια τις έψηναν σε ψηλές θερμοκρασίες, έτσι ώστε να είναι έτοιμες για την παραγωγή των ειδωλίων.

Συνήθως χρησιμοποιούσαν μία μόνο μήτρα για την κύρια όψη του ειδώλιου, ενώ η πίσω όψη έμενε ακατέργαστη ή διαμορφωνόταν στο χέρι. Άλλο είδος καλουπιού ήταν η διπλή μήτρα, με την οποία κατασκευάζαν σε δύο τμήματα το ειδώλιο και κατόπιν το συγκολλούσαν. Υπήρχαν επίσης και οι πολλαπλές μήτρες, που επέτρεπαν διάφορους συνδυασμούς, π.χ. ίδιος κορμός, άλλο κεφάλι, άλλα χέρια κ.λπ. Με αυτόν τον τρόπο οι κοροπλάστες κατόρθωναν να αυξήσουν και να ποικίλλουν την παραγωγή τους εύκολα και σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Για την κατασκευή των ειδωλίων άλειφαν πρώτα τη μήτρα με λάδι ή άλλη ουσία, για να μην κολλάει ο πηλός, και στη συνέχεια τοποθετούσαν μέσα στη μήτρα πηλό, στην αρχή αραιωμένο για να εισχωρήσει στα λεπτά σημεία και ύστερα πιο πυκνό. Άφηναν τον πηλό να στεγνώσει και στη συνέχεια κολλούσαν τα διαφορετικά τμήματα του ειδώλιου με λεπτό στρώμα αραιωμένου πηλού και μετά το έψηναν σε πολύ ψηλή θερμοκρασία 750°-950° C. Συνήθως τα ειδώλια είναι κοίλα εσωτερικά και στο πίσω μέρος υπάρχει μια οπή αερισμού, από την οποία έβγαιναν οι υδρατμοί του υγρού πηλού κατά το ψήσιμο και έτσι το ειδώλιο δεν έσπαγε.

Το βάψιμο των ειδωλίων, πριν ή μετά το ψήσιμο, είναι το τελευταίο στάδιο της κατασκευής τους. Οι κοροπλάστες, στην πρώτη περίπτωση άλειφαν με λευκό ή κόκκινο ή μαύρο επίχρισμα τα ειδώλια πριν το ψήσιμο τους. Διαφορετικά, αφού ψηνόταν το ειδώλιο και κρύωνε ο πηλός, άπλωναν στην επιφάνεια του ένα λευκό συνήθως επίχρισμα και μετά το ζωγράφιζαν. Τα χρώματα που χρησιμοποιούσαν ήταν η κόκκινη και η κίτρινη ώχρα, το πράσινο του μαλαχίτη, το μπλε του αζουρίτη, το άσπρο του ασβέστη, το μαύρο του κάρβουνου. Το χρυσό χρώμα πάνω στα ειδώλια ήταν ένα λεπτότατο φύλλο χρυσού, κολλημένο πάνω στον πηλό.

⇒ Στην προθήκη 105 του Μουσείου Κανελλοπούλου βλέπουμε δύο πήλινες μήτρες.

2018 Πήλινη μήτρα και εκμαγείο κεφαλής θεάς

1421 Πήλινη μήτρα και εκμαγείο προσώπου

⇒ 2018

⇒ 1421

1865 ⇐

⇨ 2511

⇨ 2325

2326 ⇐

Ο άνθρωπος, ήδη από την **παλαιολιθική εποχή**, δημιούργησε για τις λατρευτικές του κυρίως ανάγκες, πήλινα και λίθινα ειδώλια, που αναπαριστούσαν ανθρωπίνες φιγούρες και ζώακια.

Η ειδωλοπλαστική όμως παραμένει ένα από τα σπουδαιότερα επιτεύγματα της νεολιθικής εποχής.

Κατά τη **νεολιθική εποχή** (5000-3000 π.Χ.), τα ειδώλια απεικονίζουν τον άνθρωπο και το περιβάλλον του. Στην πλειονότητα τους είναι πήλινα, υπάρχουν όμως και λίθινα.

Τα ανθρωπόμορφα ειδώλια ήταν άλλοτε σχηματοποιημένα, άλλοτε φυσιοκρατικά, άλλοτε πάλι συνυπήρχαν η αφαιρετική και η ρεαλιστική τάση. Αναπαρήγαγαν κυρίως γυναικείες μορφές, όρθιες, καθιστές ή μισοξαπλωμένες. Λιγότερες ήταν οι ανδρικές μορφές και τα παιδιά. Συχνά οι ανθρωπίνες φιγούρες είχαν έντονα τονισμένα κάποια χαρακτηριστικά τους, άλλοτε έφεραν τα χέρια σε ορισμένα σημεία του σώματος τους δίνοντας έμφαση στα σημεία αυτά ή στις φυσικές τους λειτουργίες.

Εκτός από τα συνηθισμένα ειδώλια, απαντούν και μορφές που ασχολούνται με κάποια δραστηριότητα ή αναπαριστούν κάποια φυσική λειτουργία. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι έγκυοι γυναίκες, οι γυναίκες σε στάση τοκετού, οι κουροτρόφοι, οι εναγκαλισμένες μορφές κ.ά. Στο νεολιθικό ρεπερτόριο είναι γνωστά και ειδώλια ζώων, κυρίως εξημερωμένων, πτηνών και μικροσκοπικά ομοιώματα επίπλων και σκευών (θρόνοι, τραπέζια, τράπεζες προσφορών), ακόμη και σπιτιών και πλοιαρίων.

⇨ Στο Μουσείο Κανελλοπούλου βλέπουμε τέτοια παραδείγματα στην **προθήκη 51**.

2511	Πήλινο σκέφαλο ειδώλιο γυναίκας	Σχηματοποιημένο με τραπεζοσχημο σώμα
1865	Πήλινο σκέφαλο ειδώλιο γυναίκας	Φυσιοκρατικό, πληθωρικού τύπου
2325	Μολύβδινο ειδώλιο γυναίκας	Σχηματοποιημένο σταυρόσχημο
2326	Μολύβδινο ειδώλιο γυναίκας	Σχηματοποιημένο σταυρόσχημο

Κατά την **εποχή του Χαλκού** (3000-1100 π.Χ.) στον ελληνικό χώρο άνθισαν τρεις βασικοί πολιτισμοί

- ⇒ στις Κυκλάδες ο Κυκλαδικός πολιτισμός
- ⇒ στην Κρήτη ο Μινωικός πολιτισμός
- ⇒ στην Ηπειρωτική Ελλάδα ο Μυκηναϊκός πολιτισμός

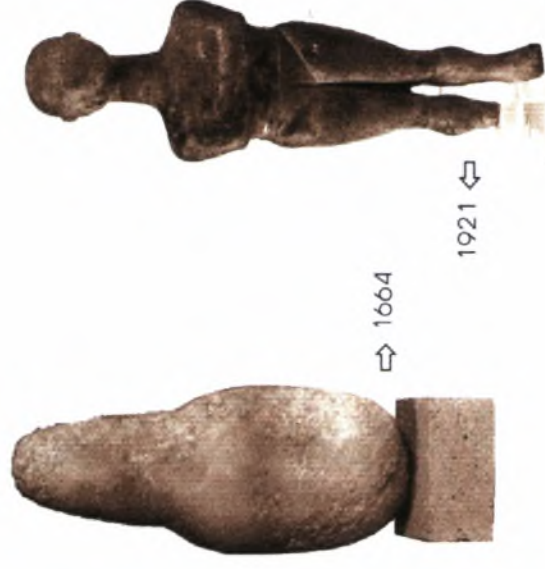
Στις **Κυκλάδες** κατά την εποχή του Χαλκού (3000-2200 π. Χ), οι καλλιτέχνες έφτιαχναν μικρά ανθρωπόμορφα ή ζωόμορφα ειδώλια από πηλό και πλαστικά, ζωόμορφα κατά κανόνα, αγγεία. Η τέχνη όμως που ακμάζει ιδιαίτερα και φτάνει σε βαθμό τελειότητας, είναι η ειδωλοπλαστική σε λίθο. Ξεκινώντας από τα πλακούντα θάλασσινά βότσαλα, πάνω στα οποία διαμορφώθηκαν με απλές εγχαράξεις τα πρώτα ανθρωπίνα χαρακτηριστικά, οι τεχνίτες πέρασαν στα σχηματοποιημένα βιολοσχημα ειδώλια.

Η προσθήκη ανατομικών λεπτομερειών οδήγησε στα ειδώλια τα λεγόμενα του τύπου Πλαστήρα (από την ομώνυμη τοποθεσία στην Πάρο), που χαρακτηρίζονται κυρίως για τη φυσιοκρατική απόδοση των μορφών. Ακολουθούν τα ειδώλια του προκανονικού τύπου με τις στρογγυλεμένες μορφές, το κυρτό προς τα πίσω μέτωπο, τους αναδιπλωμένους βραχίονες και τα οριζόντια πέλματα και στη συνέχεια τα ειδώλια τα λεγόμενα του κανονικού τύπου. Τα τελευταία χαρακτηρίζονται από την αυστηρή μετωπικότητα, το λυρόσχημο ή τριγωνικό κεφάλι, τα λοξά πέλματα και τους αναδιπλωμένους βραχίονες με τον αριστερό πήχυ πάντα πάνω στο δεξί. Παράλληλα με τους παραπάνω τύπους, δημιουργήθηκαν και παραλλαγές, που οφείλονταν σε ιδιαίτερες τοπικών εργαστηρίων και μονομνημένων καλλιτεχνών.

Τα μαρμάρινα ειδώλια από τα νησιά, λιγότερο ή περισσότερο αφαιρετικά, παρίσταναν γυναίκες ή ανδρικές μορφές. Υπάρχουν βέβαια και ειδώλια πιο σύνθετα, όπως ειδώλια μουσικών: οι καθιστοί αρπιστές, οι όρθιοι αυλητές και οι συριγκτές, καθώς και συμπλέγματα μορφών. Ήταν λατρευτικά αντικείμενα, αφιερώματα σε ιερά και επίσης ταφικά κτερίσματα, κάτι σαν συνοδοί των νεκρών στον άλλο κόσμο.

⇒ Στο Μουσείο Κανελλοπούλου στην **προθήκη 50**, μια σειρά ειδωλίων δείχνουν την αισθητική αντίληψη που επικρατούσε εκείνη την εποχή για την ανθρωπίνη μορφή. Χαρακτηριστική είναι η επιπεδότητα των μορφών και ο τρόπος απόδοσης των λεπτομερειών.

1664	Λιθινο ειδώλιο γυναίκας	Βιολοσχημο
1921	Λιθινο ειδώλιο γυναίκας	Προκανονικό
2051	Λιθινο ειδώλιο γυναίκας	Κανονικό
1927	Λιθινο ειδώλιο γυναίκας	Κανονικό

Στη **Μινωική Κρήτη** (2800-1400 π. Χ.), γνωρίζει ιδιαίτερη άνθηση η μικρογλυπτική σε διάφορα υλικά, όπως το αλάβαστρο, η φαγεντιανή, ο ίασπις, ο στεατίτης, το ελεφαντόδοντο κ.ά. Πολυάριθμα ειδώλια υψηλής τέχνης και πλαστικά διαμορφωμένα σκεύη που αναπαριστούν θεότητες και θέματα από το ζωικό βασίλειο, έχουν σωθεί ως τις μέρες μας.

Η Μινωική ηηλοπλαστική, αν και δεν συναγωνίζεται την μικρογλυπτική, χαρακτηρίζεται από ζωντάνια, ποιότητα και ρυθμό.

Τα ειδώλια που γνωρίζουμε αναπαριστούν συχνά κάποια γυναικεία θεότητα της φύσης ή έναν ανδρικό γονιμοποιό θεό, πολεμιστές, ιερείς και ευσεβείς προσκυνητές.

⇒ Χαρακτηριστικά είναι τα δύο πήλινα ειδώλια του Μουσείου Κανελλοπούλου που βρίσκονται στην **προθήκη 49**.

1733 Πήλινη γυναικεία μορφή με χαρακτηριστικό κωδωνόσχημο ένδυμα

2071 Πήλινη ανδρική μορφή που φορά το ζώμα, χαρακτηριστικό μινωικό ένδυμα

⇒ Στην ίδια προθήκη παρουσιάζεται μία μεγάλη ποικιλία ζωόμορφων ειδωλίων, άλλοτε αυτοτελών και άλλοτε προσαρτημένων σε σκεύη.

1531 Πήλινο ειδώλιο ζώου

1520 Πήλινο ειδώλιο ζώου

1521 Πήλινο κεφάλι αγελάδας, που διακοσμούσε κάποιο πήθο

1076 Πήλινο κεφάλι βοδιού, που διακοσμούσε κάποιο πήθο

Τα ειδώλια που έχουν σωθεί ως τις μέρες μας, προέρχονται κυρίως από ανακτορικά, οικιακά και υπαίθρια ιερά καθώς και ιερά κορυφής. Ήταν αφιερώματα των πιστών, στις θεότητες που λατρεύονταν στα ιερά αυτά.

⇒ 1733

2071 ⇐

1520 ⇐

1076 ⇐

Η Μυκηναϊκή τέχνη αποτελεί συνέχεια της Μινωικής, πολύ γρήγορα όμως χειραφετείται και αποκτά καθαρά δικά της χαρακτηριστικά.

Τα πήλινα ειδώλια της **Μυκηναϊκής εποχής** (1600-1100 π.Χ.) στην αρχή ήταν περισσότερο νατουραλιστικά, όπως τα λατρευτικά ειδώλια που βρέθηκαν στα βρησκευτικής χρήσης κτίρια των Μυκηνών και της Τίρυνθας. Στη συνέχεια κυριαρχούν τα ειδώλια τα λεγόμενα του τύπου Φ και του τύπου Ψ. Ήταν σχηματοποιημένα, με πτηνόμορφα πρόσωπα και πυκνή χρωματική επιζωγράφιση. Είναι ειδώλια γυναικών, που σιμελετητές ερμηνεύουν σαν θεότητες - προστάτριες των ζωντανών και των νεκρών ή σαν αναθέτριες, λατρεύτριες, θρηνηδούς και παιδικές τροφούς. Πολλά από αυτά τα ειδώλια βρέθηκαν σε τάφους. Πολυάριθμα είναι επίσης τα ειδώλια ζώων και πουλιών.

⇨ Στην **προθήκη 49** του Μουσείου Κανελλοπούλου έχουμε δύο παραδείγματα τέτοιων ειδωλίων.

1780 Πήλινο ειδώλιο γυναικας τύπου Φ

1781 Πήλινο ειδώλιο γυναικας τύπου Ψ

Μυκηναϊκή εποχή

⇨ 1780

1781 ⇨

⇨ 1816

⇨ 1774

1765 ⇨

1777 ⇨

Η τέχνη της **Γεωμετρικής εποχής** (1000-700 π.Χ.) χαρακτηρίζεται από έντονη γεωμετρική διάθεση.

Τα ειδώλια της Γεωμετρικής εποχής, φτιαγμένα από χαλκό ή πήλο, χαρακτηρίζονται από τις γεωμετρικά αποδοσμένες μορφές, χωρίς ουσιαστικά την τρίτη διάσταση.

Οι μορφές είναι ψηλόγυνες και χωρίς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, εκτός από το φύλο και τη μύτη που συχνά δηλώνονται. Υπερτερούν οι παραστάσεις ανδρών, κυρίως πολεμιστών, ή ανδρών με ίππους. Λιγότερα είναι τα ειδώλια των γυναικών. Σχυνά παρουσιάζονται ειδώλια ζώων, ίππων, βοοειδών, και πτηνών, αλλά και συμπλεγμάτων μορφών.

Αυτή την εποχή ιδιαίτερα δημοφιλή είναι τα μικροσκοπικά ειδώλια από χαλκό, αναστήματα (αφιερώματα) σε ιερά.

⇨ Στις **προθήκες 46, 47, 48** βλέπετε διάφορα ειδώλια από πήλο και χαλκό αυτής της εποχής.

1816	πρ. 47	Πήλινο ειδώλιο πολεμιστή σε άρμα από την Αττική
1774	πρ. 47	Πήλινο ειδώλιο ίππου από την Αττική
1765	πρ. 46	Πήλινο ειδώλιο αυλητή από την Κύπρο
1777	πρ. 46	Πήλινο ειδώλιο ίππου από την Κύπρο

Τα μικρά χάλκινα ειδώλια ανδρών, ίππων, αιγοειδών και πτηνών της προθήκης 48 προέρχονται από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.

Η κοροπλαστική της **αρχαϊκής εποχής** (7ος-όςος αι. π.Χ.) δείχνει καλύτερα από κάθε άλλη εποχή την εξέλιξη της τέχνης αυτής. Αρχικά είναι έντονα επηρεασμένη από τη γεωμετρική τεχντροπία, στη συνέχεια όμως εξελίσσεται στις πλούσιες φυσιοκρατικές παραστάσεις θεοτήτων, ανθρώπων και ζώων.

Κύριος προορισμός των ειδωλίων ήταν η ανάθεση τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα αρχαϊκά, όπως και στα κλασικά χρόνια, τα ανδρικά ειδώλια ήταν λιγότερα των γυναικείων. Φαίνεται ότι τα αναθήματα σχετίζονται κυρίως με το φύλο των λατρεόμενων θεοτήτων. Συχνά ειδώλια συνοδεύαν τους νεκρούς στους τάφους τους, αποκτώντας έτσι και μεταθανάτια σημασία.

Την εποχή αυτή στον ελληνικό χώρο αναπτύσσονται μεγάλα κέντρα παραγωγής πήλινων ειδωλίων, τα οποία παρουσιάζουν εκτός των άλλων και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

ΑΤΤΙΚΗ: Τα εργαστήρια κοροπλαστικής της Αθήνας και γενικότερα της Αττικής την εποχή αυτή, διακρίνονται για την εξαιρετική ποιότητα και την υψηλή τεχνική, καθώς και την κομψότητα και καλαισθησία των έργων τους. Τα ειδώλια, κυρίως γυναικεία, αναπαριστούν μια ένθρονη θεά με τα χέρια συνήθως ακουμπισμένα πάνω στα γόνατα (στην Ακρόπολη, προφανώς τη θεά Αθηνά). Επίσης διαμορφώνεται ένας τύπος ειδωλίου που μιμείται τον αγαλματικό τύπο κόρης με ιωνικό ένδυμα. Οι κόρες παριστάνονται όρθιες, πατούν πάνω σε τετραπλευρές πλίνθους και κρατούν προσφορές στα χέρια. Τα ειδώλια αυτά παριστάνουν ίσως τις ίδιες τις αναθέτριες.

Τα αττικά εργαστήρια κατασκεύαζαν επίσης πήλινες γυναικείες προτομές μικρών διαστάσεων που ίσως παριστάνουν θεότητες. Από τις μικρές οπές που διατηρούν στο πάνω μέρος, φαίνεται ότι κρέμονταν στους τοίχους των ιερών.

Όλες οι μορφές χαρακτηρίζονται από ένα ελαφρό χαμόγελο, το «αρχαϊκό μειδίαμα», γνωστό ιδιαίτερα από τη μεγάλη πλαστική και αυστηρή μετωπικότητα και συμμετρία.

⇨ Παρατηρήστε την **προθήκη 72**.

1922 Πήλινο ειδώλιο καθιστής σε θρόνο θεάς

1935 Πήλινο ειδώλιο καθιστής σε θρόνο θεάς

1715 Πήλινο ειδώλιο όρθιας κόρης

133 Πήλινη προτομή γυναικας

1738 Πήλινη προτομή γυναικας.

1738 ⇐

⇨ 1922

1935 ⇐

1715 ⇐

ΒΟΙΩΤΙΑ: Η βοιωτική πλαστική της αρχαϊκής εποχής καθρεφτίζει τον αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής. Οι γυναικείες μορφές είναι ακόμη αρκετά πρωτόγονες και ιδιόμορφες και απεικονίζουν ίσως θεότητες. Κατά τον 7ο αι. π.Χ., είναι σανιδόμορφες, έχουν σχηματοποιημένα κεφαλάκια με μακρύ λαιμό, ιδιαίτερα τα παλαιότερα, πελώρια μύτη και ζωγραφιστά μάτια. Στην ιδιόμορφη κόμμωση, με μία μπούκλα σαν έλικα πάνω από το μέτωπο, και στον πόλο που φορούν στο κεφάλι, οφείλεται η ονομασία «παπάδες» που τους έδωσαν παλαιότερα οι μελετητές. Τα ειδώλια αυτά είναι πλούσια διακοσμημένα με ευθείες, κυματιστές και θλαστές γραμμές, κουκκίδες, κύκλους και άλλα γραπτά κοσμήματα.

Τον 6ο αι. π.Χ. τα σώματα παραμένουν σανιδόμορφα, αλλά τα πρόσωπα γίνονται πιο φυσιοκρατικά και κομψά. Στις περισσότερες περιπτώσεις το σώμα είναι χειροποίητο και το κεφάλι κατασκευάζεται με μήτρα.

Εκτός από τις γυναικείες μορφές, συνηθέστατα είναι τα ειδώλια ιππέων, ιππων και άλλων ζώων και πτηνών.

⇨ Στις **προθήκες 63, 65 και 67** του Μουσείου Κανελλοπούλου είναι εκτεθειμένα παλυάριθμα αντιπροσωπευτικά ειδώλια της αρχαϊκής βοιωτικής κοροπλαστικής.

- 1984 πρ. 63 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο όρθιας γυναικείας μορφής
- 1987 πρ. 63 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο όρθιας γυναικείας μορφής
- 2133 πρ. 63 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο ενθρονής γυναικείας μορφής
- 1845 πρ. 65 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο όρθιας γυναικείας μορφής
- 1849 πρ. 65 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο όρθιας γυναικείας μορφής
- 1848 πρ. 65 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο ενθρονής γυναικείας μορφής
- 1790 πρ. 65 Πήλινο ειδώλιο ιππέα
- 1755 πρ. 65 Πήλινο ειδώλιο ιππού
- 1809 πρ. 67 Πήλινο ειδώλιο πιθήκου με το μωρό του

1987 ⇨

1984 ⇨

⇨ 1849

2133 ⇨

⇨ 1790

⇨ 1755

ΚΡΗΤΗ: Στην Κρήτη τον 7ο αι. π. Χ. γεννήθηκε ο Δαιδαλικός ρυθμός στην τέχνη. Τυπικά γνωρίσματα της δαιδαλικής κοροπλαστικής, είναι η οργάνωση της μορφής με βάση τον κατακόρυφο και οριζόντιο άξονα, η βελτίωση των αναλογιών του σώματος, το σχήμα του προσώπου, αρχικά τριγωνικό και ύστερα λυρόσχημο και βέβαια η κόμη, η λεγόμενη «οροφωτή φενάκη», που θυμίζει έντονα τα αρχαία Αιγυπτιακά αγάλματα.

Συννά οι μορφές στην κεφαλή φορούν πόλο. Επικρατούν οι γυναικείες μορφές, αλλά εμφανίζονται και ανδρικές και δαιμονικές, φανταστικές μορφές, όπως σφιγγες και γρυπασοί που έρχονται από την Ανατολή.

⇒ Στην προθήκη 58 του Μουσείου Κανελλοπούλου έχουμε τέτοια παραδείγματα.

1841 Πήλινο ειδώλιο γυναικας

888 Κεφαλή πήλινου ειδώλιου

2105 Πήλινο πλακίδιο με πτερωτή γυναικεία μορφή.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ: Τα πήλινα ειδώλια που έφτιαχναν οι Κορίνθιοι κοροπλάστες, χαρακτηρίζονται από έντονο συντηρητισμό και γεωμετρική διάθεση. Έχουν σώματα σαν σανίδες ή κορμούς δένδρων, σχηματικά αποδοσμένα κεφαλάκια και μικρά χεράκια. Εγχαράξεις ή πρόσθετες πλαστικές ταινίες αποδίδουν τις λεπτομέρειες όπως π.χ. τα κοσμήματα. Οι μορφές είναι όρθιες ή καθιστές σε θρόνο. Αναπαριστούν θεότητες ή γυναικείες που προσφέρουν τα δώρα τους στους Θεούς. Εκτός από τις ανθρωπίνες μορφές έχουμε και μικρά ειδώλια ζώων.

⇒ Στην προθήκη 56, έχουμε μια σειρά πήλινων σανιδόμορφων γυναικείων ειδώλιων, καθώς και μια σειρά πήλινων ειδώλιων ζώων, που χρησιμοποιούν ίσως σαν παιχνίδια.

2022 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο καθιστής σε θρόνο γυναικας

1803 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο γυναικας

1832 Πήλινο σανιδόμορφο ειδώλιο γυναικας

2058 Πήλινο ειδώλιο κριού

2057 Πήλινο ειδώλιο λαγού

2056 Πήλινο ειδώλιο κριού

2105 ⇐

⇐ 1803

1832 ⇐

2057 ⇐

Κλασική εποχή

⇨ 1382

1383 ⇨

⇨ 1951

⇨ 1381

2076 ⇨

Η κοροπλαστική των **κλασικών χρόνων** (5ος - 4ος αι. π.Χ.) εξελίσσεται σε αληθινή τέχνη ακολουθώντας τη μεγάλη πλαστική. Θεοί και ήρωες, κοινοί θνητοί, ηθοποιοί και αθλητές, αναπαριστανται σε μικρογραφία, σε μια θαυμαστή ποικιλία και με εξαιρετική ζωντάνια και ρεαλισμό.

Αξίζει να σταθούμε για λίγο στην **Αθηναϊκή** κοροπλαστική των αρχών της κλασικής εποχής (480-430 π.Χ.), όταν παρουσιάζεται στην τέχνη ο λεγόμενος αυστηρός ρυθμός. Οι ανθρωπίνες μορφές ξεφεύγουν από την αυστηρή μετωπικότητα της αρχαϊκής εποχής, αποκτούν κίνηση με την ελαφρά προβολή του ενός ποδιού. Το αρχαϊκό μείδιμα εξαφανίζεται και μια σοβαρότητα και εσωτερικότητα χαρακτηρίζει τα καλοφτιαγμένα πρόσωπα.

⇨ Στην **προθήκη 84** βλέπετε κάποια παραδείγματα.

1382 Πήλινο ειδώλιο όρθιας γυναικείας μορφής

1383 Πήλινο ειδώλιο όρθιας γυναικείας μορφής

1951 Πήλινο ειδώλιο γυναικας που κρατά ζώακι, ίσως Άρτεμις

Στα τέλη του 4ου αι. π.Χ. στην κοροπλαστική τέχνη, εμφανίζεται ένα νέο ρεύμα, που οφείλεται σε μια στροφή που παρατηρείται στο αρχαίο θέατρο, με τη γέννηση της Νέας Κωμωδίας. Η Νέα Κωμωδία, με κύριο εκπρόσωπό της τον Μέγανδρο, δεν σατιρίζει μόνο πρόσωπα, αλλά κυρίως ανθρωπινους χαρακτήρες, σαν αυτούς που βλέπουμε φιλοτεχνημένους σε πηλό στην προθήκη 99. Τα ειδώλια αυτά έδιναν χαρά στα σπίτια που διακοσμούσαν. Η παραγωγή τους συνεχίζεται κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους.

⇨ **Προθήκη 99.**

2024 Πήλινο ειδώλιο γριάς

2076 Πήλινο ειδώλιο τροφού

1381 Πήλινο ειδώλιο σειληνόμορφου γέρου με αμφορέα

1958 Πήλινο ειδώλιο δύσμορφου γέρου

Της ίδιας εποχής είναι τα πήλινα ειδώλια και οι προτομές από τη **Βοιωτία** στην προθήκη 90. Συγκρίνοντας τα με τα Αθηναϊκά, βλέπουμε ότι η τέχνη των Βοιωτών στην αρχή παραμένει ακόμη επαρχιακή, βαριά, αδέξια, στη συνέχεια όμως εξελίσσεται ακολουθώντας την Αθηναϊκή.

Τα βοιωτικά ειδώλια αυτής της εποχής, αναπαριστούν συνήθως γυναικείες μορφές, με μια ιδιόμορφη, περιτεχνη και βαριά κόμμωση, και νεαρούς άνδρες συχνά ημιγυμνούς, που κρατούν ένα μικρό ζώο στα χέρια. Κάποια από αυτά τα ανδρικά ειδώλια έχουν επίσης ιδιόμορφη κόμμωση.

Οι πήλινες προτομές της κλασικής εποχής είναι μεγαλύτερων διαστάσεων από αυτές των αρχαϊκών χρόνων και έχουν επίσης αναθηματικό χαρακτήρα. Στις προτομές αυτές συχνά παριστάνεται, εκτός από το κεφάλι και το πάνω μέρος του σώματος των μορφών. Ενίοτε κρατούν κάποιο αντικείμενο, σύμβολο της θεότητας την οποία αναπαριστούν.

⇨ Προθήκη 90

- 1693 Πήλινη προτομή γυναικείας θεότητας
- 2098 Πήλινη προτομή γυναικείας θεότητας
- 2107 Πήλινη προτομή γυναικείας θεότητας
- 1445 Πήλινη προτομή Αθηνάς
- 1659 Πήλινο ειδώλιο γυναικείας μορφής
- 1661 Πήλινο ειδώλιο ανδρικής μορφής

⇨ Πάνω από την προθήκη 90

- 2148 Πήλινη προτομή Διονύσου

2148 ⇨

⇨ 1659

1661 ⇨

1445 ⇨

1767

1947

1684

⇨ 1708

1257

1256

1498

Η κοροπλαστική της **ελληνιστικής εποχής** (τέλος 4ου αι. - 1ο αι. π.Χ.) δημιουργεί εξαιρετα έργα τέχνης, που αντιγράφουν τη μεγάλη πλαστική.

Το θεματολόγιο των κοροπλαστών διευρύνεται και πλουτίζεται. Παράλληλα με τις απεικονίσεις διαφόρων θεοτήτων και ηρώων, πολυάριθμα θέματα αντλούνται από την καθημερινή ζωή. Συχνά οι ανθρωπίνοι χαρακτηριστές παρουσιάζονται με τα ατομικά χαρακτηριστικά τους. Οι παραστάσεις ερώτων, ηθοποιών, μουσικών και γενικότερα ποικίλων ανδρικών μορφών συναγωνίζονται σε αριθμό και ποικιλία τις γυναικείες.

Εργαστήρια κοροπλαστικής αναπτύσσονται σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο, τόσο στην Ηπειρωτική Ελλάδα, όσο και στα νησιά και τα παράλια της Μ. Ασίας. Τα μικρά τοπικά εργαστήρια συνήθως επηρεάζονται από τις δημιουργίες και τις τάσεις των μεγάλων παραγωγικών κέντρων κοροπλαστικής.

Από τα πιο δημοφιλή κέντρα κοροπλαστικής αναφέρουμε τη Μύρινα στη Μ. Ασία και την Τανάγρα στον Ελληνικό χώρο. Τα προϊόντα των εργαστηρίων της βοιωτικής αυτής κωμόπολης, είναι οι γνωστές Ταναγραίες. Η προέλευση τους αποδίδεται στα αθηναϊκά εργαστήρια κοροπλαστικής. Προκειται για γυναικεία κυρίως ειδώλια σε πολυάριθμες ποζες, στάσεις γεμάτες χάρη, η ανεξάντλητη ποικιλία των οποίων ξαφνιάζει ευχάριστα, καθώς συνδυάζεται με την απaráμιλλη ομορφιά και κομψότητα των μορφών.

⇨ Στην **προθήκη 105** έχουμε μια πλούσια σειρά Ταναγραίων.

1708

Πήλινο ειδώλιο καθιστής γυναικείας μορφής με λυρα

1684

Πήλινο ειδώλιο Ταναγραίας

1256

Πήλινο ειδώλιο Ταναγραίας

1257

Πήλινο ειδώλιο Ταναγραίας

1947

Πήλινο ειδώλιο Ταναγραίας

1767

Πήλινο ειδώλιο Ταναγραίας

1498

Πήλινο ειδώλιο Ταναγραίας

Στα **ρωμαϊκά χρόνια** (1ος αι. π.Χ. - 2ος αι. μ.Χ.) τα γούστα αλλάζουν και τα πήλινα ειδώλια χάνουν τη χάρη και την ομορφιά τους. Στην αρχή συνεχίζεται η ελληνιστική παράδοση. Οι παλαιοί τύποι διατηρούνται, αλλά προστίθενται και νέοι, καθαρά ρωμαϊκοί. Στη συνέχεια οι μορφές που παράγονται είναι πιο μεγαλόσωμες, χονδροκομμένες, συχνά αδέξιες ή ωμά ρεαλιστικές και ακόμη με γελοιογραφική «γκροτέσκ» διάθεση φτιαγμένες. Κατά την ύστερη αρχαιότητα παράγονται απλουστευμένοι έως απλοϊκοί τύποι. Από τον 4ο αι. μ. Χ. η επικράτηση του Χριστιανισμού έχει σαν αποτέλεσμα την εξαφάνιση πολλών τύπων. Τα περισσότερα πήλινα ειδώλια την εποχή αυτή χρησιμοποιούν σαν παιχνίδια.

Κατά την ρωμαϊκή εποχή οι κοροπλάστες δημιουργούν μια νέα κατηγορία, τους πλαστικούς λύχνους, δηλαδή πήλινους λύχνους σε σχήμα ειδωλίων.

Μέσα στο τεράστιο Ρωμαϊκό κράτος η Ελληνική κοινωμία και κατά συνέπεια όλες οι μορφές τέχνης δέχονται επιρροές από την Αίγυπτο, τη Μ. Ασία, τη Συρία-Παλαιστίνη, αλλά και τη Σικελία, την Ιταλία και την υπόλοιπη αυτοκρατορία.

Η κοροπλαστική για άλλη μια φορά μας πληροφορεί για τις διαφορετικές λατρείες, το πνεύμα που επικρατεί στην τέχνη και τις συνήθειες της εποχής.

⇒ Προθήκη 102

- 1492 Πήλινο ειδώλιο Ηρακλή
- 2103 Πήλινο ειδώλιο ρωπογραφικής ανδρικής μορφής
- 513 Πήλινο ειδώλιο γυναικείας μορφής
- 1561 Πήλινο ειδώλιο κοριτσιού πάνω σε κύκνο
- 1255 Πήλινο ειδώλιο έρωτα
- 1356 Πήλινο ειδώλιο γυναικείας μορφής

Ρωμαϊκή εποχή

1492 ⇐

⇒ 2103

1255 ⇐

παράρτημα 3: Ερωτηματολόγιο για τους μαθητές αμέσως μετά από την έξοδο τους από το Μουσείο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Σχολική Τάξη _____ Σχολείο _____
Φύλο: Αγόρι Κορίτσι

1) Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησες αφορούσε την εξέλιξη των ειδώλιων κατά την αρχαιότητα. Τι άλλη λέξη θα μπορούσες να δώσεις για να χαρακτηρίσεις το ειδώλιο;

2) Σε παρακαλώ βάλε όπου συμφωνείς

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
➤ Έμαθα πολλά νέα πράγματα σήμερα για τα ειδώλια.	☐	☐	☐
➤ Αυτά που είδα, άκουσα και έκανα στο μουσείο σήμερα μου θύμισαν ένα μάθημα για την αρχαία τέχνη που κάναμε στο σχολείο	☐	☐	☐
➤ Αυτά που έμαθα σήμερα με βοήθησαν να καταλάβω καλύτερα το μάθημα ιστορίας που είχα κάνει.	☐	☐	☐

3) Σήμερα στο μουσείο μου άρεσε:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
➤ Που έμαθα κάτι που δεν ήξερα για τα ειδώλια	☐	☐	☐
➤ Που ασχολήθηκα με διάφορες δραστηριότητες	☐	☐	☐
➤ Που είδα πολλά ειδώλια	☐	☐	☐
➤ Που έπαιξα το παιχνίδι του αρχαιολόγου	☐	☐	☐
➤ Η ζωγραφιά που έκανα στο μουσείο	☐	☐	☐
➤ Που ήμουν με τους συμμαθητές μου σ' ένα χώρο έξω από το σχολείο	☐	☐	☐

4) Καταλάβατε τον πίνακα του ιστοριογράμματος

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, πώς; _____

Αν ΟΧΙ, γιατί; _____

5)α. Γνώριζες κάποια πράγματα για τα ειδώλια πριν έρθεις στο μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι τι, γνώριζες; _____

β. Τι σε εντυπωσίασε πιο πολύ γύρω από τα
ειδώλια; _____

6) Ποιες από τις δραστηριότητες που έκανες στο βιβλιαράκι που σου δόθηκε
από το μουσείο σου άρεσαν πιο πολύ;

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΥΤΕ ΝΑΙ ΟΥΤΕ ΟΧΙ
➤ Η σχεδίαση των ειδωλίων	☐	☐	☐
➤ Η αναζήτηση των πραγματικών ειδωλίων που είδες στις φωτογραφίες	☐	☐	☐
➤ Η αναπαράσταση της στάσης των ειδώλων από εσένα και τους συμμαθητές σου	☐	☐	☐
➤ Τα σταυρόλεξα	☐	☐	☐
➤ Οι ακροστοιχίσεις	☐	☐	☐
➤ Η δημιουργία δικής σου Φανταστικής ιστορίας	☐	☐	☐
➤ Το παιχνίδι του αρχαιολόγου	☐	☐	☐

Σε δυσκόλεψε κάτι από τα παραπάνω;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν Ναι ποιες δραστηριότητες σε
δυσκόλεψαν; _____

7) Σε παρακαλώ βάλε όπου συμφωνείς

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
➤ Η επίσκεψη σήμερα εδώ στο μουσείο με παρακινεί να μάθω και άλλα πράγματα για τα αρχαία αντικείμενα.	☐	☐	☐
➤ Η συμμετοχή μου σε αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα τα ειδώλια, με κάνει να θέλω να παρακολουθήσω και άλλα τέτοια προγράμματα	☐	☐	☐

8) Σε ενόχλησε τίποτα από τα παρακάτω σήμερα στην επίσκεψή σου;

Βάλε όπου νομίζεις

- Ψηλές βιτρίνες όπου
δεν έβλεπα καλά
- Κούραση
- Πείνα
- Δίψα
- Μυρωδιές
- Περπάτημα μέχρι το μουσείο.

- Η θερμοκρασία μέσα στο μουσείο (π.χ. ζέστη, κρύο)
- Κάτι άλλο _____

9) Ποιο ειδώλιο σου άρεσε πιο πολύ και γιατί;

10) Άκουσες σήμερα κάτι που σου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι,

τι; _____

11) Νομίζεις ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να γίνει πιο καλό;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, με ποιο τρόπο, έχεις κάτι να προτείνεις;

12) Θα ήθελες να ξανάρθεις στο μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Με ποιους θα ήθελες να έρθεις;

Γονείς

Συμμαθητές

Φίλους

Συγγενείς

13) Έχεις πάει ξανά σε μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, θυμάσαι σε

ποιο; _____

Αν ναι, ποιος σε συνόδευε;

Δάσκαλος

Γονιός

Άλλο μέλος της οικογένειας

Φίλοι

Άλλοι (διευκρίνισε)

14) Με τι ασχολείσαι στον ελεύθερό σου χρόνο; Ποιες είναι οι δραστηριότητες που προτιμάς;

Διάβασμα λογοτεχνικών βιβλίων

Μουσική

Αθλητισμός

Κόμικς

Τηλεόραση	☐	Κινηματογράφος	☐
Παιχνίδια	☐	Θέατρο	☐
Ηλεκτρονικά παιχνίδια	☐	Ζωγραφική	☐
Άλλο	<hr/>		

Σ' ευχαριστώ πολύ. Η βοήθεια σου ήταν πολύτιμη για την εργασία μου αλλά και για το Μουσείο!!!!!!!

παράρτημα 4: Ερωτηματολόγιο για τους μαθητές μετά από ένα μήνα από την επίσκεψή τους στο Μουσείο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Σχολική Τάξη _____ Σχολείο _____
Φύλο: Αγόρι Κορίτσι

Α' ΕΠΙΠΕΔΟ

Ερωτήσεις για την εμπειρία στο μουσείο μετά από καιρό

1) Τι θυμάσαι από εκείνη τη μέρα της επίσκεψης στο μουσείο; _____

Β' ΕΠΙΠΕΔΟ

1. Πόσο διέφερε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησες από το μάθημα ιστορίας που κάνετε στο σχολείο; _____

2) Αν περνούσες σήμερα τυχαία έξω από το μουσείο, θα έμπαινες μέσα ;

Αν ναι, τι θα επιδίωκεις να

κάνεις; _____

Αν όχι, για ποίους πιθανούς λόγους δε θα επισκεπτόσουν το μουσείο για μία ακόμη

φορά; _____

3) Επεξεργάστηκες ξανά το βιβλίο που σου δόθηκε από το μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, σε βοήθησε να καταλάβεις πιο καλά το περιεχόμενο του προγράμματος; _____

4) Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησες αφορούσε την εξέλιξη των ειδώλιων κατά την αρχαιότητα. Τι άλλη λέξη θα μπορούσες να δώσεις για να χαρακτηρίσεις το ειδώλιο;

5) Στο μουσείο μου άρεσε:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
➤ Που έμαθα κάτι που δεν ήξερα για τα ειδώλια	☐	☐	☐
➤ Που ασχολήθηκα με διάφορες δραστηριότητες	☐	☐	☐
➤ Που είδα πολλά ειδώλια	☐	☐	☐
➤ Που έπαιξα το παιχνίδι του αρχαιολόγου	☐	☐	☐
➤ Η ζωγραφιά που έκανα στο μουσείο	☐	☐	☐
➤ Που ήμουν με τους συμμαθητές μου σ' ένα χώρο έξω από το σχολείο	☐	☐	☐

6) Σε παρακαλώ βάλε όπου συμφωνείς

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
➤ Η επίσκεψη σήμερα εδώ στο μουσείο με παρακινεί να μάθω και άλλα πράγματα για τα αρχαία αντικείμενα.	☐	☐	☐
➤ Η συμμετοχή μου σε αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα τα ειδώλια, με κάνει να θέλω να παρακολουθήσω και άλλα τέτοια προγράμματα	☐	☐	☐

7) Νομίζεις ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να γίνει πιο καλό;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, με ποιο τρόπο, έχεις κάτι να προτείνεις;

Γ' ΕΠΙΠΕΔΟ

1) Σε παρακαλώ βάλε όπου συμφωνείς

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
➤ Έμαθα πολλά νέα πράγματα για τα ειδώλια.	☐	☐	☐
➤ Αυτά που είδα, άκουσα και έκανα στο μουσείο μου θύμισαν ένα μάθημα για την αρχαία τέχνη που κάναμε στο σχολείο	☐	☐	☐
➤ Αυτά που έμαθα με βοήθησαν			

να καταλάβω καλύτερα το μάθημα ιστορίας που είχα κάνει.

2)α. Γνώριζες κάποια πράγματα για τα ειδώλια πριν έρθεις στο μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι τι, γνώριζες;

β. Τι σε εντυπωσίασε πιο πολύ γύρω από τα ειδώλια;

3)Ποιο ειδώλιο σου άρεσε πιο πολύ και γιατί;

4)Καταλάβατε τον πίνακα του ιστοριογράμματος

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, πώς;

Αν ΟΧΙ, γιατί;

5)Ποιες από τις δραστηριότητες που έκανες στο βιβλιαράκι που σου δόθηκε από το μουσείο σου άρεσαν πιο πολύ;

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΥΤΕ ΝΑΙ ΟΥΤΕ ΟΧΙ
➤ Η σχεδίαση των ειδωλίων	☐	☐	☐
➤ Η αναζήτηση των πραγματικών ειδωλίων που είδες στις φωτογραφίες	☐	☐	☐
➤ Η αναπαράσταση της στάσης των ειδώλων από εσένα και τους συμμαθητές σου	☐	☐	☐
➤ Τα σταυρόλεξα	☐	☐	☐
➤ Οι ακροστοιχίσεις	☐	☐	☐
➤ Η δημιουργία δικής σου Φανταστικής ιστορίας	☐	☐	☐
➤ Το παιχνίδι του αρχαιολόγου	☐	☐	☐

Σε δυσκόλεψε κάτι από τα παραπάνω;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν Ναι ποιες δραστηριότητες σε δυσκόλεψαν;

Σ' ευχαριστώ πολύ. Η βοήθεια σου ήταν πολύτιμη για την εργασία μου αλλά και για το Μουσείο!!!!!!!

παράρτημα 5: Ερωτηματολόγιο για τον εκπαιδευτικό αμέσως μετά την έξοδο από το Μουσείο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ(αμέσως μετά την επίσκεψη)

Γεια σας! Ονομάζομαι Χρυσούλα Παράσχου και είμαι φοιτήτρια Αρχαιολογίας στο Παν/μιο Θεσσαλίας, όπου εκπονώ διπλωματική εργασία για τη διαδικασία της μάθησης στο Μουσείο. Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας ενδιαφέρομαι πολύ για τις εμπειρίες που είχαν οι μαθητές σας στο Μουσείο μέσα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα « Τα ειδώλια του Μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου».Γι' αυτό το σκοπό, χορηγώ στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές τα συγκεκριμένα ερωτηματολόγια. Το ερωτηματολόγιο για τους εκπαιδευτικούς χωρίζεται σε δύο τμήματα: το πρώτο συμπληρώνεται αμέσως μετά την επίσκεψη ενώ το δεύτερο τμήμα συμπληρώνεται από τους δασκάλους κάποιες μέρες μετά από την επίσκεψη. Για την πιο άμεση συμπλήρωση του δεύτερου τμήματος θα επικοινωνήσουμε τηλεφωνικώς. Παρακαλώ, αν συμφωνείτε, αφήστε ένα τηλέφωνο επικοινωνίας για την διευκόλυνση της έρευνας, Σας ευχαριστώ προκαταβολικά!!!!

Όνομα Δασκάλου _____
Τάξη _____ Σχολείο _____
Τηλ.επικοινωνίας _____
Ημερομηνία επίσκεψης _____

1)Έχετε επισκεφθεί ξανά το μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι πόσες φορές;

2 3 4+

Έχετε ξανάρθει με τη σχολική τάξη που διδάσκετε;

ΝΑΙ ΟΧΙ

2)Η επίσκεψη σήμερα στο μουσείο με τη σχολική τάξη θα συνδυαστεί και με κάποιο άλλο αρχαιολογικό χώρο/ μουσείο

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ με ποιο _____

3)α. Είχατε προετοιμάσει τους μαθητές σας για την επίσκεψη στο μουσείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν όχι

γιατί; _____

β. Αν ΝΑΙ σας βοήθησε στην προετοιμασία κάποιος από το προσωπικό του μουσείου;

ΝΑΙ ΟΧΙ

4)α. Σας παρέιχε το μουσείο κάποιο βοηθητικό υλικό για να υποστηρίξετε καλύτερα την προετοιμασία σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

β. Αν ΝΑΙ, σας βοήθησε για την προετοιμασία της επίσκεψης μέσα στην τάξη;
Παρακαλώ εξηγήστε _____

5)α. Αντλήσατε από άλλες πηγές, πληροφορίες για το μουσείο και την έκθεσή του

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ από ποια

Εγκυκλοπαίδεια

Βιβλία

Σχολικά εγχειρίδια

Internet

ΑΛΛΟ _____

β. Πώς αξιοποιήσατε τη συγκεκριμένη πηγή;

6) Έχετε πρόθεση να συνδέσετε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μουσείου με τη διδακτέα ύλη του μαθήματος της ιστορίας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, πείτε μας συγκεκριμένα _____

7) Ποιες δραστηριότητες νομίζετε ότι άρεσε περισσότερο στους μαθητές σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ ΙΣΩΣ

➤ Η αναγνώριση πραγματικών
ειδωλίων μετά
την επαφή με αντίστοιχο
εποπτικό υλικό

➤ Η σχεδίαση ειδωλίων
➤ Η αναπαράσταση της στάσης
των ειδωλίων από τους μαθητές

➤ Τα σταυρόλεξα

➤ Τα αινίγματα/ ερωτήσεις
παρατηρητικότητας (π.χ. ποιο
γράμμα σου θυμίζει η στάση
του ειδωλίου 1780?)

➤ Οι ακροστιχίδες

➤ Οι αντιστοιχίσεις

➤ Η ανάπτυξη φαντασίας μέσω
της δημιουργίας δικών τους
ιστοριών

8) Ποιες από τις παραπάνω δραστηριότητες νομίζετε ότι δυσκόλεψαν τους μαθητές σας?

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
➤ Η αναζήτηση πραγματικών ειδωλίων σε προσθήκες μετά την επαφή με φωτογραφίες ειδωλίων.	☐	☐	☐
➤ Η σχεδίαση ειδωλίων	☐	☐	☐
➤ Η αναπαράσταση της στάσης των ειδωλίων από τους μαθητές	☐	☐	☐
➤ Τα σταυρόλεξα	☐	☐	☐
➤ Τα αινίγματα/ ερωτήσεις παρατηρητικότητας (π.χ. ποιο γράμμα σου θυμίζει η στάση του ειδωλίου 1780?)	☐	☐	☐
➤ Οι ακροστιχίδες	☐	☐	☐
➤ Οι αντιστοιχίσεις	☐	☐	☐
➤ Η ανάπτυξη φαντασίας μέσω της δημιουργίας δικών τους ιστοριών	☐	☐	☐

Παρακαλώ, δικαιολογήστε γιατί _____

9) Νομίζετε ότι το πρόγραμμα χρειάζεται βελτίωση ή/και προσθήκες;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι με ποιο τρόπο; _____

10) Πόσο συχνά χρησιμοποιείτε εποπτικό υλικό για τη διδασκαλία της ιστορίας στο σχολείο;

Αρκετά συχνά Συχνά Σπάνια Αρκετά σπάνια

Εξηγήστε τους λόγους _____

11) Ποιες είναι συνήθως οι προσδοκίες των παιδιών από μια επίσκεψη στο μουσείο (π.χ. να αγγίξουν, κ.α.) _____

Σας ευχαριστώ πολύ! Η βοήθειά σας ήταν πολύτιμη !!!!!

παράρτημα 6: Ερωτηματολόγιο για τους εκπαιδευτικούς μετά από μία εβδομάδα από την επίσκεψη στο Μουσείο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ(μετά από μέρες)

1) Κατά την άποψη σας η μάθηση στο μουσείο είναι διαφορετική από τη μάθηση στη τάξη?

ΝΑΙ ΟΧΙ ΙΣΩΣ

Παρακαλώ, δικαιολογήστε γιατί _____

2) Συμφωνείτε ότι οι μαθητές σας κατά την επίσκεψή τους στο Μουσείο Κανελλοπούλου αποκτήσανε γνώσεις και πληροφορίες για:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
➤ Την εξέλιξη των αρχαίων ειδωλίων	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Για το εύρος του ελληνικού πολιτισμού/ ιστορίας και τέχνης	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Τη σημασία και την έννοια του μουσείου	☐	☐	☐	☐	☐

Κάτι άλλο _____

3) Πολύ πιστεύουν ότι η εκπαιδευτική διαδικασία βοηθάει όχι μόνο στην απόκτηση γνώσεων αλλά και στη καλλιέργεια δεξιοτήτων. Πιστεύετε ότι οι μαθητές σας ανέπτυξαν:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
➤ Λεκτικές δεξιότητες – Εμπλουτισμό λεξιλογίου	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Τη δημιουργικότητα τους	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Τη παρατηρητικότητα τους	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Τη φαντασία τους	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Δεξιότητες της ενεργούς συμμετοχής	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Πνεύμα συνεργασίας και ομαδικής δουλειάς	☐	☐	☐	☐	☐

Τι Άλλες δεξιότητες/
ικανότητες _____

4) Πιστεύετε ότι η σημερινή σας επίσκεψη στο μουσείο βοήθησε τους μαθητές σας να:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
➤ Να αισθανθούν περισσότερη αυτοπεποίθηση	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Να ενδιαφερθούν περισσότερο για την αρχαία τέχνη και τον πολιτισμό	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Να αισθανθούν πιο οικεία με το χώρο του Μουσείου Κανελλοπούλου	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Να καταλάβουν ότι υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι για να μαθαίνει κανείς	☐	☐	☐	☐	☐

5) Διαπιστώσατε έπειτα στη τάξη, αν οι μαθητές σας εμπνεύστηκαν για

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
➤ Τη σχεδίαση και τη δημιουργία (π.χ. ειδωλίων)	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Την ανακάλυψη νέων ενδιαφερόντων (π.χ. το έργο του αρχαιολόγου)	☐	☐	☐	☐	☐
➤ Τη δραματική τέχνη	☐	☐	☐	☐	☐

Άλλη δημιουργική
εργασία _____

6) Τα παιδιά, μόλις έφυγαν συζητούσαν στη διαδρομή μεταξύ τους για αυτά που είδαν, έκαναν και έμαθαν?

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ μπορείτε να αναφέρετε κάποια σχόλιά τους

7) Γνωρίζετε αν μίλησαν για την επίσκεψή στο μουσείο με την οικογένεια τους
ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ τι τους
ανέφεραν _____

8) Σε σύγκριση με την εκπαιδευτική διαδικασία στη τάξη, τι νομίζετε ότι
βοήθησε τους μαθητές σας να αποκομίσουν κάτι από τη συμμετοχή τους στο
εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

παράρτημα 7: Ερωτηματολόγιο για τους επισκέπτες του Μουσείου

Ερωτηματολόγιο για τους επισκέπτες του Μουσείου Κανελλοπούλου

Γεια σας! Ονομάζομαι Χρυσούλα Παράσχου και είμαι φοιτήτρια Αρχαιολογίας στο Παν/μιο Θεσσαλίας, όπου εκπονώ διπλωματική εργασία για τη διαδικασία της μάθησης στο Μουσείο. Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας ενδιαφέρομαι πολύ για τις εμπειρίες που είχατε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής σας στο Μουσείο Κανελλοπούλου, τις οποίες θα ήθελα να συζητήσουμε μαζί για 10-15 λεπτά της ώρας. Η συμμετοχή σας σ' αυτή την έρευνα θα είναι εξαιρετικά πολύτιμη!! Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου δεν απαιτεί παροχή πληροφοριών για προσωπικά σας δεδομένα και θα είναι ανώνυμη.

1) Με τι προσδοκίες

ήρθατε σήμερα στο μουσείο:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφανώ απόλυτα
• για να ανακαλύψω κάτι νέο γύρω από το θέμα που προβάλλει το μουσείο	☐	☐	☐	☐	☐
• για να συμμετέχω σε μία δραστηριότητα ή εκπαιδευτ. πρόγραμμα	☐	☐	☐	☐	☐
• για να χαλαρώσω	☐	☐	☐	☐	☐
• για να βοηθηθώ σε μία εργασία	☐	☐	☐	☐	☐
• για να διασκεδάσω	☐	☐	☐	☐	☐
• για να περάσω την ώρα μου ευχάριστα με φίλους/οικογένεια είχα ξανάρθει και ήθελα μία επίσκεψη ακόμα	☐	☐	☐	☐	☐
• για να μάθω πληροφορίες για την ιστορία και τον πολιτισμό μου	☐	☐	☐	☐	☐
• βρέθηκα τυχαίως έξω από το μουσείο και από περιέργεια το επισκέφθηκα, χωρίς να είναι στο πρόγραμμά μου	☐	☐	☐	☐	☐
• άλλο (παρακαλώ εξηγήστε)					

2) Η επίσκεψή σας πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα:

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν ναι από ποιόν μάθετε για το μουσείο και τα εκθέματα;
φίλους/γνώστους εφημερίδες σχολείο
οικογένεια τηλεόραση διαδίκτυο
εργασία άλλο

3) Αποκτήσατε νέες γνώσεις με την σημερινή σας επίσκεψη:

Συμφωνώ Συμφωνώ Ούτε συμφωνώ Διαφωνώ Διαφωνώ
απόλυτα ούτε διαφωνώ απόλυτα

Αν συμφωνείτε, τί σας βοήθησε στην απόκτηση νέων γνώσεων;

κείμενα φυλλάδιο ή ο κατάλογος των αντικειμένων
αντικείμενα ξεναγός άλλο (γιατί)

4).

Επιθυμείτε να μάθετε κάτι συγκεκριμένο κατά την επίσκεψή σας στο Μουσείο Κανελλοπούλου:

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, ποιο είναι αυτό (ή ποια είναι αυτά);

5) αν συμφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις:

Συμφωνώ Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ Διαφωνώ
απόλυτα απόλυτα συμφωνώ ούτε διαφωνώ απόλυτα

• μπόρεσα να κατανοήσω καλύτερα την εξέλιξη της ελληνικής τέχνης μέσω του μουσείου

• στο μουσείο αυτό δεν υπήρχαν αρκετές πληροφορίες

6) Η σημερινή σας επίσκεψη σας βοήθησε να ενδιαφερθείτε περισσότερο για την ελληνική τέχνη:

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, πώς;
Αν όχι, γιατί;

7) Είδατε κάτι που σας άλλαξε τελείως την εντύπωση που είχατε για την ελληνική τέχνη:

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι, πώς;
Αν όχι, γιατί;

8) Τι νιώσατε κατά την διάρκεια της επίσκεψης σας-Σας βοήθησε η έκθεση να εμπλακείτε συναισθηματικά με τα εκθέματα και τα θέματα που διαπραγματεύονται:

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν ναι, πώς;

Αν όχι, γιατί;

9) Σας βοήθησε η έκθεση να διαμορφώσετε νέες δυνατότητες ή να ενδυναμώσετε μία ήδη υπάρχουσα, π.χ. παρατηρητικότητα:

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν ναι, εξηγήστε μου πώς.

10) Έχετε έρθει μόνοι:

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν όχι: έχετε έρθει με οικογένεια ομάδα φίλους
σχολείο άλλο

Ποιες δεξιότητες νομίζετε ότι ενεργοποίησε η ομάδα σας κατά την περιήγηση στο μουσείο;

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ
Πιστεύετε ότι η επίσκεψή σας σας βοήθησε να:			
• Συναναστραφέιτε κοινωνικά	☐	☐	☐
• Αναπτύξετε λεκτικές δεξιότητες	☐	☐	☐
• Εξερευνήσετε τα εκθέματα	☐	☐	☐
• Αναπτύξετε κριτική σκέψη	☐	☐	☐
• Εκφραστείτε δημιουργικά	☐	☐	☐
• Ασκήσετε την παρατηρητικότητά σας	☐	☐	☐

11) Συμπληρώστε όπου νομίζετε.

Σήμερα στο μουσείο:

εντυπωσιάστηκα από -----

έδειξα ενδιαφέρον για -----

εμπνεύστηκα από -----

απογοητεύτηκα από -----

βαρέθηκα από -----
εκνευρίστηκα από-----

12) Αν υπάρχουν νεαρά μέλη στην ομάδα σας νομίζετε ότι αποκόμισαν κάτι από την σημερινή τους επίσκεψη στο μουσείο;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα;
Αν όχι, μπορείτε να εξηγήσετε γιατί;

13) αν συμφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις

Συμφωνώ
απόλυτα

Συμφωνώ

Ούτε
συμφωνώ
ούτε διαφωνώ

Διαφωνώ

Διαφανώ
απόλυτα

• η επίσκεψη με
ενέπνευσε & θέλω να
αναζητήσω επιπλέον
πληροφορίες για την
εξέλιξη της ελληνικής
τέχνης

• Σκοπεύω να ξανάρθω
αν μου δοθεί η ευκαιρία

• Θα με βοηθήσουν οι
Γνώσεις που αποκόμισα
σήμερα από το μουσείο
Καν/λου για την ευκολότερη
κατανόησή μου σε
παρόμοιους εκθεσιακούς
χώρους-μουσεία

14) Οι αρχαιολογικές εκθέσεις είναι αυτές που προτιμάτε; Τι είδους μουσειακές εκθέσεις σας αρέσουν;

15) Η εμπειρία σας σ' αυτό το μουσείο διαφέρει από εκείνες που είχατε σε άλλα μουσεία και ναι ως προς τι;

16) Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να συμπληρώσετε σχετικά με την εμπειρία σας στο μουσείο σήμερα που δεν το συζητήσαμε

► Μπορείτε να απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις δημογραφικού περιεχομένου οι οποίες θα με βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση και ορθότερη ανάλυση των απαντήσεων που μου δώσατε λίγο πριν!

17) Είναι η πρώτη φορά που επισκέπτεστε το μουσείο:

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν όχι, πόσες φορές το έχετε επισκεφθεί μαζί με τη σημερινή;

2 φορές

3 φορές

4 φορές+

18) Είστε Γυναίκα

Ανδρας

19) Σε ποιά ηλικιακή ομάδα ανήκετε:

κάτω των 14

35-44

14-17

45-54

18-24

55-64

25-34

πάνω από 65

20) Ποιος είναι ο μόνιμος τόπος διαμονής σας:

21) Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση:

22) Ποιες είναι οι Σπουδές σας:

Δημοτικό

Γυμνάσιο

Λύκειο

Ανώτερη/Ανώτατη

23) Έχετε επισκεφτεί κάποιο από τα παρακάτω μέρη τους δώδεκα τελευταίους μήνες ;

Κινηματογράφο

Ναι

Όχι

Θέατρο

Ναι

Όχι

Μουσείο

Ναι

Όχι

Έκθεση τέχνης

Ναι

Όχι

Βιβλιοθήκη

Ναι

Όχι

Αρχαιολογικούς χώρους

Ναι

Όχι

Ιστορικά Αρχεία

Ναι

Όχι

24) Σας αρέσει να πηγαίνετε σε μουσεία;

Ναι

Όχι

Αν ναι, γιατί;

25) Ποια μουσεία επισκεφθήκατε τους τελευταίους 12 μήνες;

Ευχαριστώ θερμά για τη βοήθειά σας!!!!

παράρτημα 8: Ερωτηματολόγιο για τους επισκέπτες του Μουσείου (σε αγγλική έκδοση)

Questionnaire for the visitors of Museum Kanellopoulou

Hello, my name is Chrisoula Parashou and I study Archaeology in university of Thessaly where I transact my essay about the procedure of learning in Museums. In the context of this essay, I am interested in your experiences during your visit in Kanellopoulous Museum which I would like to discuss together for 10-15 minutes. Your participation is really priceless!!!!

Results from some of this research will be published, but your responses will be anonymous!!!!Please fill in this form as fully and as honestly as you can.

1) What things did you expect to be able to do, to see or to find here?

	Strongly agree	Agree	Neither agree nor disagree	Disagree	Strongly disagree
• to find out something about the theme of the museum	☐	☐	☐	☐	☐
• to participate in an activity or programme	☐	☐	☐	☐	☐
• to relax	☐	☐	☐	☐	☐
• to get inspiration for a project	☐	☐	☐	☐	☐
• to have fun	☐	☐	☐	☐	☐
• to spend time with family and/ or friends	☐	☐	☐	☐	☐
• I've been here before and wanted to come again	☐	☐	☐	☐	☐
• to find out more about Greek culture & art	☐	☐	☐	☐	☐
• I have not pre-planned my visit to the museum (it wasn't in my agenda)	☐	☐	☐	☐	☐
• other (please explain)	☐	☐	☐	☐	☐

2) Was the visit to the Kanellopoulos Museum on your list of things to do?

	YES		NO		
	☐		☐		
If yes, from whom, had you known about the museum and its exhibitions?					
friends	☐	press	☐	school	☐
family	☐	T.V.	☐	Internet	☐
work	☐	Travel Agency	☐	other	☐

3) Have you discovered any new information here today?

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

If yes, what type of informative source did it help you to acquire new knowledge?

texts museum catalogue other
artifacts/displays guider

4) Were you looking for anything in particular?

YES NO

If yes, can you tell me what did you desire to learn especially from this museum?

5) Tick the box that you feel is most appropriate

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

- I was able to grasp the evolution of Greek art
- there was lack of information

6) Do you think, your visit today, inspire you to be more interested in Greek art?

NO YES

If yes, how?
If no, why?

7) What, if anything, did you experience that made you change your mind about something (about Greek art, Greek culture, Greek history)?

YES NO

Please explain.

8) Has this visit – seeing the exhibition and being able to talk about it afterwards – made you feel any differently about Greek art/ culture/ history?

YES NO

If yes, how?
If no, why?

9) Did you think you were enabled today to develop a new skill – such as looking at a museum object differently, or thinking in a different way, or talking things over in a group?

YES NO

Please explain a bit more

10) Have you come alone?

YES NO

If not, you have come with: family group friends
 school other

Which of the following skills would you say your family / group has used in the museum /today?

	YES	NO	PERHAPS
• social skills	☐	☐	☐
• speaking and listening skills	☐	☐	☐
• research skills	☐	☐	☐
• thinking skills	☐	☐	☐
• creative or making skills	☐	☐	☐
• observation skills	☐	☐	☐

11) Please can you complete any of the following sentences you feel it applies to your feelings

Today, in the museum I was:
 surprised by-----
 most interested in -----
 inspired by-----
 disappointed by-----
 bored by-----
 irritated by-----

12) What, if anything, do you think the young people in your group might do as a result of today's visit?

13) Tick the box that you feel is most appropriate

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

• the visit has made me want to find out more about

the evolution of Greek art

- I intend to come again
- I can use the information I got here when I visit other similar places

14) Is an archaeological exhibition the type of exhibition you like? What kind of exhibitions do you like?

15) How does your experience here differ to the experience you have when you visit other museums? If yes, how?

16) Is there anything else about your experience here today which you think is important but which we haven't touched on?

To help me understand and analyse better your answers, I have a few questions about you and your demographic profile:

17) Gender: male female

18) Is this your first visit to this museum?

YES NO

If yes, how many times have you visited the museum, including the present:

2 times 3times 4times +

19) Which age group do you belong to?

under 14	☐	35-44	☐
14-17	☐	45-54	☐
18-24	☐	55-64	☐
25-34	☐	over 65	☐

20) Where is your permanent location?

21) What is your professional occupation?

22) What is your educational level?;

Primary Education College University

23) Have you visited one of these sites during the last year?

Cinema YES NO

Theatre	YES	☐	NO	☐
Museum	YES	☐	NO	☐
Art Gallery	YES	☐	NO	☐
Library	YES	☐	NO	☐
Archaeological site	YES	☐	NO	☐
Historical sites	YES	☐	NO	☐

24) Do you like visiting the museums? YES NO
If YES, why?

25) Which museums have you visited during the last 12 months?

Thank you for filling this in – it is really useful for me to know your responses and thoughts about your visit.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000074345

